

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 28 20. julija 1978 Leto XVI

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

Glavni in odgovorni urednik:
SILVO TERŠEK

Novinarji:
Milena Štrajnar, Tone Urbas, Milan Vogel, Bojana Žokelj Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din; posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročniški oddelček »TV-15«:
Miklošičeva 28, pp 598 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
501000-833-30005 pri SDK Ljubljana

»TV-15« izhaja vsak teden – izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, pp 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo
Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 421/1-72 od 12. 4. 1974 se za »TV-15« ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk:
CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

V ŽELJI, DA POPESTRIMO POLETNE ŠTEVILKE, PREDVSEM PA, DA SE Z ZAPISANIM SPOMNIMO DNEVOV VSTAJ JUGOSLOVANSKIH NARODOV, SMO OBIKALNI ČRNO GORO. TOČNEJE: POČITNIŠKI DOM VOJAŠKIH VOJNIH INVALIDOV V IGALU. IN ČE VAS ZANIMA, KOGA SMO SPOZNALI IN S KOM SMO SE POGOVARJALI, PREBERITE 9., 10., 11. in 12. STRAN NAŠEGA ČASNIKA.

Dan vstaje

Tisočletna zgodovina slovenskega naroda na tleh kjer prebiva, je bila vse do najnovejšega časa zgodovina tlačnega in zaslužjenega ljudstva, ljudstva, ki si je našlo prebivališče na enem pomembnejših evropskih križišč, pomorskih vrat. Toliko je bilo poskusov, da bi nas zbrisali ne le z zemljevidov, ampak tudi dejansko, da bi nas izničili....

Prvič se je jasno in z vso odgovornostjo pojavilo vprašanje narodovega obstoja prav pred začetkom druge svetovne vojne. Prvič in z vso odločnostjo se je narod zavedel, da mu v novih svetovnih razmerah tudi životarjenje ne bo več mogoče. Komunistična partija je bila tista, ki se je prva v vsej globini zavedla življenjskega vprašanja obstoja slovenskega naroda in je tudi z vso odgovornostjo stopila na čelo njegove obrambe in osvobajanja.

Dvaindvajseti julij, dan vstaje slovenskega naroda, nas spominja na prve dni oborožene vstaje pa tudi na desetisoče žrtvovanih življenj, ki so pripomogla k uresničitvi vizije Gubčevih puntarjev, Trubarja, Prešerna, Cankarja in v prvi vrsti komunistov. Komunistov, ki so še pred največjim viharjem poklonili življenja za narodovo prebujenje po številnih temnicah in zaporih.

Dan vstaje slovenskega naroda je vedno in bo ostal triumf resnice in ustvarjalne svobode ljudstva, ki mu je že Cankar napovedoval: »Iz muke, trpljenja in suženjstva nešteti milijonov bo vzrasla naša domovina: vsa ta lepa zemlja s svojim neizmernim bogastvom. Tedaj bodo le še grenak in grd spomin te gosposke domovine na suženjstvu zidane, s krvjo in solzami gojene, sramota človeštvu, zasmeh pravici....«

OBLJUBLJAMO TI, DRAGI NAŠ TOVARIŠ TITO! – Dne 15. julija se je vrnilo s trinajstega pohoda po poteh slovenske delegacije na drugo zasedanje AVNOJ več kot sto mladih pohodnikov pohodne enote AVNOJ 78. »Skupaj z mladimi iz drugih republik, Slovenci iz zamejstva, z borci in udeležencem pohoda iz devetnajstotriinštiridesetega leta, smo spoznavali najbolj svetle trenutke naše zgodovine,« so zapisali v pozdravnem pismu tovarišu Titu. Srečanja z domačini v Liki, Kordunu, Bosni, obiski zgodovinskih krajev, predavanja in neposredne aktivnosti so v mladih pohodnikih še bolj utrdile neomajno vero v razvoj socialističnega samoupravljanja. »Obljubljamo ti, dragi naš tovariš Tito,« so še zapisali, »da bomo krepili bratstvo in enotnost ter razvijali in ohranjali revolucionarne pridobitve in vrednote naše revolucije.« (Foto: J. Zrnec)

Bilo je nekaj nejasnosti

Odmev na »Revolucija je tudi idejno izpopolnjevanje posameznika«, 16–17. številka TV-15

Moj namen ni, da bi vas nadlegoval, saj vem, da imate dela čez glavo in še malo čez. Toda, kot star aktivist in udeleženec narodnoosvobodilnega boja sem bil (pa ne samo jaz, temveč tudi drugi mengeški aktivisti) nekoliko razočaran, ker niste popolnoma in pravilno (žal) zapisali nekaterih dejstev o aktivističnem delovanju v Mengšu.

Dobro vem, da ste novinarji vedno v časovnih stiskah in da vam vedno zmanjkuje prostora v časopisu. Vem pa tudi, da zamujeno lahko popravite. Zato vas prosim, iz osebnih razlogov, in tudi zato, ker smo se mengeški aktivisti in borci narodnoosvobodilnega boja tako dogovorili, da kot dopolnilo k članku »Revolucija je tudi idejno izpopolnjevanje posameznika«, ki ste ga predstavili v 16–17. številki TV-15 na zadnji strani, objavite:

Pravo ima aktivista Blejca, vi ste zapisali Matevž, je Tone Blejč, bil je nekdanji žandar, Matevž pa je bilo njegovo partizansko ime. Janeza Ogrina na sestankih, ki jih omenjate, nikoli nisem videl, vsaj v hiši, ki je bila last Gabrijele Flerin, ne in v kateri smo bili podnajemniki: Jakob Jankovič (od 1934/35), Janko Urbanc (od 1939) in jaz (od 1940). Pravilno je ime Peter Cerar. Udruvo se mu je pravilo po domače, to je namreč hišno ime. Niste pa omenili oziroma zapisali nekaj najvažnejših aktivistov in nekaterih, ki po mojem mnenju in po mnenju drugih mengeških aktivistov to vsekakor zaslužijo. Ti so: Matko Lekič, nekdanji žandar, ki mi je (in tudi nekaterim drugim) dobavljal orožje, ki smo ga imeli potem za oboroženo vstajo. Trio, tako smo ga klicali, njegovega pravega priimka in imena pa se žal ne morem spomniti, je bil največji organizator in zelo sposoben aktivist, ki nas je vse moralno podpiral in vzdigoval, pa bi ga morali postaviti na prvo mesto. Njegovo ime bodo zagotovo vedeli Zalokarjevi v Mengšu. Če potrebujete njegovo ime, vam ga bom preskrbel. Miha Vrhovnik, po domače Pezdonov, je hodil na sestanke in je bil dober aktivist, še bolj pa se je izkazal kot propagandist. Prav tako se mi ne zdi pravilno, da v sestavku ne omenjate vloge, ki sta jo v našem aktivističnem delovanju imeli lastnica hiše Gabrijele Flerin, ki nam je dajala zatočišče in sestra Janka Urbanca, Francka Urbanca, ki je med sestanki budno pazila, da nas kdo ne bi odkril ali izdal.

Dolžan sem omeniti še to: preden je naš narod vstal proti okupatorju (22. VII. 1941) je bilo v Mengšu odločno proti zavojevalcem osemdeset do sto hiš, ki smo jih z našim delom pridobili za našo stvar. Takrat je bilo v Mengšu štiristo hiš, od teh pa jih je bilo le pet nezanesljivih. Med narodnoosvobodilnim bojem smo pridobili tudi preostale.

Čudim se tudi, da v sestavku, če že pišete o vstaji v Mengšu, ne omenjate heroizma Lojzeta Glaviča, ki ga je okupator ujel in po štirih dneh groznega mučenja – ubil. Glavič je bil tudi prvi talec, ki so ga ubili skupaj s tremi drugimi, med Begunjami in Tržičem. Glavič je bil naš aktivist in do zadnjega diha se je držal obljube, da ne spregovori. Če bi spregovoril, bi bilo vse naše delovanje aktivistov v Mengšu in okolici za nekaj časa zatrto. To si lahko mislite!

Toliko sem imel za dolžnost, da vam zapišem. Če želite, me lahko obiščete in z vsemi razpoložljivimi dokumenti in izjavami vam lahko o našem delovanju, pred vojno in med njo, povem marsikaj zanimivega, pa tudi takega kar doslej še nikjer ni bilo zapisano. Če si boste lahko odtrgali nekaj vašega dragocenega časa, bi bil jaz in vsi nekdanji mengeški aktivisti neskončno veseli, če bi se, tovariš Silvo Teršek, ali pa kdo od vaših sodelavcev ali novinarjev oglasil tu, da bi se v odkritem in prisrčnem pogovoru pomenili o naših akcijah, našem prikitem in odkritem boju proti okupatorju in domačim izdajalcem.

Morda je moje pismo malo dolgo. Toda vse to, kar smo naredili in pretrpeli v tistih hudih časih, je res težko postaviti na papir, črko za črko, stavek za stavkom – to je treba doživeti.

Želim vam še veliko let izhajanja, saj izdajate edinstven časnik – časnik, ki nas spominja, da nikoli ne smemo pozabiti tistega in iz katerega se uče mladi spoštovati domovino.

JOŽE MEJAČ
Topole 11
p. Mengeš

Ni bilo vse tako

Avtorji sestavkov bi morali zapisano – če stvari, o katerih pišejo, ne poznajo – pred objavo preveriti.

V 20. številki TV 15 je bil na enajsti strani objavljen sestavek »Negovanje borbenih tradicij«, ki zasluži dopolnitev oziroma terja ponovno, popravljeno objavo.

Zakaj gre? Na Malem vinjem vrhu pri Škocjanu je bila 21. maja proslava v počastitev sedemintridesete obletnice ustanovitve OF, ki je bila obeležena s postavitvijo spominske plošče. Tako je bilo zapisano! Naj povemo, da Mali vinji vrh še nikoli ni bil pri Škocjanu, temveč je na območju krajevne skupnosti Bela cerkev in se tudi imenuje Mali vinji vrh pri Beli cerkvi. Barboričeva zidanica, na kateri je spominska plošča, pa sodi pod Škocjan. Zato je spominsko ploščo na zidanico dala ZB NOV Škocjan in to na željo lastnika. Avtor članka dalje navaja, da je bila ustanovljena OF za območje Škocjan in Šmarjeto, pozabil pa je na območje Bela cerkev, saj so se tega sestanka v septembru leta 1941 udeležili tudi predstavniki belocerkovškega območja. V članku je tudi napisano, da so se mladi in borci podali na vrh hriba iz dveh krajevnih središč, Šmarjete in Škocjana. Pozabil pa je imenovati tretje krajevno središče – Belo cerkev. Verjetno ni dobro opazil kolone pohodnikov iz Bele cerkve, ki smo prišli organizirano na zborna mesto točno ob dogovorjenem roku in to (na čelu kolone) z dvema praporoma, zastavami in borbeno pesmijo. Ta kolona je štela točno osemdeset pohodnikov iz vseh družbenopolitičnih organizacij krajevne skupnosti Bela cerkev, več kot trideset je bilo samo mladincev. Tudi narodni heroj Vinko Robek je sprejemal poročilo od vseh treh predsednikov borčevskih krajevnih organizacij: iz Škocjana, Šmarjete in Bele cerkve.

Avtorji sestavkov bi morali, zapisano – če stvari, o kateri pišejo, ne poznajo – pred objavo preveriti.

ZB NOV BELA CERKEV
člani odbora

Hvala za lep dopis

Odmev na »Pepi s Kanala«, 24. številka TV-15

Pravkar sem prejel TV-15 in prebiram zapis Toneta Urbasa »Pepi s Kanala«. Ne vem, kako bi se vam zahvalil in iskreno čestital, saj sem na to čakal več kot dvajset let... Človeku je takoj malo bolj toplo pri srcu. Tu v knjigarni žal ne prodajajo TV-15 in ne bi bilo napak, če bi poslali nekaj primerkov borčevskega lista. In obiščite me kdaj, saj bi imel še kaj povedati.

Še enkrat: hvala za tako lep dopis, ki bo oživel zaspance in jih spomnil na to, da je Kanal mnogo žrtvoval za svobodo.

JOŽEF SEGALA
Trg svobode
p. Kanal

Muzejska zbirka – v Žireh

Tudi v našem kraju bomo imeli muzejsko zbirko in mislim, da bo le-ta velika pridobitev za Žiri. Predvidevamo, da jo bomo odprli na dan krajevnega praznika, štiriindajsetega oktobra letos. Naj povem, da ima naša borčevska organizacija enkrat na teden odprto pisarno samo zato, da zbira zgodovinsko gradivo iz dni narodnoosvobodilnega boja.

Ceprav je moj zapis skromen, bi prosil, če ga objavite, saj smo vsi krajanji ponosni, da bomo imeli muzejsko zbirko, ki jo bodo obiskovale mlade generacije.

RAJKO PRIMOŽIČ
Žiri 82
p. Žiri

V praznični pozdrav

GOROŽ DEKLEVA-GORKI

SVOJEMU TOVARIŠU »TV-15«, UREDNIŠTVU IN VSEM TOVARIŠKIM SODELAVCEM, ČESTITAM ZA DVAINDVAJSETI JULIJ – DAN VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA – Z ISKRENIM POZDRAVOM: »ZA TITA IN S TITOM, NAPREJ!«

GOROŽ DEKLEVA-GORKI
profesor pravoslavne teologije
Njegošev manastir
Budva

Nekaj besed o kurirskih postajah

To ni kritika, je le dobronamerna pripomba

Večkrat sem že zasledil v TV-15 in to v raznih člankih o kurirskih relejnih postajah narodnoosvobodilne vojske oznake le-teh. Oznake niso pravilno uporabljene. Relejne postaje niso imele oznake »TV S«, »TV P« ali »TV G«, marveč »TV«, »S«, »P«, »G« itd. s pripadajočo zaporedno arabsko številko. Kajti oznake črk so bile oznake pokrajin, na primer ljubljanska in notranjska sta imeli oznako »TV«, Štajerska »S«, Primorska »P« itd.

To ni kritika, ampak le dobronamerna pripomba. Bil sem komandir »P 4« in ne »TV P 4«, imeli pa smo med drugim tudi zvezo z »TV 2a«.

Tovariški pozdrav! Ivan Čuk-Slavko
Karl Jakoba 4
p. Idrija

Priprave na osmi kongres

V torek, 18. julija je bila v Beogradu seja zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, na kateri so obravnavali v prvi vrsti predlog poročila o delu zveznega odbora ZZB NOVJ med sedmim in osmim kongresom. Predložen je bil tudi poslovnik o delu osmega kongresa, predlog zaključnega računa zveznega odbora ter poročilo o finančnem poslovanju zveznega odbora ZZB NOV.

Predlog poročila o delu zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije je kaj zajeten, saj zajema celovito delo tega zveznega organa v času med dvema kongresoma.

★

Najprej je prikazana družbenopolitična dejavnost ZZB NOV v tem obdobju, nato informiranje, splošni ljudski odpor in družbena samozaščita, negovanje in razvijanje revolucionarnih tradicij, mednarodna aktivnost, socialno-ekonomska varnost borcev NOV, zaščita vojnih invalidov, aktivnost bivših političnih zapornikov, internirancev in izgnancev, aktivnost bivših vojnih ujetnikov ter delo na področju pritožb.

V delu predloga, ki obravnava družbenopolitično aktivnost ZZB NOVJ je med drugim zapisano, da si zveza združenj borcev še posebno prizadeva krepiti svoje delo v bazi družbe, zlasti v socialistični zvezi – za nadaljnjo demokratizacijo samoupravnih socialističnih odnosov.

★

»Organizacije, člani in vodstva ZZB NOV so bili neposredno vključeni v aktivnost in akcije, ki so težile h konkretnemu reševanju osnovnih družbenopolitičnih vprašanj v svojih okoljih. V tem smislu je bil njihov prispevek opazen in očiten. Organizacije ZZB NOV so se posebno angažirale pri posameznih pomembnih vprašanjih kot so: realizacija ustavnih načel, uresničevanje načel desetega kongresa ZKJ in sedmega kongresa ZZB NOVJ, razprave o osnovah skupne politike dolgoročnega razvoja SFRJ do leta 1985, načrt družbenega plana Jugoslavije za obdobje od 1976 do 1980, politika eko-

nomske stabilizacije in skupna politika ekonomskega in socialnega razvoja v letu 1975, uporaba Zakona o združenem delu, konstituiranje TOZD, krajevnih in samoupravnih interesnih skupnosti, raba, uveljavljanje in razvoj delegatskega sistema, organizacijska in politična krepitev socialistične zveze...«

V predlogu je naglašeno, da se je prav v tem minulem obdobju jasno pokazalo, kakšno je mesto in vloga ZZB NOV na sedanji stopnji našega razvoja. V predlogu so zajete tudi številne nepravilnosti, ki se ob delu porajajo in jih borci tenkočutno in hitro registrirajo pa naj gre za delo na družbenopolitičnem področju nasploh, ali pa za delo v sami borčevski organizaciji.

Minulo obdobje ima tudi pečat številnih pomembnih jubilejev

tudi tesnejše in popolnejše sodelovanje s sredstvi javnega obveščanja doprineslo k temu, da je postala širša družbena javnost boljše in popolnejše obveščana o delu borčevske organizacije, oziroma o številnih njenih akcijah.

Znatno je tudi napredovalo informiranje v smeri članstvo-združenje borcev-občinski, republiški, pokrajinski in zvezni odbor ter obratno! Še vedno pa ni v popolnosti razvito informiranje članstva o tekočih aktivnostih in aktualnih pojavih. Pri tem pa so bilteni raznih vrst preveč enostranski (pa tudi v premajhnih nakladah).

O SLO in družbeni samozaščiti je v predlogu poročila zveznega odbora ZZB NOV tudi zapisano celo poglavje, saj je to še posebno tista vrsta aktivnosti, kjer lahko nekdanji borci najbolj neposredno in tudi kvalificira-

Kongres ZZB NOV Jugoslavije – 17. do 19. oktobra v Budvi

Na seji zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 18. julija, so sklenili, da bo osmi kongres ZZB NOV Jugoslavije od 17. do 19. oktobra v Budvi.

v naši družbi (če omenimo le Titove jubileje in jubileje partije).

Poseben del predloga poročila je posvečen vlogi in mestu ZZB NOV v delegatskem sistemu.

V poglavju o informiranju navaja poročilo v prvi vrsti poti in metode, s katerimi je bilo članstvo ZZB NOV v tem minulem obdobju obveščano o družbenopolitičnih in družbenoekonomskih vprašanjih naše družbe.

Tudi je rečeno v predlogu poročila, da je odprtost celotne borčevske organizacije nasproti javnosti, pa

no prenašajo svoje izkušnje na mlajše rodove. Enako velja tudi za razvijanje revolucionarnih tradicij s tem, da se delo borcev na tem področju že v veliki meri staplja v širši družbeni skrbi s SZDL na čelu.

Vsa našeta poglavja v predlogu poročila so delegati pregledali, postavili nekatere dodatne predloge in pripombe, enako pa so natančno prisluhnili tudi poročilu o finančnem poslovanju zveznega odbora ZZB NOV od 1. januarja 1974 do 31. decembra 1977. leta.

B. Ž. J.

Nova pridobitev v Banjolah

Pred dnevi so v Banjolah brez posebne otvoritve izročili namenu nov gradbeni objekt, ki spada v sklop borčevskega počitniškega doma.

Petnajstega julija so se v novi (lahko bi dejali hotelski) objekt vselili prvi gostje. Stavba ima 47 gostinskih sob s po dvema ležiščema in (v večini primerov) tudi pomožnim ležiščem, sanitarijami in toplo ter mrzlo vodo.

Poleg sob za goste je v objektu tudi sodobno dvostezno kegljišče z bifejem in družabnimi prostori.

Predsednik sveta počitniškega doma Banjole, tovariš Slavko Kovačič, nam je povedal, da bi sicer moral biti novi objekt po pogodbi dograjen do 25. junija. Glede na vremenske pogoje ob gradnji (ki se je začela 25. januarja letos) pa je bilo to delo izredno hitro končano.

S kasnitvijo v gradnji so v Banjolah že računali, zato so že prej načrtovali, da se bo letošnja sezona za manjkajočo dekada v začetku poletja – pomaknila v jesenski čas.

Začetek letošnje sezone kaže, da so nekatere pomanjkljivosti iz lanske sezone odpravljene in gostje zadovoljni. Nekoliko imajo težav s pripravo številnih obrokov hrane (650), ker so za čas, ko novi objekt še ni bil zgrajen, vzeli na hrano tudi nekaj letoviščarjev, ki taborijo v okolici. Ti bodo na hrani le še do konca te deкаде, nakar se bodo gibale kuhinjske usluge zopet v

že načrtovanih mejah.

Okolica banjolskega počitniškega doma je sicer očiščena, vendar pa bodo zadnja dela (parkirišča, zelenice) dokončali jeseni, da bi ne motili počitniškega miru s stroji sredi poletja. O tem, da v Banjolah mislijo in načrtujejo še nadaljnje nove

objekte s pokritim bazenom, ki bodo omogočali podaljšanje počitniške sezone na celo leto, smo že poročali, vendar pa bomo natančneje lahko pisali o tem takrat, ko bodo znani natančnejši podatki o financiranju te »nove banjolske faze«.

B. Ž. J.

Zagotavljanje koordiniranega dela

Že pred dobrim mesecem so se sestali na skupnem sestanku predstavniki republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, komisije za vprašanja borcev in VI Skupščine SR Slovenije, republiškega komiteja za zdravstveno in socialno varstvo, zdravstvene skupnosti Slovenije, kliničnega centra iz Ljubljane, dispanzerja za borce v Ljubljani in instituta za geriatrijo.

Glavna tema pogovorov je bila potreba po ustanovitvi koordinacij-

skega organa za usmerjanje in koordiniranje dela dispanzerjev in ambulant za borce, informacija o zagotovitvi koristnega zdraviliškega zdravljenja 1500 borcem NOV (o tem smo že poročali), o zdravljenju zamejskih borcev v tem letu.

Pravzaprav je bistvena in najpomembnejša ugotovitev tega sestanka v tem, da so se vsi navzoči strinjali, da je koordinacija dela na področju zdravstvenega varstva borcev nujna. Ali bo tak koordi-

nacijski organ v sklopu republiškega komiteja za vprašanja borcev in VI, ali pa bo v sklopu republiškega komiteja za zdravstvo in socialno varstvo, ali pa bo morda deloval samostojno, to ta hip ni bistvenega pomena. Važno pa je, da so vsi zainteresirani potrebo po taki koordinaciji potrdili in bodo storili vse potrebno, da bo do neke oblike in formiranja omenjenega koordinacijskega organa tudi dejansko prišlo.

B. Ž. J.

Vstaja ni izbruhnila nekega dne

Že leta 1940 je nori nacistični pohod začel podjarmljati dežele jugovzhodne Evrope. Madžarska in Romunija sta pristopili k trojnemu paktu, Italija je istega leta napadla Grčijo. Tudi Bolgarija je že pristopila k trojnemu paktu. Pritisk na Jugoslavijo se je z vseh strani stopnjeval.

V takem napetem vzdušju je bila edino Komunistična partija Jugoslavije tista, ki je uvidela, da kompromisi kakršne koli vrste ničemur ne služijo. V duhu sklepov 5. konference je začela še odločnejši boj proti zmedenemu in zrahljanemu režimu in njegovi vse odkritejši kapitulantski politiki, začela je boj za obrambo neodvisnosti države.

Popolnoma primerno je in tako vedno delamo, da v spomin na nek dogodek, neko zgodovinsko obdobje, ali dneve, izberemo en sam dan, ki vse, kar predstavlja, simbolizira s proslavo, pesmijo, spominsko slovesnostjo; tudi z dnevom vstaje je tako. Pomeni nam spomin na neko zgodovinsko odločitev naroda, ki je prvič v svoji ne posebno rožnati a vedno krvavi zgodovini jasno in brez obotavljanja branil vse, kar je v preteklosti komaj zadržal, svoj jezik, svojo deželo, svojo kulturo in svobodo.

sivno gledali, kako se je razširjala hitlerijanska propaganda po naših krajih, dokler je v končni fazi nista začeli celo podpirati

se je hitlerjevska mladina šopirila na različnih prireditvah, medtem ko je bilo prepovedano nositi slovenske trobojnice!

Že na četrti konferenci KPJ v Ljubljani, decembra 1934, je bil med drugimi važnimi sklepi sprejet tudi ta, da je potrebno krepiti borbo proti fašizmu. Ta sklep je bil sicer še premalo konkreten, je pa nakazoval že takratno dobro poznavanje svetovnih razmer.

V resoluciji plenuma CK KPJ je leta 1935 zapisano:

»In glavne naloge. Danes je kot nikoli doslej, glavna naloga komunistov, da zedinijo vse protifašistične sile in da spremenijo povečano borbeno razpoloženje najširših ljudskih množic v močan val protifašističnih množičnih akcij, ki bodo pripeljale do zmage...«

Tako torej že leta 1935!

Oblaki nad domovino

Politiki in politikantje starojugoslovanske vlade so že davno pred marcem 1941. leta vodili notranjo in zunanjo politiko tako, da je kar najbolje služila njihovim osebnim interesom. Volja ljudstva jim je bila postranska stvar. Vsakogar, ki je glasno in jasno kritiziral takratne razmere in vladno politiko, so nemudoma stlačili v enega od številnih zaporov.

Tako komunistična partija kot tudi napredne delavske množice pa so ob nemški priključitvi Avstrije in zasedbi Češkoslovaške opozarjali, kako tik pred durmi je nevarnost.

... In kolo zgodovine je zdrvelo pod breg. Petin-

Fotomontaža slovenskih internirancev v Bileći poleti 1940. leta

Podpisan je bil sramotni pakt s silami osi

dvajsetega marca je Jugoslavija pristopila k trojnemu paktu. V Ljubljani so stakali študentje, pridružili so se jim še drugi meščani. Policija je zastražila poslopje univerze; 27. marca pade Cvetkovič - Mačkova vlada; CK KPS izda letak, v katerem zahteva ljudsko vlado in sklenitev pakta s Sovjetsko zvezo; kraljeva banska uprava izda razglas, v katerem prepoveduje »vsako nadaljnje zbiranje in manifestacije po ulicah in trgih«.

Dne 3. aprila so ljubljanski študentje izdali letak »Za neodvisnost«, v katerem so pozivali vso napredno mladino, naj se v korist neodvisnosti Jugoslavije poveže v borbi proti kapitulaciji in naj se bori v prvih vrstah za svobodo in neodvisnost; CK KPS je izdal letak v katerem poziva delavce, kmete, meščane, vojake in podoficirje ter vse, ki jim je pri srcu svoboda in neodvisnost slovenskega naroda in zahteva, da je treba »Zapreti in postaviti pred sodišče agente pete kolone, protiljudske elemente Natlačenovega kova (Kulovca, Kreka, Adlešiča itd.), ki so s svojimi protiljudskimi ukrepi in nasiljem slabili in še slabše odporno moč naroda in države, kakor tudi višje rablje, ki so po policijskih glavnjačah mrcvarili politične aretirance, očistiti ves državni in vojni aparat kapitulantskih elementov in tujih plačancev«.

Sledil je napad osi na Jugoslavijo. To pa partije ni ne presenetilo ne omajalo! Tudi vse druge napredne sile v slovenskem narodu so zdaj, kot še nikoli prej, najmočnejše začutile, da je komunistična

2. da se mora začeti takoj z zbiranjem orožja, ki ga je razpadajoča vojska puščala na cesti,

3. vsi člani CK se morajo takoj vrniti na svoja mesta ter opravljati politično akcijo proti okupatorju,

4. vsi kompromitirani člani morajo takoj v ilegalo.

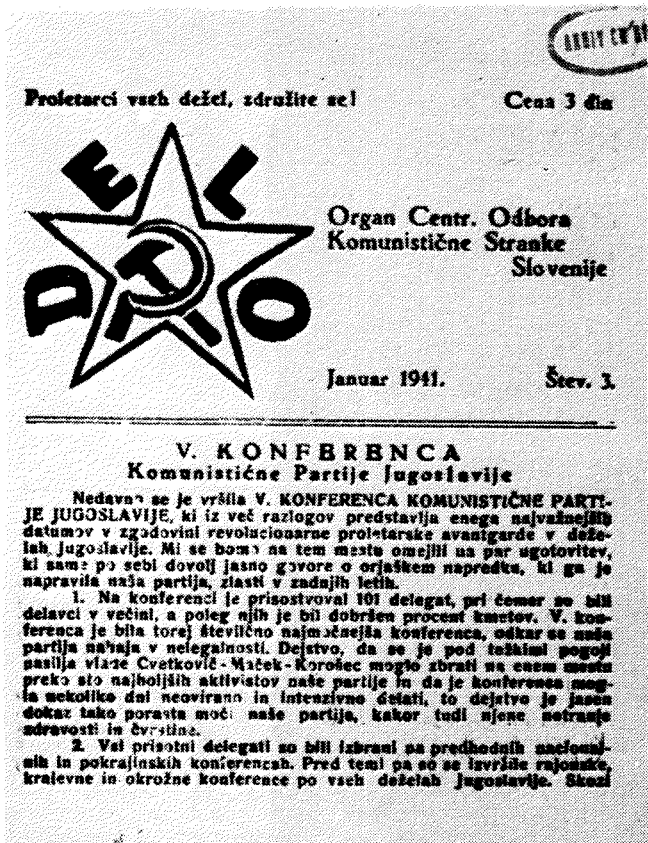
Dvaindvajsetega aprila so si na Dunaju Nemci in Italijani razdelili Slovenijo, eni za tri in drugi za pet let. Oboji pa v zmotnem prepričanju, da so z zemljevidov zbrisali mali narod, ki ga je bilo tako »samo milijon«.

Vsem okupatorskim kombinacijam navkljub se je 27. aprila 1941. leta ustanovila protimperialistična fronta, ki so ji ob ustanovitvi prisostvovali poleg predstavnikov komunistične partije še predstavniki krščanskih socialistov, radikalnega dela Sokolov in predstavniki slovenskih kulturnikov.

Ta čas, ko se ljubljanski škof Rožman prilizuje Musoliniju v pismu, češ, kakšna sreča je doletela slovenski narod, da je prišel pod okrilje Rimskega imperija, ko različni narodovi odpadniki izkazujejo čast okupatorju »v imenu naroda«, ta čas se priprave na odpor množijo po vsej Sloveniji. Sabotaže, napisne akcije po mestih, aretacije in tiralice za komunisti in predvojnimi revolucionarji... Padajo prve žrtve, po gozdovih se zbirajo prostovoljci - prvi partizani.

Prvi strel iz slovenske partizanske puške (22. julija) je le simbol, simbol za začetek vstaje, ki so jo že davno pred vkorakanjem sovražnika v našo deželo napovedovali komunisti, napredni delavci in mladina s stankami in protesti in je svetla iskra v stoletni žalostni zgodovini tlačenegega naroda.

B. Ž. J.

Del poročila o 5. državni konferenci KPJ, objavljen v Delu januarja 1941

Edino komunisti so tisti čas z vso odločnostjo zahtevali demokratizacijo države, ureditev narodnostnega vprašanja, izboljšanje položaja delavstva in vzpostavitev ljudske vlade. To so bile zahteve, v katerih je komunistična partija videla osnovni pogoj, s katerim bi bila dežela pripravljena na obrambo.

Centralni komite KPJ je v razglasu že 7. novembra 1940 opozarjal narode Jugoslavije, da so sovražniki neodvisnosti že v sami vladi ter, da različni agenti kar odkrito delajo za koristi fašistično-nacističnih agresorjev. Partija je opozarjala na dvolično zunanjo politiko takratne vlade ter z argumenti naglašala, da bi bilo v tistem trenutku edino primerno vzpostaviti prijateljske stike s Sovjetsko zvezo.

Partijski tisk je nenehno opozarjal na pritiske, ki jih izvajajo nemški in italijanski imperialisti na našo državo, pri čemer imajo pomoč v domači reakciji.

Vodstvi obeh slovenskih vodilnih strank, »klerikalne« in »liberalne«, sta več ali manj pa-

27. marca so demonstracije zajele tudi Ljubljano

...in Celje

Molniška četa

TONE DOLINŠEK: V tistih dneh sem bil član Centralnega komiteja KP za Slovenijo. Pri ljubljanskem okrožnem komiteju sem bil zadolžen za vojaške zadeve. Šlo je za to, da smo vse tiste, ki so želeli med partizane, usmerjali v enote, ki so se v tistih prvih dneh vstaje ustanavljale.

Četa na Molniku je nastala nenadoma. To pa zaradi tega, ker so namerali Italijani aretirati mnogo naših ljudi v Ljubljani in okoliških vaseh, predvsem iz predelov Zadržov, Sostrega, Bizovika... Naša močna opora je bila tudi papirnica v Vevčah. Ker smo za to nakano okupatorja izvedeli, smo mnoge tovariše obvestili, da so odšli z doma. Na ta način se je ustanovila Molniška četa na Molniškem hribu. Jaz sem bil zadolžen, da sem prišel na to območje, kjer sem tudi borce zaprisegel.

V začetku se je zbralo na Molniku približno 20

Tik pod samim vrhom Molnika, nedaleč od Ljubljane, v smeri Dolenjske, se je pred dnevi zbrala četverica nekdanjih borcev Molniške čete. Obujali so spomine na čas, ko se je ta četa formirala in svečano zaprisegla v zadnjih dneh julija leta 1941.

Molniška četa je bila verjetno prva partizanska enota, ki se je formirala 1941. leta v takratni Ljubljanski pokrajini.

kal Tone Tomšič, ta pa naju je peljal do neke hiše na Dolenjski cesti, kjer nas je čakal s kolesom tovariš Stari-Andrej Kumer. Prevzel je najina nahrbtnika in ju odpeljal do gostilne na Škofljici. Ko smo prišli mi do tja, sta bila tam že Tone Špan in dalmatinec Mato. Od tam smo vsi štirje odšli v Molniško četo. Takrat je bilo tu na Molniku že 14 tova-

TONE DOLINŠEK: Rodil se je v Ljubljani leta 1910. Leta 1936 je postal član KP. Bil je sekretar okrožne partijske organizacije v Ljubljani, član CK ZK Slovenije, oktobra leta 1940 se je udeležil 5. konference v Zagrebu. Istega leta je moral v ilegalo. Od prvih dni je bil vključen v pripravljane vstaje. Pri okrožnem komiteju v Ljubljani je bil referent za mobilizacijo. Kasneje je bil poslan kot član CK na Gorenjsko. Gestapo ga je po izdaji ujel. Leto dni je bil v begunjski mučilnici, za tem v taborišču Mauthausen – do maja 1945. Po vojni je bil na raznih političnih dolžnostih. Upokojil se je kot šef kontrole v Avtomontaži v Ljubljani. Ima čin rezervnega majorja.

tovarni BMW. Iz taborišča v Franciji smo šli 14. februarja. Prišli smo v Marseille, od tam v Pariz in na delo v Nemčijo. To je bil čas, ko je Nemčija okupirala Francijo. Z Matejem sva se javila kot kovinarja, čeprav o tem delu nisva ničesar vedela. V Münchenski tovarni smo doživeli najprej pakt med Nemčijo in Jugoslavijo

ne vem. Vodil pa nas je Kumar. Menda smo se vrnili, ker so enemu izmed teh partizanov pred nemško mejo popustili živci.

BORIS LAH: Molniška četa se je kasneje razdelila na dva dela; en del borcev je šel na Mokerc, drugi pa na Pugled. Iz te skupine je nastal Štajerski bataljon.

JOŽE NOSE-ŠPAN: Molniška četa je bila iz dneva v dan večja. Vanjo so prihajali tovariši iz Ljubljane pa tudi domačini. Približno 40 nas je bilo, ko sta prišla na Molnik Aleš Bebler in Boris Kidrič. Predlagal sem, da bi tisti, ki nismo bili iz teh krajev, odšli drugam. Približno dvajset nas je odšlo na Mokerc. Tako je nastala Mokrska četa in Krimski bataljon.

IVAN JAKIČ-JERIN: Molniška četa je bila kasneje razdeljena na dva dela; prvo skupino je vodil Šerčer in je šel z borci na Mokerc v prvi polovici avgusta. Druga skupina

Trije nekdanji borci Molniške čete so se, preden so nadaljevali pot na kraj, kjer se je leta 1941 ustanovila Molniška četa, ustavili pri domačiji Lampičevih v Podmolniku.

ljudi. Bilo je to leta 1941, v mesecu juliju. Datum ustanovitve Molniške čete, je 22. julij, nekateri pa menijo da 13. julij.

rišev. Mislim, da je bil komandir čete Jernej, komisar pa Slavko Židanik-Slavc. Po nekaj dneh, ko je nekdo prišel iz Ljublja-

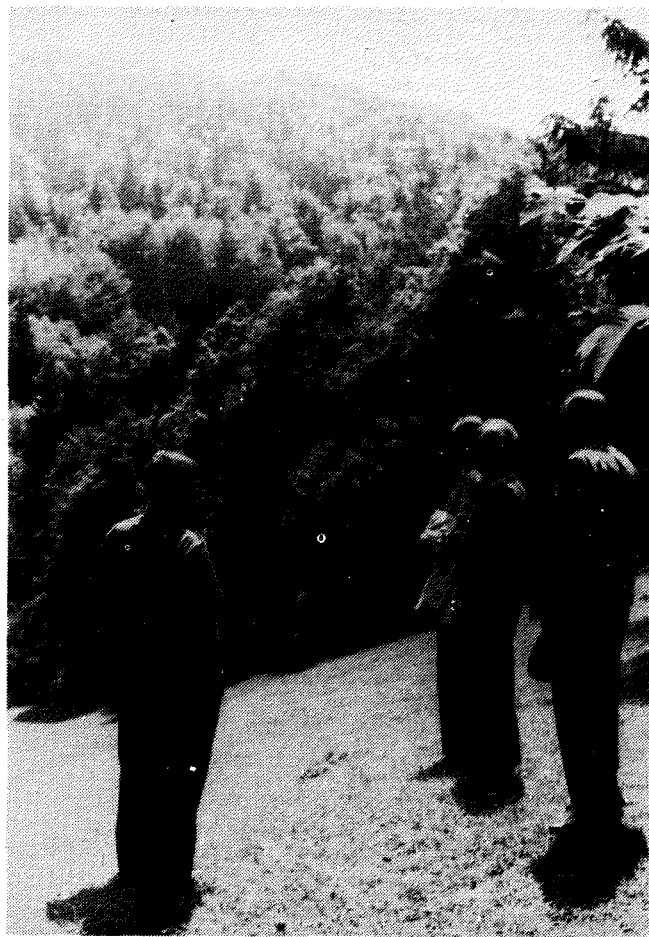
jaške hlače in terenske čevlje. V taborišču je že bilo orožje. Spominjam se, da smo imeli puškomitraljez. Vsak je bil opremljen s puško, tudi nekaj samokresov je bilo v taboru. Midva s Šerčerjem, ki sva bila že v staro-jugoslovanski vojski oficirja, sva imela v Molniški četi dolžnost nekakšnih vojaških svetovalcev. Vem, da smo se kmalu začeli dogovarjati, kje in kako bi izpeljali kakšno akcijo. Proti koncu julija smo napadli italijansko kolono, ki je šla iz smeri Lipoglav. Akcija je bila slabo organizirana. Obveščeni smo bili, da gre za majhno skupino Italijanov, zaradi tega nas je odšlo v akcijo le deset. Italijane smo nameravali onesposobiti z golimi rokami. Akcijo je vodil Šerčer. Čakali smo ob cesti. Nenadoma je počil strel. Španu se je sprožila puška, na srečo, ker je prišlo osemdeset Italijanov. Začeli so streljati, mi pa smo se naglo umaknili v hrib. Bilo je to okrog petih popoldne.

Kmalu po tistem sem bil v Škofljici aretiran. To je bilo v času, ko je prišla v Molniško četo tudi zaloška skupina borcev (menda šest borcev). Rečeno je bilo, da bo prišel na kontrolo v četo Aleš Bebler. Tovariš Slavc me je poslal ponj v Škofljico, kjer pa sem padel v rano. Odpeljali so me v Šempetrsko vojašnico v Ljubljano, od tam v Italijo, kjer sem iz taborišča pobegnil, pa so me spet ujeli...

Jeseni 1943 sem bil med italijanskimi partizani. V začetku 1944 mi je uspelo priti med primorske partizane na 9. korpus in od tam v 7. kjer sem bil do konca vojne.

JOŽE NOSE-ŠPAN: Da, z mano je bil Mate Bušič, tudi španski borec. Midva sva 14. junija še delala v Münchenski

JOŽE NOSE-ŠPAN se je rodil leta 1908 v Kopoljah pri Dobropolju. Leta 1935 je bil med gradbinci v Gozd Martuljka, kjer se je tudi organiziral. Avgusta leta 1937 je odšel med prostovoljce v Španijo. Julija 1941 je prišel v Ljubljano in v Molniško četo. Bil je borec 2. štajerskega bataljona in 2. grupe odredov. Bil je komisar dolenskega odreda iz katerega je nastala peta grupa odredov, katere komisar je postal leta 1942. V Cankarjevi brigadi je bil pomočnik komisarja bataljona. Proti koncu vojne je bil na kurirski postaji TV-14, svobodo pa je dočakal kot sekretar rajona Struge Dobropolje. Upokojen je bil kot pomočnik direktorja Semenarne. Ima čin majorja.

Gozd je že močno zarasel v teh sedemintridesetih letih in težko je najti kraj, kjer je bil nekoč partizanski tabor

je šla na Pugled in iz nje je nastal kasneje Štajerski bataljon. Jaz sem bil odgovoren za zveze z Molniško četo. Kolikor se spominim, so borci prisegli 22. julija. Tak je bil podatek v Glavnem štabu. Slavko Židanik je bil poslan kot komisar te čete. V ljubljanski pokrajini je bila to prva partizanska četa.

Pri glavnem štabu sem bil odgovoren za zveze do meseca marca 1942, ko sem odšel v Mokrski bataljon. Bil sem sicer poslan za komandanta Notranjskega odreda imenovanega Kočevskega. Da, to je bilo šolsko taborišče, čeprav so ji nekateri zlobno pravili „kurja farma“.

Spomine na tiste dni v letu 1941 ni bilo lahko iztrgati pozabi. Med mnogimi podrobnostmi sledijo tudi imena. Tovariši se naštevajo: Jože Kocjan, čič, Stane Keber, Feliks Vidregar, Stane Semič, Daki, Milan Ferleš, Mate Bušič, Ljubo Šerčer, dr. Ivan Matko, Tone Trtnik, Slavko Židanik...

Koliko od prvih borcev Molniške čete je še živih, so se spraševali. Se bodo kdaj srečali?

Zapisala Silvo Teršek in Bojana Ž. Jesih

POZIV

Pozivamo borce Molniške čete, ki so bili v njenem sestavu še pred danes opisanimi dogodki – pred zaprisego – da se javijo na: Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Gre za ugotovitev pravičnega datuma ustanovitve Molniške čete, ki je še vedno sporen.

BORIS LAH: V Molniško četo sem prišel sredi julija, skupaj z Ljubom Šerčerjem (že pred vojno sva bila prijatelja, pri njem sem nekaj časa stanoval!), Jožetom Španom in tovarišem Matom, dalmatincem in španskim borcem. Naju s Šerčerjem je prevzel v gostilni na Dolenjski cesti Aleš Bebler, naju odpeljal v drugo gostilno, kjer je ča-

ne, smo dali svečano prisego.

V zaraščenem gozdu je bilo postavljenih nekaj starih majhnih jugoslovanskih šotorov. Nekaj dlje ob strani je stal hotel. Kuhar je bil tovariš Švejk-Milan Ferleš. Na prisegi nas je bilo osemnajst.

Sem smo prihajali bolj mestno oblečeni, le posamezni so imeli na sebi vo-

BORIS LAH: Rodil se je leta 1915 v Stari gori pri Gornji Radgoni. Bil je v vojni akademiji stare jugoslovanske vojske. Aprilska vojna ga je zatekla v Boki Kotorski, kjer je bil komandir topniške enote na otoku Mamuli. Tam so ga Italijani ujeli, odpeljali v Albanijo v taborišče, kasneje v Italijo in za tem na Reko, kjer so ga hoteli predati Nemcem. Pobegnil je v Ljubljano, kjer se je srečal z Ljubom Šerčerjem in se povezal z OF. Avgusta 1941 so ga Italijani v Škofljici aretirali. Interniran je bil v Italijo, od koder je leta 1943 pobegnil, pa so ga spet ujeli in je ponovno pobegnil med italijanske partizane. V začetku leta 1944 se je pridružil slovenskim partizanom. Osvoboditev je dočakal kot komandant topniške brigade v 7. korpusu. Do leta 1968 je služboval v JLA in se je upokojil kot polkovnik.

pa napad na našo domovino, njen razpad in napad Nemčije na Sovjetsko zvezo. Z dela sva pobegnili v Jugoslavijo. Nekaj dni sva bila pri moji sestri na Trubarjevi cesti, ko so nama že sporočili, da morava na Molnik.

Mislim, da smo prišli na Molnik 20. ali 21. julija.

Takrat, ko je prišla na Molnik skupina Mazovcev, smo se pripravljali za na Javorje, na nemško stran. Zakaj smo se vrnili,

V četrtek, 20. julija bodo ob 11. uri dopoldne na slavnostni seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije v veliki dvorani skupščine SR Slovenije podelili letošnje nagrade vstaje slovenskega naroda ter plakete zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije. To visoko priznanje slovenske družbe bodo prejeli: Karel Forte-Marko Selin za knjigo »Nič več strogo zaupno«, Vida Tom-Lasič za delo »99 d«, doc. dr. Janko Kostnapfel za študijo o psihičnih motnjah pri naših nekdanjih borcih, pisatelj Ivan Ribič za življenjsko delo, režiser Janez Drog za režijo TV filma »Polom« ter delovni kolektiv časnika TV-15.

Karel Forte-Marko Selin:

Marko Selin, s pravim imenom Karel Forte, prejme nagrado vstaje za delo z naslovom »Nič več strogo zaupno«. V tem obsežnem delu, ki je izšlo v dveh knjigah, so celovito in z mnogimi zanimivimi nadrobnostmi orisane nacistične obveščevalne službe in zlasti še njihova dejavnost pri nas. Avtor poglobljeno osvetljuje nastanek nacionalsocializma v Nemčiji, notranja protislovja takratne nemške družbe, boj nemškega delavskega razreda kakor tudi njegovo neenotnost in njegov poraz v bitki z nacisti, ki so ustvarili totalitarni državni in vsakršne institucije za strahovanje in obvladovanje drugih narodov kakor tudi svojih ljudi.

A čeprav avtor največ pozornosti posveča nacističnemu obveščevalnemu in varnostnemu aparatu, ki je krojil usodo ljudi doma in v zasedenih deželah, nam z marksistično analizo takratnih družbenih razmer v Nemčiji, v svetu in pri nas prikazuje tudi zgodovinsko težo tistih družbenih silnic, ki so omogočile vzpon nacizma, kakor tudi tistih, ki so povzročile njegov padec. Na podlagi stvarnih dejstev podaja sintezo o nemškem imperializmu in njegovem

udaru na naš narod, ki se je s komunistično partijo na čelu upri okupatorju in njegovim domačim antikomunističnim zaveznikom. Da je bil naš revolucionarni osvobodilni boj okronan z zmago, je seveda tudi zasluga naše partizanske obveščevalne službe, ki se je postavila po robu nemškemu obveščevalnemu aparatu pri nas in ga končno uničila.

Posebna odlika Selinovega dela »Nič več strogo zaupno« je v tem, da se pisec ni naslanjal samo na številne pisane virov, ampak tudi na lastne bogate izkušnje, ki si jih je med vojno in po njej pridobil kot stro-

kovnjak naše varnostne obveščevalne službe. Vrh tega je obilno faktografsko gradivo znal strniti v tekočo, prepričljivo in mestoma tudi napeto pripoved.

V preteklosti se učimo za prihodnost

Kaj in kako razmišljate po izidu vaše knjige »Nič več strogo zaupno«?

»Kot veste, sem delo posvetil 35-letnici ustanovitve varnostno obveščevalne službe. Žal je izšla skoraj z dveletno zamudo. Priznam, da sem založniku to zameril. Sicer pa tematika dela ni izgubila na svoji aktualnosti. Televizija, radio in časopisne agencije vsak dan javljajo o aktivnosti fašistov in nacistov: renesansa fašizma v Evropi, proslava Hitlerjevega rojstnega dne v ZR Nemčiji, Angliji, ZDA, sosednji Avstriji; obisk novega 'fihherja' pri nemški nogometni reprezentanci na Mundialu v Argentini; na ustanovitvenem sestanku črne internacionale pri Rio de Janeiru so odkrili 'demoni iz Sobora' Gustava Wagnerja, ki

ima na seznamu svojih žrtev tudi naše rojake z Reke, Opatije, Raba, Primorske in Istre; v ZR Nemčiji škandal, ker so odkrili nacističnega veljaka, ki je danes predsednik pokrajinske vlade. Pogledajte samo ravnanja avstrijskih oblasti do nacističnih skrajnežev na Koroškem. Še bi lahko našteval. Živimo za prihodnost, učiti pa se moramo tudi iz preteklosti. Naša NOB je bogat izvir izkušenj. Gestapo, Abwehr in SD so se pri nas prvič srečali s široko razsežnostjo vseljudskega odpora. Pri nas so tudi doživeli poraz. Res pa je tudi, kakor mi je bralec knjige – sam udeleženec NOV in obveščevalec – napisal v pismu:

... Takrat, ko smo mi zoreli, nam naši očetje – kakorkoli že vojni veterani – takih pričevanj in izkušenj niso mogli posredovati. Pomanjkanje izkušenj je imelo za posledico prenekatere žrtev, ki jo je slovenski narod moral darovati za svojo svobodo. Sicer so tudi v knjigi vrzeli in ni vse od kraja dognano. Zato ponavljam, da naj objavljeno delo zares vzpodbudi mlade raziskovalce in zgodovinarje, da bodo to področje še naprej raziskovali in dokončno razkrili delovanje nacističnih obveščevalnih služb in policijskega aparata pri nas. Učbeniki v ZR Nemčiji o tem in o vojnih zločinih molčijo, zato imajo tudi nemški otroci romantične predstave o Hitlerju. Hkrati pa je tam poplava gramofonskih plošč s Hitlerjevimi govori.«

Doc. dr. Janko Kostnapfel

Docent dr. Janko Kostnapfel prejme nagrado vstaje za svoje zdravstveno raziskovalno delo, katerega izsledke je nedavno opisal v pomembni študiji. Prvi del njegove študije ima naslov »Vojna kot sprožilni vzrok psihičnih motenj pri naših nekdanjih borcih«, naslov drugega dela pa se glasi »Katamnistični izvid bivših borcev z duševnimi motnjami po petih letih«.

Ta dvodelna študija dr. Janka Kostnapfela strokovno utemeljeno in človeško prizadeto izraža skrb za zdravje borcev NOV v povojnem času. Študija temelji na izsledkih kontinuiranega preiskovanja 2000 borcev v dolgem razdobju 22 let, svoje zaključke pa podaja na podlagi preučevanja osnovnega slučajnost-

nega vzorca bivših borcev, uravnoveženega s primerjalno skupino.

Posebej je bilo obdelanih 120 pacientov po vnaprej pripravljenem socialno psihiatrskem vprašalniku.

Obdelava pacientov po tem vprašalniku predstavlja poglobljeno, psihodinamsko usmerjeno anamnezo. Pri obravnavi je avtor posebno pozornost posvetil mladosti, medvojnemu in povojnemu obdobju.

Študija dr. Kostnapfela je z znanstveno raziskovalnega stališča pomemben prispevek k osvetlitvi nekaterih vprašanj nevroze v širokem pomenu besede in k preučevanju psihogeriatrije oziroma gerontologije nasploj; z družbenega vidika lahko koristi naši vojski, organizaciji splošnega ljud-

skega odpora in preučevanju fenomena vojne nasploj, a z ekonomskega gledišča je pomembna kot prispevek k problemu zaposlovanja in upokojevanja bivših borcev.

Vrh tega so iz študije dr. Janka Kostnapfela razvidne tudi ugodne posledice povečane skrbi družbe za borce NOB kakor tudi to, kako ugodno lahko nanje vpliva ponovna družbenopolitična aktivnost.

Odsev družbenih dogajanj

Kako ste kot zdravnik prišli do zamisli, da bi razkrili nekatere vzroke in izvore psihičnih obolenj borcev NOV ter jih primerjalno obdelali?

»V dispanzerju za psihia-

trijo na ljubljanski polikliniki delam že od leta 1960 in v vseh teh letih je bilo pri meni veliko borcev NOV s skoraj enakimi obolenji. In če prihaja v ordinacijo veliko število iste populacije s podobnimi težavami, zdravnik gotovo postane pozoren do te teme.«

Morda je bil kanček nagiba tudi v tem, da je bil dr. Janko Kostnapfel tudi sam udeleženec NOB. Kakorkoli že, študija, ki je bila hkrati njegova doktorska disertacija in obravnava vojno kot vzrok psihičnih motenj pri njenih udeležencih, je primerjalna (avtor je obravnaval dve skupini po šestdeset pacientov, kjer so bili v prvi borci NOV, v drugi pa neborci). Sledilo je preverjanje osnovnih ugotovitev, s katerimi je želel zdravnik zdravstveno stanje istih skupin pacientov prikazati po petih letih in na osnovi prvotnih ugotovitev dokazati, da se zdravstveno stanje borčevske populacije močno slabša. Taka predvidevanja so bila na osnovi zdravnikov

Vida Tom-Lasič

Vida Tom-Lasič prejme nagrado vstaje za knjigo »99 D« – Radiotehnika v slovenskem osvobodilnem boju.

Vida Tom-Lasič, s partizanskim imenom Jelka, je leta 1962 pod naslovom »Svetloba mladih let« objavila spomine na svoje ilegalno delo in partizanstvo, spomine, ki so doživeli ponatis. Zdaj, po dolgotrajnem zbiranju gradiva, pa nam je s knjigo »99 D« pripravila dokumentiran prikaz radiotehničnega sektorja pri Centralni tehniki KPS v Ljubljani in orisala delo radiotehničnih delavnic pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije.

Ta njena knjiga je po sami vsebini izjemna redkost v jugoslovanski in evropski literaturi protifašističnega odpora, saj nobeno drugo odporniško gibanje ni z lastnimi močmi tako širokopotezno organiziralo svojih radijskih zvez in nobeno ni s tolikšno zavzetostjo, po lastnih načrtih in v ilegalnih pogojih izdelovalo oddajnih in sprejemnih radijskih postaj ter drugih radijskih aparatov. Delo naših partizanskih radiotehnikov in inženirjev je zelo uspešno in neprekinjeno potekalo vse od leta 1941 do konca

vojne in je bilo hkrati tudi zasnova povojnega razvoja slovenske radiotehnike in elektronike.

Za svoj oris razvoja in dela partizanske radiotehnike je Vida Tom-Lasič uporabila vse ohranjeno arhivsko gradivo, prizadevno pa je zbrala in uporabila tudi osebna pričevanja tistih, ki so delali na radijskem sektorju oziroma v partizanskih radiotehničnih delavnicah. A pomagala si je tudi z lastnim spominom, saj je med vojno tudi sama delala na tem področju in zato njena zgodovinska knjiga tudi ni suhoparna: mestoma je izredno barvita. Vrh tega je svojo snov zares vsestransko obdelala, upoštevala je vse njene aspekte, všteti preskrbo s tehničnim materialom ter organi-

Nagrade za znanstvenost publicistič narodnoosv

Ivan Ribič

Ivan Ribič spada v tisto generacijo naših pisateljev, ki so vstajali slovenskega naroda doživeli s puško v roki in se, čeprav še zelo mladi, povzpeli do vodilnih položajev. Dragocene vtise in pretresljive skušnje, nabrane v viharju vstaje, je kmalu po vojni opisal v romanu »Ljudje onkraj reke«, ki je posvečen boju koroškega ljudstva za svobodo. Že v tem romanu se je Ivan Ribič pokazal kot izredno domiselni fabulist. V delih, ki so mu sledila – »Sin«, »Stopinje v snegu«, »Koča nad Slapom«, »Andraževa sreča«, »Zgodba o zakladu«, »Tisti iz Jurjevega boršta« (njihov izbor pripravlja Partizanska knjiga) – pa se Ribičev pisateljski pogled ostro, prodorno,

študije logična, niso pa mogla zajeti tudi predvidevanja o pozitivnejšem družbenem odnosu do borčevske populacije, za katero dr. Kostnapfel pravi, da je v največji meri doprinesel, da se stanje psihičnih težav opazovanih borcev v zadnjih petih letih ni poslabšalo, ampak se je celo zboljšalo.

»Borci in udeleženci narodnoosvobodilnega gibanja so bili vendar najbolj trden in zdrav del našega naroda, zato sem bil že od vsega začetka prepričan, da njihove povojne psihične motnje ne izvirajo iz prejšnjega življenja, ampak moramo vzroke zanje iskati v posebnih okoliščinah vojne. Ni naključje, da so obravnavani borci bili večinoma ranjeni, da nekateri trpijo zaradi občutka krivde, ki izvirajo iz opravljanja vojnih nalog. Vsega tega pri primerjalni skupini ni opaziti, kar potrjuje, da je bila vojna ne le preizkušnja osebnosti in zavesti, ampak tudi preizkušnja, ki jo je morala vsa takratna generacija tako ali drugače prenesti s seboj v novi čas.«

B. Ž. J.

zacijska in kadrovska vprašanja. In tako knjiga »99 D« pomembno dopolnjuje podobo narodnoosvobodilne vojne in revolucije slovenskega naroda: pozabi je iztrgana pomembna dejavnost v slovenskem in jugoslovanskem narodnoosvobodilnem boju.

Raziskati je treba še delo drugih delavnic

Ste dobitnica nagrade vstaje slovenskega naroda za knjigo »99 D«, v kateri obravnavate radiotehniko v slovenskem narodnoosvobodilnem boju. Kako bi na kratko ocenili pomen te tehnike za razvoj NOG ter pomen in raziskanost drugih partizanskih delavnic?

Vloga radiotehnike v našem narodnoosvobodilnem gibanju je bila zelo velika iz dveh razlogov. Prvič s propagandno-političnega vidika, ker sta »Kričac« že leta 1941 in nato ROF v svojih oddajah seznanjala ljudi z dogajanjem doma in po svetu, pobijala sovražnikovo propagando in laži ter pozivala ljudi k uporabi in strnjnosti okrog OF. Drugič pa je bila pomembna z vojaškega stališča, kjer so bile že zaradi tehnike partizanskega vojsko-

vanja, hitrih premikov in nenadnih napadov zelo pomembne tudi hitre radijske zveze. Dokler teh ni bilo, so za zvezo skrbeli kurirji, ki so tudi še pozneje opravljali svoje požrtvovalno delo. Radijske zveze so se naglo širile po kapitulaciji Italije, ko je slovenska partizanska vojska hitro narasla in so bile ustanovljene prve divizije in korpusi. Delež radiotehnikov je v tem, da so z izdelovanjem in vzdrževanjem aparatov prispevali k vzpostavljanju in širjenju vojaških brezžičnih zvez ter omogočali hitre informacije tudi raznim zalednim ustanovam in ostalim prebivalcem. Za to pa so potrebovali delavnice.

Naj še omenim, da je bila 99 D osrednja radiodelavnišča glavnega štaba Slovenije, ki je skrbela predvsem za aparate na področju 7. korpusa, manjši radiodelavnice pa so imeli tudi v 9. korpusu in pozneje še v 4. operativni coni.

Poleg teh so za potrebe narodnoosvobodilne vojske skrbele še številne delavnice, kot so puškarske, mehanične, telefonske, mizarske, čevlarske itd., a žal do danes še nismo dobili knjige o njihovem delu. Rada bi ob tej priložnosti pozvala tovariše iz teh delavnic, da bi se čimprej lotili zbiranja dokumentov in spominskega gradiva ter pisanja monografij o posameznih delavnicah, dokler se ni vse pozabljenost.

Nagrade vstaje slovenskega naroda

Delovni kolektiv TV-15

TV-15 je v vsem svojem 15-letnem obdobju opravljal pomembno nalogo pri razvijanju revolucionarnih tradicij. Bil je čvrsta vez med nekdanjimi borci, posebno med tistimi, ki ne živijo v velikih urbanih središčih, oživljal je spomine na revolucionarni čas in poudarjal vrednote osvobodilnega boja, prispeval je k aktivnosti borcev v družbeno političnem življenju, posredoval stališča borčevske organizacije do raznih dogajanj in budil med mlado generacijo zanimanje za proučevanje osvobodilnega boja, da bi tako vrednote revo-

lucije in njenih nosilcev postale in ostale tudi ideal mladih. Prav prenašanje revolucionarnih vrednot na mlado generacijo je izrednega pomena in TV-15 ima v vsaki številki 1 do 2 strani prispevkov svojih najmlajših bralcev na temo osvobodilnega boja.

Celoten kolektiv TV-15 se je izredno zavzemal za obstoj in razširjanje glasila borčevske organizacije in ZRVS in često brez družbene pomoči ali ob najmanjši pomoči opravljal svojo nalogo v zelo težkih materialnih pogojih. Iskal je najrazličnejše oblike, da bi pri-

tegnil nove sodelavce, obogatil vsebino lista in ga čimbolj razširil – od stalnih območnih konferenc z dopisniki, ustnih časopisov do anket med bralci. Uredništvu je tako uspelo pridobiti širok krog sodelavcev in list prihaja redno tedensko v okoli 40.000 domov. Čeprav se število borcev vsako leto manjša, naklada ostaja ista, to pa pomeni, da se je TV-15 znal zasidirati v zavesti svojcev pokojnih borcev in med njimi opravlja svoje poslanstvo.

Maloštevilni kolektiv, tako uredništvo kot uprava TV-15, zasluži posebno priz-

TV 15
naš tovariš

nanje za svoje požrtvovalno delo, za svojo izpričano prizadevnost in za uspešno posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

umetniško, in no obravnavanje vobodilnega boja

Janez Drozg

Režiserja Janeza Drozga odlikuje izreden čut in smisel za neponarejeno resničnost in dar, da jo gledalcu predloči z vso neposrednostjo, ne le kadar gre za sodobno in aktualno snov, kakršno obravnava na primer v TV igri »Pravica vasi Brezje«, temveč tudi, kadar se loti časovno odmaknjenih tem, kakršne oblikuje v »Kaplanu Martinu Čedrmaču« ali v »Celjskem sodnem procesu«. Tudi ob Čufarjevem »Polomu« se je srečal s takšno snovjo. Kljub temu pa mu je uspelo, morda ravno zato, ker se je odpovedal nasilnim posodobitvam, s kakršnimi naši režiserji večkrat potvorijo marsikatero starejše delo, vsebino Čufarjevega »Poloma«, ki ga je skupaj z Markom Slodnjakom priokrožil za televizijo, tako približati sodobnemu gledalcu, da jo doživlja domala kot neposredno resničnost. Čufarjeva drama »Polom«, ki jo poklicna gledališča odklanjajo zaradi določenih slabosti v dra-

maturški zgradbi, čeprav sicer dovolj nešablonsko slika spopad med delodajalci in delojemalci na eni strani in slepomišenje ter spletkarjenje tako imenovanih delavskih zaupnikov na drugi, je v Drozgovi televizijski verziji prvič doživela sebi primerno uprizoritev z vrsto zelo živih in zanimivih igralskih upodobitev. Drozgova TV verzija »Poloma« je pomembna estetska vrednota, pomembna pa je tudi zategadelj, ker prikazuje tisti del naše revolucije, ki se je odigraval na naših tleh že pred

vojno in o katerem ve danes povprečen televizijski gledalec le bore malo; v glavnem iz priložnostnih člankov, raztresenih po raznih listih ali morda še iz kakšne zanj preučene in manj zanimive zgodovinske razprave. Marsikdo je morda šele ob gledanju »Poloma« na zaslonih naše televizije občutil, kako različen je svet, v katerem danes živi naš delavec, od onega, v katerem je živel v času, ko je nastal Čufarjev »Polom«. Obenem se je marsikateri gledalec morda zavedel tudi tega, da so med prijemi nekdanje in današnje tehnomenožerske aristokracije tudi podobnosti, ki jih naša samouprava na družba le polagoma, vendar pa zanesljivo odpravlja.

O nekem času za današnji čas

Čufarjev »Polom« ste, kot piše v obrazložitvi nagrade dneva vstaje slovenskega naroda, približali sodobnemu gledalcu domala kot neposredno resničnost... Kako vam je uspelo?

»Bila je to delovna obveznost. Dobil sem gledališko igrjo, še ne uprizorjeno, z vrsto slabosti. In te slabosti Čufarjevega besedila je bilo treba nadgraditi in povedati resnico o nekem času, primerno današnjemu gledalcu, gledalcu. Z eno mislijo: sporočilo spregovoriti o nekem času za današnji čas. Če sem uspel, kot pravite, mislim, da je to predvsem zaradi profesionalnega odnosa. Delam poglobljeno, ne površinsko. Tudi tematika mi ni tuja. Že več stvari sem delal na to temo. Povedal pa bi

vendarle rad, da sem imel na voljo samo mesec dni. Le malo možnosti je bilo, da bi kaj naredil, da bi uspel. Zavedal sem se tega, zavedal sem se težine naloge. Morda je prav ta boj s samim seboj, s časom (in vprašanje, bo Polom res polom!) naredil svoje.«

Kakšni so načrti?

»Rad bi delal. Tudi tematiko, o kateri govoriva danes. To je vedno posebno inspirativno področje, ta čas – čas naše revolucije, našega narodnoosvobodilnega boja. Tu mislim tudi na sodobne tokove naše družbe, nič manj vznemirljive, nič manj revolucionarne.«

Kaj vam pomeni priznanje?

»Lepo priznanje je to.«

M. Š.

di fabuli in dejanju ne odgovarja, saj ve, da je veliko dejanje, katerega predstavlja naša vstaja, rastlo iz nešteti dejanj, ki so bila majhna in neznatna samo na videz, v resnici pa so skrivala v sebi izjemne npravnstvene in duhovne napetosti in razsežnosti.

Odkrivanje velikega v malem je Ribičev umetniški »credo«. In to velja tudi za njegove scenarije, po katerih je bila posneta že dolga vrsta kinematografskih in televizijskih filmov. Med njimi zavzema izjemno mesto »Dolina miru«, ena najbolj presunljivih upodobitev in obsodb vojne, kar jih pozna naše, in ne le naše filmsko platno. To je bil prvi slovenski in jugoslovanski film s tematiko NOB, ki se je prebil v tujino in bil tam deležen vrste nagrad, med drugim v Cannesu za glavno vlogo. Seveda je bil avtor Ribičevega kova že deležen priznanj tudi doma. Tako je v Pulju kot prvi med Slovenci prejel

TOVARIŠ IVAN RIBIČ JE PREJEL NAGRADO VSTAJE SLOVENSKEGA NARODA ZA ŽIVLJENSKO DELO. POGOVOR Z NJIM BO MOJ OBJAVITI V PRILAGODNI ŠTEVILKI TV-15.

zlati areno za scenarij filma »Ne joči, Peter«, ki podobno kot »Dolina miru« ali »Kala« prikazuje vojno tako, kakor je odsevala v dušah preprostih ljudi in otrok.

Ivan Ribič, poklicni pisatelj, sprejema danes nagrado vstaje za svoje življenjsko delo, kar pa ne pomeni, da je njegovo delo že zaključeno, saj njegova nemirna in plodovita domišljija sruje naprej.

Ravno v teh dneh dokončuje scenarij za televizijsko nadaljevanko o dražgoški bitki.

Drago plačana svoboda

Na Travniku pred 36 leti

Ko po triintridesetih letih ocenjujemo uspehe socialistične izgradnje, smo krajani Loškega potoka lahko ponosni in zadovoljni, ker žrtve in trpljenja v štiriletni NOB niso bila zaman.

Krajani Loškega potoka praznujemo 31. julija svoj krajevni praznik, v spomin na krvave dogodke med Roško ofenzivo, ko so Nemci ob pomoči domačih izdajalcev po trimesečni partizanski oblasti ponovno zavzeli to območje. Takrat je v ognju izginilo sto sedem stanovaljskih hiš, ustrelili pa so trideset mladih mož in fantov.

Priprave na vstajo

Že takoj po vdoru okupatorjeve vojske, so se napredni prebivalci tega območja začeli organizirano upirati, ta aktivnost pa se je še povečala po ustanovitvi OF. Organizirali so trojke za delo na terenu, začeli so zbirati denar, orožje, hrano in oblačila, pojavil pa se je tudi Slovenski poročevalec, ki so ga po skritih zvezah pretihotapljali na to območje.

Po napadu na italijansko postojanko v Ložu, je 22. oktobra 1941, skozi vas Travniki prikorakala prva skupina okrog 45 partizanov, ki jih je vodil Ljubo Šerčer. Ustavili so se v zaselku Bela voda, kjer so jih sprejeli aktivisti OF Karol in Janez Mikulič in družina Debeljakovih, jih razporedili po hišah kjer so odpočili in posušili obleko in jih nahranili. Dokler so bili partizani v vasi nihče ni šel v dolino, vendar se je našel človek, ki je odšel v avnik in v gostilni povečal, da je pri Beli vodi veliko partizanov. To je slišal tudi neki nemški Kočevar in takoj obvestil karabinjerje. Ta dogodek je opisan v knjigi Metoda Ožbolta »Šerčerjeva na pot«, posledice teh izdajalcev pa so občutili tudi prebivalci Travnika in okolice.

On 23. oktobra so iz Velikih Blokov pridržali Italijani in začeli streljati v smer kjer naj bi bili partizani, streljali pa so v svojo predhodnico. Ta »boj« je trajal kar nekaj časa preden so ugotovili za koga gre. Potem so pobrali svoje mrtve in ranjene in začeli preiskovati vas. Seveda so se partizani že umaknili, zato so Italijani pobrali v vasi vse moške, jih odpeljali v gostilno Lavrič-Kapčev in jih začeli zasliševati in pretepati. Zažgali so Benčinovo in Zbačnikovo domačijo, Janeza in Jožeta Benčino in Antona Levstika pa so odpeljali s seboj v Ribnico kjer so jih mislili postreliti, vendar so jih po treh dneh mučenja izpustili. Toda prve žrtve so padle. Ustrelili so Antona Kordiša in kasneje Edvarda Kordiša, očeta štirih malih otrok.

Masovna vstaja

Vsi ti dogodki v letu 1941 so v ljudeh še bolj budili narodnostno zavest in zaupanje v OF. V prid tej trditvi gre tudi podatek, da je od 145 hiš kolikor jih je bilo v Travniku le deset deloma sodelovalo z belogardisti. Mesec maj 1942. leta pa je v Loškem potoku pomenil mesec množične vstaje. Že 9. maja je bataljon »Miloša Zidanška« pod vodstvom Slavka Kovača-Smelega napadel karabinjersko postajo na Hribu in jo zavzel.

Okrog 15. maja sta župnik Pravhar in kaplan Puhar iz svojih zvestih pristašev organizirala postojanko bele garde, ki pa so jo partizani že 17. maja uničili. Že naslednji dan pa so prihiteli Italijani svojim »prijateljem« v pomoč. Vendar je bilo prepozno. Spet so se znesli nad prebivalci in ustrelili Mirka Pojeta, gluhonemega Antona Mikuliča ter zažgali hišo Antona Vesela Bregarjevega. Ko pa so se Italijani vračali iz

vasi so jih partizani napadli.

Po teh dogodkih sta bila v osvobojenem Loškem potoku prirejena dva partizanska mitinga z govori. V Travniku je govoril politkomisar bataljona tovariš Florijan, po zavzetju belogardistične postojanke pa je na Hribu pred vsemi prebivalci Loškega potoka govoril komandant tovariš Smeli. V svojih govorih sta pojasnila cilje NOV in POJ ter vlogo OF, ustanavljanje NOO in prevzemanje ljudske oblasti. Za ujete belogardiste na čelu z kaplanom Puharjem je komandant Smeli odločil naj ostanejo pri življenju in da lahko vstopijo v NOV, njihovi svojci in simpatizerji pa naj še isti večer predajo na določeno mesto vse skrito orožje in strelivo. In res so še tisti večer prinesli velike količine orožja in streliva, tako da je nazadnje tudi kaplan Puhar odnesel celo glavo. Po zavzetju italijanske in belogardistične postojanke v Loškem potoku je bilo to velikega pomena, saj so mladi Potočani masovno odhajali v partizanske vrste, najprej iz Travnika, Segove, Srednje vasi in Hriba, ki so bili že prej organizacijsko pripravljene, kar je potem privleklo še več fantov iz Retij in Malega loga, ki so prej oklevali ker je bil tam močno prisoten klerikalizem. Seveda je bil to tudi vzrok da so se pozneje v roški ofenzivi osipali iz enot NOV in pristopali v novo ustanovljeno belo gardo. V tej množični vstaji je odšlo v partizane iz Loškega potoka okrog 120 borcev in samo iz Travnika 45. Med prvima sta odšla učitelja Ivan Vrtačnik in Ferdo Skok, ki sta oba padla v boju. Vsi borci so bili razporejeni v enote 3. bataljona »Miloša Zidanška«, a pozneje po zaprisegi

so odšli v Kočevski in Dolomitski odred.

Po tej spomladanski vstaji je po več kot enoletni okupaciji v Loškem potoku zavladala svoboda. Po dolini se je srečevala partizanska vojska, odmevala je partizanska pesem, vrstili so se sestanki in mitingi vseh mogočih organizacij. Vse je bilo navdušeno nad partizansko vojsko mlado in staro.

Vse to je trajalo tri mesece, ko se je začela približovati velika italijanska ofenziva, ki je 29. julija zvečer dosegla Loški potok. Enote grenadirske divizije okrepljene z graničarskimi enotami GAF, specialnimi bataljoni in enotami fašistične legije so že v dopoldanskih urah s topovskimi granatami ki so eksplodirale na Bloščku najavile svoj prihod. Kot veliki črni vihar so se pomikali proti Loškemu potoku in pred seboj požigali ravno posušeno seno, ki je vse vprek gorelo, pred seboj pa prečesali vsak grm in gozdček. Vse do večera so prihajale po cesti kolone sovražnih vozil, topov, blindiranih avtomobilov, tankov ter pehotnih enot z mulami, ki so do mraka dosegale vas Hrib, zavzele občino in šolo ter se utrdile. Drugi dan 30. julija v jutranjih urah so že obkolili vas Travniki in Belo vodo se močno utrdili in pripravili za planirano akcijo. Sovražnik in njegovi domači sodelavci so že prvo noč napravili načrt za uničenje partizanov, njihovih taborišč in partizanske vasi Travniki z Belo vodo. Sledile so prve aretacije štirih učiteljev, ki so bili med prvimi ustreljeni. Bataljon Miloša Zidanška je vse do ofenzive v taborišču na Petelinjem vrhu nad Loškim potokom, njegove enote – čete pa so vodile borbe z Italijani

okoli vasi Draga, Trava, na Medvedjeku in Borovcu kamor so Italijani pritiskali iz Čabra in Gerova. Ko se je ofenziva z notranjske strani bližala območju katerega je branil ta bataljon, je komandant enotam dal povelje naj se razdele v manjše skupine in naj se tako prebijajo skozi ofenzivo. Vsi borci iz Loškega potoka so bili dodeljeni v 2. četo in z delom četrtega poveljstva so ostali na domačem terenu. Ker pa so bili preveč razkropljeni, je potem zaradi izdajstva večina padla v roke sovražniku. Temu so veliko pomagali bivši ujeti belogardisti, ki so takoj zapustili partizanske enote in se priključili sovražniku. Ko so Italijani 30. julija zjutraj obkolili vse vasi in jih močno zastražili, so potem vse moške od 17 do 45 let ob 11. uri odgnali na Hrib pred občino, ter jih po rojstni matični knjigi preštevali, sumljive pa aretirali. Aretirali so nas deset, zvezali in odpeljali na karabinjersko postajo, kjer so imeli že vklepane štiri učitelje. Vse ostale moške so tedaj pustili domov. Potem je v spremstvu polkovnika prišel aretirane pogledal tudi župnik Pravhar. Za trenutek sta se oba umaknila iz sobe nato je župnik Pravhar poklical dva moška in rekel da gresta lahko domov, za vse ostale pa je dejal, da gospod collonelo nima milosti, ker da smo sami komunisti in njihovi privrženci. Seveda nas collonelo ni poznal, poznal pa nas je gospod župnik, ki mu je posredoval take podatke. Kmalu potem je prišla skupina vojakov, ki so nam še zategnili verige na rokah in nas zvezane po dva odpeljali v eno uro oddaljeni gozd Mrtaloz. Med uklenjenimi so bili Vlado Čuk šolski upravitelj, Janko Benedičič,

Pavle Šilovilec in Anton Dorer učitelji, brata Mirko in Stanko Rus iz Hriba, Anton Knavs in Matija Bartol iz Malega loga, Albin Benčina, Alojz Strle, Franc Vesel in Ivan Zbačnik iz Travnika. Ko so nas pred mrakom pripeljali do Mrtaloza smo tam tako zvezani po dva in močno zastraženi prenočili seveda brez vsake hrane in odeje. Zjutraj 31. julija so vse štiri učitelje zaslišali in obsodili na smrt ter v naši prisotnosti postrelili. Pozneje so tudi nas ostale zaslišali in Albina Benčino in Ivana Zbačnika obsodili na smrt, ostalim pa so rekli da bodo internirani. V zadnjem trenutku pred streljanjem 1. avgusta zjutraj, na intervencijo komandanta, ki je prišel iz Loškega potoka streljanje ni bilo izvršeno.

V času ko so pri Mrtalozu krvavo obračunali z učitelji so v Travniku, ki je bil najbolj črno zapisan v izdajalskih analih pobrali vse moške od 15. leta do starčkov in jih odpeljali na Opladarjev vrt sredi vasi. Od prisotnih so izbrali še naprej določenih 40 mož in fantov, nekatere so na mestu uklenili in jih odpeljali popod gozd Mušnevec. Tam je bila cesta prekopana in zasekana kot prepreka za sovražna vozila in na tem mestu je dan prej padel italijanski kapetan zadet od partizanske krogle, padla pa je tudi hrabra partizanka Marica Glad iz Kočevskega odreda. Od 40 moških so jih nazadnje izbrali 18 in jih pod strmim bregom v Sodolu postrelili. Ustreljeni so bili: Ivan Bartol Suštarjev, Franc Benčina Gašprčev, bratje Jože, Franc in Slavko Debeljak Gregčevi, Alojz Levstik Kapčev, Anton Levstik, Franc Lavrič Gornikov, Franc Lavrič Škončev, Franc Ivančič,

Ivan Tanko Dednarjev, Karol Vesel in Ivan Vesel Kovačev vsi iz Travnika, Alojz Šega iz Matevljeka in še štirje neznani tovariši partizani. Pri Beli vodi so tedaj odgnali v gozd Mušnevec tri brate Mikolič-Valentinove in ko so Jožeta in Antona streljali je brat Ivan skočil izpred puškinih cevi in skozi točo svinjčenk uspel pobegniti smrti čeprav ga je par krogel oprasnilo v stegno.

Ko so streljali žrtve pri Mrtalozu, v Sodolu in v Mušnevcu so na Taboru pri Cerkvi ustrelili pet partizanov in enega aktivista iz Travnika in to Rudolfa Bartola, Mirka Kordiša, Antona Mikuliča, Karola Lavriča, Karola Levstika, in Bartola Franca. V taborišča in zapore pa so odpeljali 80 ljudi. Ko so zločinci na moriščih pokončali trideset mladih življenj, ki so svojo krvjo napajali žejno julijsko zemljo, so podivjani fašisti oropali in požgali vas Travniki, zaselek Belo vodo in Matevljek, kjer je v plamenu zgorelo 107 hiš in okrog 130 gospodarskih poslopj z vsem inventarjem in pohištvo, uspeli so rešiti le živino kar je niso odpeljali fašisti. To je bil za vas Travniki eden od najtežjih trenutkov v zgodovini NOB, ko se je nad njenim prebivalstvom z ognjem in mečem na najbolj kruti način znašala fašistična svojat. Strahote teh zločinov se ne more opisati, le kdor je to doživel in občutil na lastni koži tega ne more nikdar pozabiti. Vsem tem zločinom, ki so bili 31. julija izvršeni nad učitelji Loškega potoka in prebivalci Travnika, se pridružuje še tragedija partizanske bolnišnice pri Ogenjcah nad Loškim potokom v kateri je po zaslugi izdajalca Ernesta Senčarja izgubilo življenje štirinajst težkih ranjencev in bolničarka Mimica Čepon. Na tem mestu je bilo ob 35-letnici slovesno odkrito obeležje v spomin na padle ranjence. Ob tem so izdali knjigo Ogenjca, ki opisuje tragedijo v partizanski bolnišnici, katero je napisal Dr. Aleksander Galapeter. Kljub vsem tem zločinom okupatorju in njegovim pomagačem ni uspelo zlomiti upornosti zavednih ljudi, čeprav so na Taboru Italijani formirali močno postojanko v katero so prišli tudi belogardisti iz ostalih potoških vasi, ki so bile pod močnim vplivom klerikalizma. Prebivalci Travnika ki so zdržali najtežje pa niso oklevali. Po roški ofenzivi so ponovno formirali osvobodilni odbor OF, kjer je bilo več dotedanjih članov pobitih in interniranih in začelo se je spet z organiziranim delom, vendar pod težjimi pogoji, ker ni bilo več osvobojenega ozemlja saj je sredi Loškega potoka zrastle močno utrjena fašistično-belogardistična postojanka, ki je obstajala vse do kapitulacije italijanske vojske. Prebivalci Travnika so si napravili zasilna prebivališča v pogoriščih, pobrali so vse poljske prideleke potrebne da prežive sebe in partizane.

Tako lahko rečemo, da je Travniki drago plačal svobodo. V NOV se je borilo 117 borcev in večje število aktivistov od katerih jih je 62 napredovalo v vojaške starešine. Tudi krvni davek ni bil majhen saj je terjal 62 žrtev. Vas Loški potok je dal več kot 200 borcev, skupnih žrtev pa je bilo 107.

Ko po triintridesetih letih ocenjujemo uspehe socialistične izgradnje smo krajani Loškega potoka lahko ponosni in zadovoljni, ker žrtve in trpljenja v štiriletni NOB niso bila zaman.

Ivan Zbačnik
Priredil I. T.

Vas Bela voda pred drugo svetovno vojno. Med roško ofenzivo je bila požgana.

Bi lahko dali domovini še več?

Ob dnevih vstaj jugoslovanskih narodov

In vzplamtel je upor

Julija leta 1941 so se narodi v razkosani in okupirani Jugoslaviji dokončno povezali. Vstajali so drug za drugim Srbi, Črnogorci, Slovenci, Hrvati ter Bosanci in Hercegovci in se združili v boj proti skupnemu sovražniku.

Najprej je počilo v Srbiji

Na Ivandan, 7. julija 1941 so se prebivalci Bele Crkve v Srbiji kot že stoletja zbirali na sejmu pred cerkvijo. V gozdu, nedaleč od vasi, so se pripravljali partizani Rađanske čete na svoje prvo srečanje z vaščani. Tu so Žikica Jovanović-Španac, dr. Miša Pantić in še nekaj drugih partizanov. Partijska organizacija Bele crkve je obveščala ljudi in popoldne se je pred občinsko zgradbo zbralo okoli tristo kmetov. Pojavili so se oboženi partizani in prvi je spregovoril dr. Miša Pantić, za njim Žikica Jovanović-Španac. »Niti zrno žita niti kilogram mesa ne sme priti v sovražnikove roke. Rušimo ceste, podirajmo mostove, telefonske drogeve, uničujemo vse naše dobrine, ki jih izkorišča sovražnik...«, je govoril ljudem, ki so ga navdušeno poslušali.

Proti večeru so se partizani Rađanske čete umaknili iz vasi. Takrat sta se pojavila dva žandarja, domača izdajalca, in začela s puškami razganjati ljudi. Vest je prišla do partizanov in Žikica je ukazal, naj se četa vrne in zaščiti prebivalce.

»V imenu zakona, roke kvišku!« je zakričal žandar Žikici, ta pa ga je pozval, naj spusti orožje. Takrat so se po dolini razlegli strelj. Oba izdajalca sta hkrati ustrelila proti Žikici, ta pa se je vrgel na tla in s pištolo ubil oba žandarja.

»Tako bo končal vsak, kdor bo dvignil roko proti svojemu narodu!« je dejal Žikica zbranim in nimim vaščanom.

Sedmega julija praznujemo dan vstaje srbskega naroda.

Kot plaz s črnogorskih planin

Trinajstega julija 1941 je zavrelo po vsej Črni gori. Tri dni pred tem, 10. julija, se je v Ravnem laz pri vasi Stijena v Podgorickem okraju zbral pokrajinski komite KPJ za Črno goro, Boko in Sandžak ter sklenil, da so razmere dozorele in da začnejo Črnogorci 13. julija oboroženo splošno

ljudsko vstajo. Med glavnimi voditelji vstaje je bil legendarni Sava Kovačević. Že prvi dan so uporniki razbili italijanske vojaške in karabinjerske posadke v Čevu, Vir Pazaru, Ivanovih koritih, Petrovcu, Gradišćih, Reževcu, Ledinicah, Rijeci, Crnojevićih in Ostrovu, hkrati pa obkolili sovražnikove postojanke v Nikšiću, Cetinju in Podgorici. V prvem naletu so črnogorske osvobodilne sile uničile italijansko divizijo »Messina« in »11. premični bataljon karabinjerjev«. Uporniki so ubili dva tisoč in ujeti štiri tisoč vojakov in oficirjev. Uspehi desetih dni vstaje so bili tolikšni, da so možje in fantje množično vstopali v partizanske odrede in že takrat ustanovili trideset uporniških bataljonov.

Italijani so že v naslednjih dneh pripeljali v Boko tri nove divizije, vendar se je vstaja Črnogorcev še širila in je preprečila ustanovitev kvasilniške »samostojne in neodvisne Črne gore«, ki jo je 12. julija proglasil italijanski »Visoki komisar«.

Sedem-indvajsetega julija je vstala Hrvaška

Za začetek vstaje hrvaškega ljudstva štejemo 27. julij 1941, ko so partizani napadli in osvobodili mesto Srb v okraju Dolnji Lapac. Od tod se je vstaja razširila po vsej Liki. Teden dni zatem so partizani osvobodili še Dolnji Lapac, prvo večje mesto na Hrvatskem. Vstajo v Liki je vodil član KPH Marko Orešković-Krntije, ki so ga ubili četniki 20. oktobra 1941 v Očijevu.

Vstaja se je v istem času začela tudi v Kninski krajin. Uporniki so pregnali ustaše, vendar je bila partijska organizacija v teh krajih preslabotna, da bi lahko trdno vzela vajeti v svoje roke. V večjem obsegu se je začela vstaja tudi v Kordunu, kjer so ljudje pred ustaškimi zločini množično bežali med partizane.

Iz teh prvih žarišč se je plamen vstaje hitro razširil v Gorski Kotar, Hrvatsko Primorje, Dalmacijo in Slavonijo.

Hrvaško osvobodilno gibanje je moralo premagati izredne težave zaradi Paveličeve strahovlade, ki je bila zasnovana na nacionalnem obračunavanju in mržnji, kar je rodilo tako divjanje proti hrvaškim domoljubom in pravoslavnim Srbom, kakršnega ne pomnijo najhujša obdobja hrvaške zgodovine.

Premagani nacionalizem v Bosni in Hercegovini

Vstaja v Bosni in Hercegovini je imela že od začetka tri pomembna žarišča: Bosanska krajina, Hercegovina in vzhodna Bosna.

Vstaja v Bosanski krajini je postala množična 27. julija 1941, ko so partizanski odredi napadli Drvar, Bosansko Grahovo, Oštrelj in Glamoč. Samo v Drvarju so uničili garnizon s tristo petdesetimi ustaši in domobranci. Ta in druga osvobojena mesta so bila znamenja za vstajo v vsej Krajini. Dva dni pozneje so odjeknile puške v Podgrmeču, 30. julija pa še na Kozari.

V vzhodni Bosni je bila vstaja najbolj množična na področju Romanije, Birča in Ozrena. Romanijski partizanski odred je s tisoč dvesto borci avgusta in septembra osvobodil Sokolac in Rogatico, vodil pa ga je legendarni heroj Slavija Vajner-Čića.

Na področju Birča so uporniki v začetku avgusta osvobodili Vlasenico, na območju Ozrena in Trebave pa 23. avgusta Doboj, Usaro, Maglaj in Gračanico.

V Hercegovini so ustaši s pomočjo katoliškega klera najbolj preganjali napredne ljudi in srbski življenj. Toda ustaši niso bili sposobni zadušiti vstaje, zato so jim prišle na pomoč močnejše italijanske enote. Partizani so se umaknili v gore, od koder so napadali ustaške in italijanske kolone. Samo v Nevesinju so zajeli 340 sovražnikovih vojakov, obkoljeni pa so bili skoraj vsi sovražni garnizoni. Oktobra so bili ustanovljeni že trije krajiški partizanski odredi.

★

Dan vstaje makedonskega naroda praznujemo 11. oktobra.

V poletni dan leta 1941 se skozi gozdove Kozare pomika skupina devetnajstih partizanov. Na čelu je ponosni dr. Mladen Stojanović, za njim na pogled krhko dekle, Danica Misimović iz Jablanice v družbi svojih treh bratov.

V naslednjih mesecih prihajajo še novi borci in do nemške ofenzive na Kozaro leta 1942 je skupnica prerasla v bataljon. Toda ofenzivo so preživeli le redki in bataljon, v katerem je bila Danica, se je skrčil na vsega osem ljudi. Ko so prišli iz podzemeljske jame, v kateri so se skrivali več kot teden dni brez hrane in vode, so nosili s seboj neizbrisni pečat zemlje. Še so prihajali iz raznih skrivališč posamezni borci in zbralo se jih je komaj za majhen odred. Danica je s pogledom preletela preživele, da bi med njimi našla vsaj ene-

Kalilo jo je življenje med nebom in zemljo, utrjevali so jo boji, gnus in smrt. Kot borka tretje udarne brigade je bila z vodom vodnika Sime Tadića poslana v izvidnico. Lakota je bila že neznosna in drevje, koder so hodili partizani, je ostajalo brez listja. Vod je prišel do pastirske koče in v njej so borci našli nekaj ostančkov hrane. Komaj so s kremonom ukresali ogenj in komaj se je voda v loncu nekoliko segrela, so tri nemška letala napadla barako. Danici je uspelo priti le do bližnjega drevesa. Oklenila se ga je z vso močjo. Andži iz Drvarja ni uspelo niti to in mitraljez jo je pred kočo preseknil čez prsi. Po močni eksploziji so letala odletela in kal čez prsi. Po močni eksploziji so letala odletela in Danica se je v nastali tišini še vedno trdno oklepala drevesa. To-

vojnih invalidov v Igalu. Njen obraz ostaja miren, glas skoraj nespremenjen, le lesk oči dobi nenadoma drugačen sijaj.

»Ko smo se leta 1958 prvič zbrali na Sutjeski, sem s svojim nekdanim komandantom stala na kraju, kjer se je zbirala moja brigada. Preko travnika je proti nama tekla človek! Kaj je ta znorel, pravim komandirju? »Ne bi bilo nič čudnega«, me je zavrnil. »Po vsem, kar smo tukaj doživeli, človek še danes težko ostane miren.«

Takrat zaslišim znan glas: »Pa kje si, božju ti majku, iščem te po vsej Jugoslaviji. Če tebe ne bi bilo, jaz ne bi bil živ.« Spoznala sem Džorža Dragojevića, ki sem ga med nekim bojem težko ranjenega zavlekla v jamo, si strgala srajco s telesa (on je bil že tako brez srajce), da sem mu lahko obvezala rane ter ga pokрила z vejami. Bila sem prepričana, da je izgubljen, toda mimo skrivališča je šla tretja dalmatinska. Neki borec je z nogo zadel skritega ranjenca in tako so ga našli ter pozdravili.«

»Danica je videla, kako je umrl Ivo-Lola Ribar«, je trenutek tišine zapolnila njena tovarišica.

»Res je. Proti koncu novembra 1943 sem dobila ukaz, da prepeljem skupino petnajstih težkih ranjencev z letalom na Sicilijo. S kamionom smo po skrivnih poteh prišli na Glamočko polje. Rusi so obljubili avion, vendar letala ni bilo. Štiri dni smo čakali na odprtem travniku in ravno smo se nameravali vrniti, ko je prišel Ivo-Lola Ribar z našo delegacijo ter tremi angleškimi oficirji, da bi poleteli v Kairo na pogovore z zavezniki. Nenadoma je iz Banja Luke priletelo letalo in pilot se je začel predajati z belo zastavo. Spustil se je na travnik in Lola je takoj narisal na krilo petokrako zvezdo. Rekel je pilotu, naj ne ugaša motorja, ker bodo takoj poleteli. Začeli so se vkrčavati, toda takrat so priletela sovražna letala, ki so zasledovala pobeglega pilota, in nas napadla. Pilot je skočil k mitraljezu, da bi se branil, toda priletel je s sveženj bomb, ki so uničile letalo. V močni eksploziji so izgubili življenje Lola in še štirje borci, nekaj pa je bilo tudi ranjenih. Zbrali smo se okrog mrtvih, tihi kot grob.

»Kdo bo Titu sporočil Lolino smrt? Je nekdo presekati tišino.« In kdo staremu Ribarju,« je dodal drugi bolj samemu sebi kot nam.

Mrtvega Lolo smo prepeljali v Jajce, kjer je bilo 2. zasedanje Avnoja, ki mu je predsedoval stari Ribar. Tako je mladi Lola, čeprav mrtev, prisostvoval zgodovinskemu zasedanju Avnoja.«

Lolino ime je ostalo povezano z Danico Misimović tudi po vojni. Čudno naključje je hotelo, da danes živi v Ulici Bratov Ribar v Sarajevu.

Mladost, zaznamovana s smrtjo

Drobci z revolucionarne poti Danice Misimović-Tankosić, nosilke partizanske spomenice 1941, vojaške vojne invalidke in povojne družbenopolitične delavke, zbrani iz pogovora v domu vojaških vojnih invalidov v Igalu.

ga izmed svojih treh bratov. Iskala je zama. Ostali so med razmesarjenimi trupli, ki so pokrivali Kozaro. Danica je ostala sama z borci in tiho bolečino. S svojo enoto je zapustila Kozaro in se premaknila na Grmeč, kjer je bila ustanovljena 5. krajiška (kozaračka) brigada.

ple kaplje, ki so ji padale na titovko in glavo, so jo predramile iz otrplosti. Na veji drevesa, ki ji je rešilo življenje, je visela odtrgana roka in iz nje so odtekale zadnje kaplje krvi.

Kot krvavi udarci padajo utrinki iz partizanskih dni Danice Misimović v gosto senco vrta doma vojaških

Milan Vogel

Bi lahko dali domovini še več?

»Tam!« je rekel parkirni mojster in je s prstom pokazal na zgradbo, visoko in 'luknjasto' kot ravno odrezan bohinjski sir. Morje ni bilo prav nič črnogorsko; sivo je bilo pa zarobljeno z blatom, ki je v Igalu znano po zdravnosti.

Za trenutek smo sedli k hladni pijači in na 'bojni' posvet pred novinarskim delom. Brkati Francoz za sosednjo mizo je pripovedoval o ribjem pikniku na otoku Koločep, enem izmed elafidnih otokov v neposredni bližini Dubrovnika. Drugi se je hvalil z večerjo, ki jo je použil v palači Sorkočević ob reki Dubrovački. Jaz sem pripovedoval o Peru z Bukovice nad vasjo Njegoši, kjer bomo jedli odličan pršut in ovčji sir.

V recepciji doma VVI je bilo v tistem trenutku približno toliko gostov kot uslužbencev. Nekdo je bantil, da mu je neznanec izmaknil nočno omarico, drugi se je pridružil nad sosedovim smrčanjem. »Novinarji?« se je začudil Tomo iz Slovenije. »Nič vam ne bo treba pisati,« je jezno zamahnil z roko. »Bom že jaz vse zapisal. Tukaj pa tako ali drugače ne boste ničesar izvedeli!« In je odšel. Nekaj minut

Utrgan list iz zabeležene poti

po tistem sem se spomnil na turški most v Mostarju, s katerega sem pljunil, kot pač to počno turisti, da bi se izpolnila želja. Zaman. Prišli smo teden dni prepozno ali pa prav toliko prezgodaj. Odgovorni tovariši so bili vsepovsod, le v Igalu jih ni bilo. Nič zato. Pripravili smo beležnice, magnetofone, cigarete in pipe...

Utrujeni smo, brez besed in jaz čustveno vznemirljen ob tem, po mojem mnenju, najlepšem delu poti. Milena omeni, ko se peljemo mimo Cavtata, da je bila tam nekoč grška kolonija Ediparus, da je tam lep mavzolej Ivana Meštroviča. Družini Racič, nekdanjim lastnikom ladij je posvečen. V Čilipih se spominim, da sem to nekoč jedel 'zeleno mineštro', nacionalno jed, da sem takrat izvedel, da je kraj dal enega borca, da so ženske z belimi pokrivali poročene, z rdečimi pa še vedno v izziv možem.

Zaliv Boke Kotorske. Milan že pripoveduje o katedrali sv. Tripuna, ki krasi pod mogočnim obzidjem mesto Kotor, jaz še vedno mislim o pršutu pa prelazu Bukovica, Bojana pa pojasnjuje zgodovino nekdanjega glavnega mesta črnogorske republike.

Spominjam se iztegnjene dlani kodrolasega cigana s Tivta. Ves čas sva govorila o kruhu, o čevljih, ki jih sme obuti le kadar gre k sorodnikom v sosednjo vas. Tudi o materi sva govorila, o tem, da je umrla za rakom. Se kdaj umiješ, sem ga vprašal, umazanega kot je bil. Pa je povedal, da je še zelo zgodaj ko gre od doma, da prinese oče vodo kaneje in da se on, Vukosane, umije nekje med potjo.

Zdaj smo visoko nad zalivom, vse bližje mogočnemu Lovčenu. V vasi Njegoši se ustavimo le toliko, da nam mladenič, v izklesanem črnogorskem narečju predstavi hišo v kateri se je rodil Peter Petrovič-Njegoš. Dvanajst let je živel v njej, dokler ni šel v Cetinje, kjer ga je poučeval Sima Milutinović-Sarajlija. Zdelo se mi je, da je v tisti, muzejsko urejeni hiši, kljub vsemu nekaj manjkalo; gusle in glas, ki bi počasi, bolj ponosno kot otožno zapel: »... Ooo, Njegoš, veliki um, o narod takšne tradicije, ki mu ni dovoljevala sužnjevat...!«

Bukovica. Nič se ni spremenilo. Kot da sem včeraj obrnil list tega dela poti. Pero, sivo brkat, je sedel na svojem stolu pred gostilno in je prijazno odzdravljaj mnogim, ki ga poznajo, ne da bi jih sam poznal. Zorka se je glasno zasmejala, France in Peter pa sta začela rezati pršut. Ne, o vojnah ni stari Pero nikoli rad govoril pa čeprav se je boril v dveh, tudi na Skadarskem jezeru – s Turki. Ne, o vojni je rad pel, od kar pa so mu med vojno zaklali brata, pesmi samo še poslušal.

Cetinje – mesto preteklosti s svojimi muzeji, s spominom na Njegoša...! Vračajo se v Igalu.

Košček samote – spomin na ranjeno mladost

Šahovsko polje, veliko, da hodita možakarja po njem. Okrog so firbci, eden pametnejši od drugega. Nad njimi so bori, nebo pa vroče sonce, ki sili one na obali v vodo ali pod senčnike, ki jih ni prav veliko.

Po kosilu je; za sprehod prevroče in nič boljše, če se spustiš na posteljo. V parku je še skoraj najprijetnejše. Sedeš na klop in razmišljaš: Kaj počneta žena in sin? Tudi danes ni bilo nobenega pisma. Opazil je, da so prsti drhteli, ko je prelagal kuverte. Je zdaj tudi v Novem Sadu takšna pasja vročina? Dež bo. Bolečina se je spet oglasila. Ampak tukaj jo kljub vsemu lažje prenaša kot doma. Že šesto leto zapored je v Igalu.

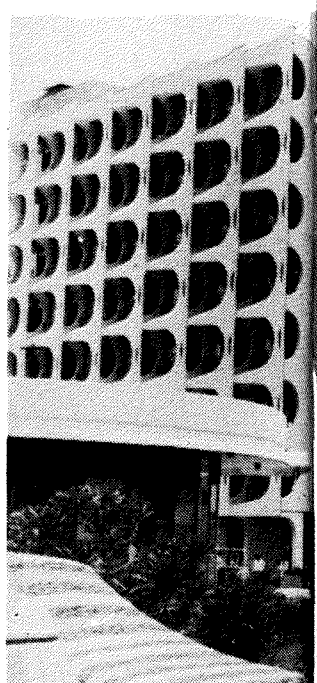
lu. Samo pomisliti je treba, kaj vse je preстал pa pozabi, da je težji vojni invalid.

Bil je mlad, skoraj otrok, ko jo je staknil. Tam nekje med reko Gomjenico in Vrbasom pri Banja Luki se je zgodilo. Iskal je vezo s partizansko enoto, ki bi ji moral izročiti sporočilo; pa je naletel na ustaško patroljo, na 'zelenaše'. Zdelo se mi je, da sliši, kako se brusi nož ob nož. Če bi ne bilo v bližini tretjega bataljona korpusa narodne obrambe, če bi izgubil samo še nekaj krvi... Toda kaj, v vojni je bilo brez števila takšnih in mnogo hujših usod. Najhuje je bilo, ko si slišal, kako sosed ubija sosedu, brat brata, ko si videl z zublji

oblito domačo vas, ki so ji celo temelje prekopali.

Že dolgo ni bil tam, v Gornjem Lukovskem pri Kupresu. Pa je rekel, da mora enkrat v gozdove na Radušo, v planino Cincar, tja gor čez rob Kupreškega polja, kamor so se v letu 1941, umikali ljudje. Postavili so si 'zemunke' in tako živeli v strahu od enega do drugega dne. Na srečo je bilo v teh krajih precej predvojnih komunistov, ki so zanimali vstajo, pospešili ustanavljanje partizanskih enot in Vukovskega odre. Ustanovljen je bil v začetku druge polovice leta 1941. Fantom v gozdovih so pomagali ljudje, kolikor je bilo le mogoče – z ovčjim mesom, skodelico mleka in neomajnim zaupanjem. Otroci so govorili o Voji Ziroviću, komandantu, otroci so stopali v Vukovski odred in med njimi je bil tudi MIRKO BAJIĆ, šestnajstletni fante. Leto dni in...

V parku je bilo vse več ljudi, nekdanjih borcev in bork, nasmejanih in takih, ki so iskali košček samote. Mirko je vstal in se odločil, da napiše pismo.

Dom VVI v Igalu

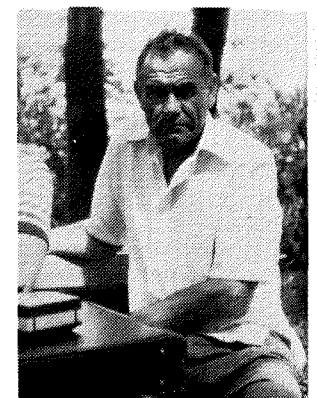
»Ni drvea grane nič bez manja«

ležnost, na nestrpnost, na mržnjo. Saj so nas vendar proglasili že za mrtve, za nič, pa smo se osvobodili, zgradili nov svet...

Taborišča sem se rešil, ker sem bil otrok. Prišli so nekake dne trije iz sekretariata za izgnance in od taboriščne uprave zahtevali, da osvobodijo starce in otroke. Tako so me prepegljali v dom izgnancev blizu Užic. Po nekaj mesecih so me poslali s skupino otrok v Beograd, kjer naj bi se izučili poklica.

Partizan? Seveda sem bil partizan. Takrat, ko je prešla črnogorska brigada Drino, sem se ji v Valjevu priključil. In z borci sem hodil vse do Celja, z njimi sem delil dobro in slabo, dokler nisem bil pri Šidu ranjen v roko. Drobci granate me še vedno spominjajo na tiste trenutke. Ampak to je pravzaprav najmanj pomembno. Pomembno je, da smo postali svobodni, da smo lahko ponosni na naše bratstvo, na našega Tita...!

DUŠAN DJIPALO se je rodil v vasi Šiljkovača pri Veliki Kladuši. V tistih časih je bil njegov oče starešina (knez) približno sedemdesetih domačij. Razgledar mož in dober gostitelj je bil priljubljen daleč naokrog. Pravi, da ni bilo siromaka, ki bi lačen zapustil njegovo hišo, ki bi ne nesel

Dušan Djipalo

seboj kos kruha, merice, moke ali koruze. Da je ljubil svobodo in poštene ljudi so zvedeli tudi zločinci, ko so prišli pod Kordun. V cerkvi med množico poštenih ljudi

Rana je najmanj pomembna

»... Vsako leto je podobno – dnevi prehitro bežijo. Vprašajte jih; vsi vam bodo povedali, da ta kraj neverjetno dobro vpliva na zdravljenje in počutje. Že samo sprehodi, vdihavanje tega zraka, je zdravilo. V Igalu sem si ozdravil kronično obolenje grla...!«

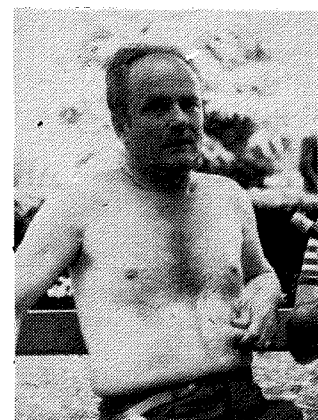
NIKOLA KOMADINA živi v Beogradu, čeprav vselej najprej poudari, da se je rodil na Kordunu. »Tod so se kalili mnogi izmed najboljših sinov naših narodov,« dvigne glas in se presele na klopi v parku. »Je že res, da sem preživljal mladost v časih, ki so bili vse kaj drugega kot srečni, pa vendar teh časov ne morem pozar-

čar in borec 8. kordunske brigade, je pravil, da smo njegov ponos in njegova vest. Tudi brata sem imel v tej brigadi in še enega, ki je padel v 4. črnogorski. Da, pogosto razmišljam o tistih časih, ko pa hočem o tem govoriti, mi zmanjka besed.

Moja mladost se je začela in končala med Glino in Korano – na Petrovi gori. Ujeli so me domobranci in odpeljali v Staro Gradiško, od tam v Zemun pri Beogradu... Spominjam se množice, nepregledne množice v koncentracijskem taborišču: otroci, ženske, starci. In od nekaj tisoč nas je ostalo približno 700 živih.

Da, spominjam se. Deževno jutro je bilo. Apel. Vrsta ob vrsti, nesreča ob nesreči, strah in obup – pričakovanje zla. Dan pred tem je neka ženica, domačinka iz bližnje vasi, vrgla čez žico kos kruha. Zdaj so zverine hotele zvedeti, kdo ga je pobral. Množica pa je molčala kot grob. Potem so začeli šteti. Vsak deseti je moral stopiti iz vrste. Postrelili so množico nedolžnih in sestranih ljudi.

Spoužujem, ljubim življenje; vsak korak, ki ga naredim, vsako ped po kateri hodim, vsak obraz, ki ga krasi poštenje. Ne, nikoli ne bo povedano o našem narodu vse tisto, kar je storil, kar mu je z ogromnimi žrtvami uspelo storiti. Zato mi je hudo, če vidim, da so na cesti, ki jo širijo, posekali drevo. Hudo mi je, če naletim na človeško nehva-

Nikola Komadina

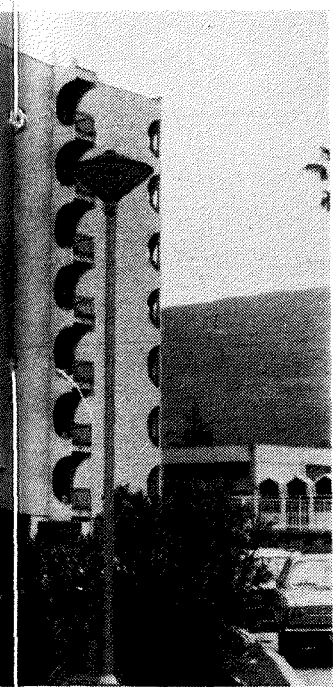
biti. V moji zavesti se gnetejo kot zle osebe iz pravljic za mlade. Trinajst let sem imel, morda nekaj manj, ko sem doživljal orgije ustaških klavcev in zločine okupatorjev.

Bil sem eden izmed šestih otrok. Oče, spomeni-

»Človek vse življenje išče najboljšo potezo...«

Bi lahko dali domovini še več?

ta bez
čovjeka
e«

pravljeno generacijo. Naša sreča in naši uspehi, naša neuvrženost in naš socializem so mnogim v tujini trn v peti. Cena za vse kar imamo je bila pošastno velika. Lagodnega življenja, posladkanega z brezbržnostjo, si ne moremo privoščiti. Živeti moramo kot da se bo kaj hudega zgodilo jutri in kot da se kaj takega ne bo zgodilo nikoli več!

Sprašuješ me, kako se počutim v domu VVI v Iga-

lu; dobro. Zdravil sem se v različnih zdraviliščih, ampak Igalo moji hrbtenici še najbolj ustreza. Seveda se na takšnih mestih, kjer se zbere veliko različnih ljudi, srečaš tudi s problemi. Udeleženci NOB so pogosto živčni in če pri svojih željah ne najdejo razumevanja, pride do sporov. Veš, tudi zaposlenim v domu je težko. Sicer pa mi pravimo: 'Ni drveta bez grane, ni čovjeka bez mane!'

Želja po zmagi – manj močna kakor nekoč

Samo eden je lahko soncu obrnil hrbet. Drugi si je nataknil očala, belo čepico je potegnil globoko čez čelo in sedel. Na praznih, kovinskih mizah so se lomili opoldanski žarki. Natakar je tičal pri točilni mizi, v črnem in z metuljčkom na razgretim vratu. Le včasih se je postavil med vrata, bolj v izziv kot uteho žejnim ljudem.

»Danes te bom stisnil,« je rekel Jovo. »Po tem kosilu čutim neverjetno moč!«

»Bomo videli,« se je namrdnil Jovan.

★

JOVO KOSANOVIĆ je iz Skopja. Rodil se je v vasi

Jovo Kasanović

Močila na Hrvaškem. Tako kot on je bil tudi brat Milovan prvoborec. Sicer pa je bila med partizani cela vrsta Kosanovićev. V mladosti je bil Jovo gozdni delavec. Leta 1941 je bil mobiliziran v starojugoslovansko vojsko. Z regimentom so se usmerili proti bolgarski meji pa so prišli samo do Slunja. Nemci so bili že v Zagrebu, celo v Sisku. Zavesa je padla, strgana in je odkrila gomilo sramu. Zdi se, da so poti slehernega vodile v domače vasi. Da je treba oddati orožje in obleko, se je širil ukaz. V ljudstvu pa odmev: »Oboji pa se ne boji!« In ljudje so res prebarvali vojaške obleke in jih kasneje tudi nosili.

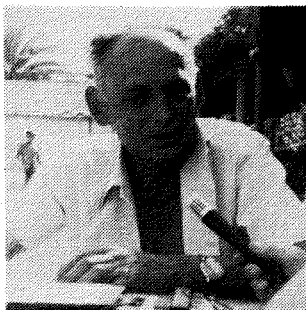
Jovo je bil le nekaj dni v domači vasi pa je že postal komandir vaše straže. Nedo dolgo za tem je bil ustanovljen Močilarski odred. Vodil ga je Janko Momčilović, kasneje Pero Kosanović in med partizani je bil tudi Jovo, Jovo z lovsko puško. Sredi avgusta 1942 je odšel v kordunsko brigado.

Po tistem, ko je bil leta 1956 upokojen kot oficir JLA, je začel delati na oddelku za narodno obrambo v Skopju. To je bilo delo z mladimi: usposabljanje za služenje vojaškega roka, tudi opismenjevanje in še kaj. Jovo rad poudari, da bi morala naša skupnost nameniti več pozornosti mladim ljudem. Težko mu je, kadar se mladi izšolani kadri ne morejo zaposliti, kadar morajo otroci prvoborcev na delo v tujino...!

JOVAN SAVOVIĆ se je rodil v Prokuplju. Tudi on živi ves čas po vojni v Skopju. Partizanil je v okolici domačega kraja od leta 1941. Kot mlad skojevec je odšel najprej v Jastrebački odred. Takrat se je začelo njegovo burno življenje. Leta 1942 so ga ujeli Bolgari in ga, ko je preстал težke dni v zaporih, predali Nemcem. Sledila je internacija na Norveško, taborišče za taboriščem. Množica 7000 ljudi je bila s streljanjem, pobijanjem, klanjem in mučenjem zdesetkana na 1500. Kadarkoli ga vprašajo, kaj ga je rešilo smrti, se blede nasmehe: »Tovarištvo! To besedo morate napisati z veliko začetnico!«

★

Bilo je prevroče; želja po zmagi manj močna kakor nekoč. Približal sem se mizi kot senčni klobuk in se predstavil. Jovo se je odkril in mi stisnil roko: »Presneto! Slovenec? Veliko prijateljev imam v Sloveniji. Ko

Jovan Savović

sem bil leta 1943 z brigado v Metliki...!

Jovan ni veliko govoril. Po tisti urici pogovora pa me je tiho povabil na sestanek, ki ga bodo proti koncu leta imeli preživeli norveški interniranci. In potem sem začel zapisovati...

Silvo Teršek

Skozi taborišča od vzhoda do zahoda

»Moja zgodba iz vojnih dni ni akcijska pripoved o partizanskih hajkah, je jara kača, ki se je vlekla vso vojno skozi številna taborišča od Beograda do Grčije in Nemčije.«

Miroljub Galantić iz Beograda je pohajkoval s fotoaparatom na rami v bleščeči svetlobi obmorskega popoldneva med senčnimi grmiči doma VVI v Igalu.

»Jeli? Kažete, za slovenske novine? Neka!« Dvainsedemdeset let mu je in je 80 odstotni invalid. Ima priznano dobo sodelovanja v NOG od leta 1941. Že od leta 1948 je v pokoju, vendar ves čas družbenopolitično aktiven.

Neverjeten spomin ima. Njegova zgodba iz NOB je tako zapletena, da ji s težavo sledim. »Ste že kdaj slišali za beograjsko Sejmišče? Sicer pa to ni pravi začetek moje zgodbe.

Takrat sem bil zaposlen v električni centrali »Svetlost«, kjer je tisti čas delalo približno 120 ljudi. Bil sem vrsto let, še pred vojno, sindikalni voditelj. V tej elektrarni je delal tudi narodni heroj Bora Marković pa Rodoljub Stanić... Povezava s partijo je bila najtesnejša in njen vpliv na zaposlene močan.

Po kapitulaciji stare Jugoslavije? Ljudem je bilo treba pojasnjevati politični položaj v svetu, jih bodriti in odbirati najzaneslivejše, ki so se izkazali že v predvojnem delavskem gibanju.

Zelo sem želel oditi med partizane pa so mi tovariši dejali, da sem potreben v tovarni. Ko sem včasih po vojni razmišljal o beograjskih razmerah med nemško okupacijo, se mi je zazdelo, da delo na terenu ni bilo toliko cenjeno kot tisto s puško v roki. Pa smo se borili z enako srčnostjo...

»Marca, 1942. leta, ko je prišlo do znanih vsesplošnih sovražnikovih racij po Beogradu, so prišli tudi v našo elektrarno. Že takrat so mnoge zaprli. Sam sem imel srečo, srečo do 24. februarja leta 1943. Doma sem imel ženo in otroke. Pome so prišli ob treh ponoči... In so me odpeljali. Najprej na zasiljanje, po mučenju pa na Banjico.

Bil sem v skupini dvaindvajsetih, ki bi jih morali naslednje dni ustreliti. Bil je to del množice 150 ljudi, kolikor so jih hoteli postreliti za tri ubite agente njihove posebne policije.

Direktor naše elektrarne se je preko svojih zvez zavzel za našo skupino na Banjici in dosegel, da nas niso postrelili. Vso skupino so odpeljali na prisišno delo na Norveško. Jaz sem bil premeščen na beograjsko Sejmišče. Tam sem kaj hi-

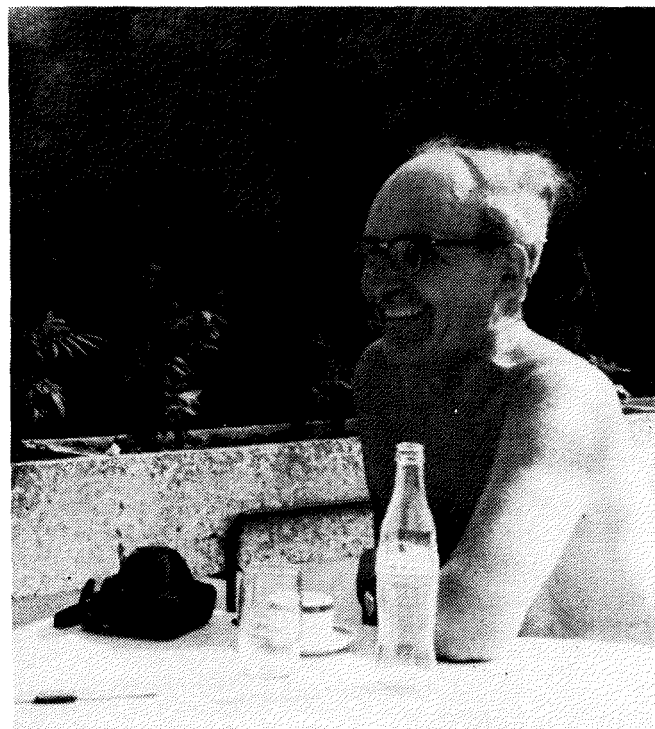
tro dobil zvezo s tovariši in postal neke vrste notranji kurir. Nekoč so nas dobili. Takrat sem prvič v življenju jedel papir, dve pisemci. Kljub temu, da niso ničesar našli, so nas zverinsko pretepali. Nemški oficir me je za nameček udaril še z motiko po glavi. Takrat mi je počila lobanja, izgubil sem vonj in okus...

Tovariši so me, vsega obnemoglega, skrivali. Slednje je opisano tudi v knjigi »Senke smrti«. Trpljenje pa me vendar ni oropalo osnovnih človeških vrednot kot sta ponos in zavest. Precej zvitosti je bilo potrebno, da sem se »sprijateljil« z nekim nemškim stražarjem, ki mi je večkrat prinesel kruha. Kruh je bil v štrulah, zato sem ga moral narezati na koščke ter ga zataknjenega za pas prinesel med lačne tovariše.

sem imel polne roke dela po tem, ko sem komandantu taborišča predlagal, naj bi začeli izdelovati lesene coklje, češ, da bosni in bolni taboriščniki ne morejo delati.

Komandant harmakijskega taborišča je imel po naključju opravke v Beogradu. Tam so četniki za boje proti partizanom potrebovali novih moči, zato so oberoč poprijeli za pobudo, naj bi taboriščnike iz Harmakije izpustili (med njimi pa so bili poleg beograjskih zavednih meščanov in aktivistov, kot že omenjeno, tudi četniki in navadni zločinci), in jih pripravili za priključitev »četniški vojski«.

»Maja 1944. leta sem z drugimi prispel v Beograd, češ, da bom po dveh mesecih »dopusta« stopil k častnikom. Seveda so bili moji načrti čisto drugačni.

Po taborišču se je začelo šušljati, da nas bodo odpeljali v Grčijo. Zgodilo se je, da so Nemci ves prvi transport v Harmaki pobili; nekaj na poti, nekaj v samem taborišču.

Harmakijsko taborišče še ni bilo dograjeno, zato smo ga morali graditi taboriščniki. Bili smo bosni, lačni in izčrpani. Četnike iz Črne gore, ki so bili med nami v transportu, Nemci niso preiskovali. In ti so vlekli s sabo velike količine naropanega zlata. Nekateri med njimi so imeli vse roke in noge povite z zlatimi ogrlicami, zapestnicami in urami.

V taborišču so me, kot izučenega mizarja, porabili za to in ono delo, zlasti pa

Spet so nas pripeljali na »Sajmište« in nato v bolnišnico v karanteno. Pregledali naj bi nas zdravniki, prišli pa so agentje posebne policije... Ni mi bilo rešitve. Prepoznali so me, pregledali moje kartoteke (po njegovih podatkih bi že tako moral biti ustreljen na Banjici) in me še s petstotimi taboriščniki poslali s transportom v Mauthausen.

Ves čas teh mojih taborišč, teh selitev venomer v neznanost, sem vendarle z neko spretnostjo in tudi jezičnostjo, nekako preživel. A v Mauthausnu, tam je bilo vsega konec, nobene možnosti pobega... Groze dovolj za vse življenje.

Bojana Ž. Jesih

Bi lahko dali domovini še več?

Igalo, nekega petka v juliju.

Nedogovorjeno srečanje. Kakšna bo zgodba, zapisana v beležnici? Pogled obstane na drobni znački. Na temni obleki se neverjetno lepo svetlika. Spomenica iz devetnajstoenajstiridesetega je to. (»Tudi oče Simo je spomeničar!«) Torej se nisem zmotila. Pogovor steče, kot da bi se poznala mesece, leta. In beseda nikoli ne skrene s prave poti. Jasna, odprta in enostavna, se spleta v misli, izza katerih stoje dejanja.

Poklonjeno zaupanje pa godi srcu in peresu. Vredno je zahvale.

Kadar se Kecojevići odločijo

Gledam sogovornika. Navidezna mirnost prikriva življenjsko silo, nemirno in silovito.

Začelo se je prvo vojno leto. Takrat, ko se je Božo Kecojević, fant poštenega in trdnega značaja, vpisal med borce narodnoosvobodilne vojske. (»In kadar se Kecojevići odločijo, so to življenjske odločitve,« reče preudarno. »Nič me ni oviralo na začrtani poti, niti najhujše preizkušnje.«)

Poznate vas Gajtan? Tam v okolici Leskovca, v občini Medvedja, leži. Vas s črnogorskim življenjem je še posebno znana po topliški vstaji, iz dni po prvi svetovni vojni. Tudi Kecojevići so Črnogorci. Šteje tristo hiš in se razteguje do pet kilometrov. V bližini je legendarna Radan planina, nikoli zasušnjena. Dober in hraber rod raste tod naokrog. Tujca ne prenese in tudi krivice ne in nadvse rad ima svojo zemljo, svojo domovino. In lega krajev je kot ustvarjena za partizansko vojskovanje.

Tu se je rodil Božo Kecojević. (»Mati mi je že zgodaj umrla, ne spominjam se je, in s šestnajstim leti sem šel delat v rudnik.«)

»Sedemnajst let ste imeli, ko sta z očetom 31. oktobra 1941 odšla v boj za svobodo... Od kod odločitev?«

Vse preveč so se v spomin zarisali rudarski štrajki, da bi se tudi sam ne uprl. Ta revolucionarnost delavskega gibanja, ta neomahljiva borba za boljši kos kruha ga je pritegnila, prevzela. Kot ga je pozneje oboženi del naše revolucije, partizanski spomini. (»Če se spominjam tovarišev, vprašujete? Če poveš enega in ne poveš drugega, se človek čuti dolžnik. Jaz pa nikoli nisem maral biti dolžnik.«)

»Evo ga, došao je!«

Radan planina in Prvi jablaniški partizanski odred. Bajo so mu dali ime. In ker je v odredu že bil Bajo, večji od njega, so pritaknili besedo. Klicali so ga Bajo ma-

Pogovor z borcem

Spomini, ki pomenijo življenje

li. (»Lahko si mislite, kako je bil Bajo veliki velik!« se nasmehne tovariš Božo.) Vsi so se že poznali med seboj in več kot sto se jih je zbralo, upornikov iz uporniških krajev.

»Evo ga, došao je!« so ga pozdravili.

In potem so glasno razmišljali: Oče je bil hraber komit, upornik zoper Bolgare, junak. In sin, glejte, je tudi junak. Kecojevići so, kdo bi se čudil. Vedo, kje je njihova pot in komu velja služiti.

Tudi ognjenega krsta ne bo pozabil:

– November je bil in z njim prva slana. Tako močna je bila, da je bilo vse belo. In hlad je pritiskal, da je skoraj škripalo pod nogami. Nemci so se približevali v strelski vrsti. Gledal sem jih. Nisem bil heroj, kaj bi se delal. Bal sem se. Še živo se spominjam. V soncu so se svetili šlemi, noži. Zdelo se mi je, da se proti meni pomika tank. Da bi prepodil strah, sem hotel streljati.

»Ne streljaj,« je rekel desetar. »Čim bliže jih moramo spustiti, da ne bo zgrešil niti en strel.«

Bil sem, čeprav sem komaj prišel v odred, pomočnik mitraljezca. In sram me je bilo, da sem se bal. To dolžnost niso zaupali vsakomur. Sem jih izneveril? Dali so mi priznanje, jaz pa takole. To ni kar tako, biti pomočnik partizanskega mitraljezca, so mi rekli. Če pomočnik pobegne, utihne tudi mitraljez. In sram me je bilo, da sem se bal. Če bi me oče videl? Oče, junak!

»Zakaj ne streljamo?« sem spet vprašal, tokrat mitraljezca Djura Šarovića-Kostreža. Tudi rudarskega delavca.

»Ne moremo brez komande!« je odgovoril. »Ne sekiraj se!«

Naenkrat je vžgal. Gledal sem ga. Roka je bila mirna. Streljal je in govoril. To so borci. Nisem si mogel oprostiti. Kecojević sem, iz znane revolucionarne družine, sem si govoril. Oče Simo in njegov bratranec, oba heroja iz prve svetovne vojne. Oblil me je znoj. Strah je nenadoma izginil in nikoli več ga nisem poznal. Nemci so pričeli bežati. Ustrelil sem. Prvega, dru-

gega, tretjega. Potem sem pozabil na previdnost in vstal. Kot junak.

»Lezi!« je zakričal Kostrež in me surovo potisnil na tla.

Drugi dan so ga pohvalili. Postal je partizanski desetar, čeprav najmlajši v desetini. »To se moram zah-

magali. Samo, da človek ni bil sam, pa je preživel.«)

Beseda za hip zastane. Misel išče misel. Kaj neki bo povedal?

Šumadija, Bosna, Črna gora, Srbija, Srem. Povsod ga je vodila partizanska pot. Le v Sloveniji ni bil. (»S Slovencem Jožetom sem

stvari velike. Kos črnega kruha je bila pogača in požirek vode najboljša vino. Pa smo ga izgubili. Še dolgo smo govorili: »Naš Toša bi tako naredil!« In: »To je rekel naš Toša!« In ob spominu nanj so se oči vedno zarosile.

Spominja se tudi 13. marca 1943, ko je na Radan planini, v boju z bolgarskimi fašisti iz zloglasne kazenske ekspedicije »Lova rota«, padel Maksim Kovačević, narodni heroj, doma iz Donje Crkvice v Črni gori. (»Bil je junak.«)

Borec herojske brigade

Božo Kecojević seže v suknjič in pokaže vabilo z napisom: ob proslavi dvaindvajsetega decembra, dneva jugoslovanske ljudske armade, in podelitvi reda narodnega heroja tretji srbski proletarski brigadi, vas vabimo na tovariško srečanje. (»Ponosen sem, da sem borec herojske brigade. To je velika stvar!«)

Bilo je v Bosni med šesto ofenzivo in hudo so bili zdesetkani. Prva južnomoravska brigada in Prva šumadijska brigada sta izgubili polovico borcev in iz preostalih so poleteli devetnajstostirindesetega ustanovili Tretjo srbsko udarno brigado. Takrat je bil komandant bataljona, štirikrat ranjen. Pri Trsteniku, v Črni gori, pa v Bosni.

»Veliko borcev je danes tukaj in zakaj ste zbrali prav mene... Zakaj?« vpraša nepričakovano. »Tudi to je zame velika stvar.«

(Ljudski obrazi so kot odprta knjiga. Božo Kecojević. Želela bi, da bi mi verjel.)

»In katera odlikovanja ste prejeli?«

»Tri rede zaslug za narod, dva prvega in enega tretjega, dva reda za hrabrost, orden bratstva in enotnosti in lento z imenom udarne brigade, moje brigade.«

»Vam je kateri posebno drag?«

»Vsi so mi enako dragi. Že imena govorijo, kako bi jih mogel ločevati. Za narod, za hrabrost, za bratstvo in enotnost. Domovina nisem mogel dati več.«

»In kaj je hrabrost?«

»Pogum in razum,« mi odgovori.

»Nisam prokockao svoj život!«

Tako sva prišla do današnjih dni:

Se je spomin, ki mu veliko pomeni. Počasi odpne zapestno uro in pokaže napis na hrbtu: petintrideset let, pešadijskemu majorju, od ljudske obrambe v Apatinu. Ni dragocena. Toda, na svetu so večje vrednote od denarja, mar ne? (»Nisam prokockao svoj život!«)

»Kaj bi še zapisala?«

– Gledam ljudi. Vsi so nekako nezadovoljni. Zdaj s tem, zdaj z onim, še najbolj s samim seboj. »Nimaš pravice!« rečem vsakomur. »Lepo nam je in kruha imamo dovolj.« Vidite, jaz sem srečen, ker sem človek neke generacije, ki je svojemu narodu prva prinesla svobodo, srečo. Štejem si v čast, da je kaplje moje krvi pila zemlja po naših planinah. In vesel sem, ko vidim mladi svet. Kakor je mladina v zgodovinskih trenutkih, o katerih govoriva sprejemala partijske cilje za svoje, tako tudi današnji rod spoznava v idealih, ki so jim blizu, svoje naloge in poti. Tiste prave, naše.

Na obrazu se mu za trenutek začrta nasmešek, potem pa nadaljuje:

– Na to, kar imamo, moramo biti ponosni. Poznate tiste Titove besede: »To je veliko, če se Jugoslovan bori na svoji zemlji!« In res je tako in zato se nam ni treba bati. Nič ni treba menjati. Samo graditi moramo, da bomo iz boljšega boljše naredili. Tudi sina sem vzgajal tako. Danes ima osemindeset let in je starejši vodnik v Gornjem Milanovcu. In vnukinja Jelena, osem let ima, in vnuka Vladimirja, deset let jih je pravkar napolnil

Samo za to domovino ve... Rade, sin Boža Kecojevića. (»Za našo Jugoslavijo, samoupravno in socialistično.«)

★

Prehojena pot tovariša Boža, malega Baje, je ponosna pot. In ko gleda nazaj, lahko reče, da je opravil svojo ljudsko in državljansko dolžnost v najlepšem pomenu te besede. Še bi se želela srečati z njim! V Vojvodini, kjer danes živi. (»Pridite, kot doma se boste počutili!«) Vzela bi v roke knjige, v katerih piše o Simu in Božu Kecojeviću, Črnogorcih. Pa o poteh Prvega jablaniškega partizanskega odreda in Tretji srbski proletarski brigadi. O vsem, kar se v tej uri nisva mogla pogovoriti.

Bil je to mnogo preskopo odmerjen čas za spomine, ki pomenijo življenje.

Milena Štrajnar

Božo Kecojević

JESENICE

Srečanje veteranov

Skupina prostovoljcev, borcev za severno mejo v letih 1918–1919 z jeseniške občine je imela v juniju svoje srečanje, o čemer smo že poročali. Tovariši Lojze Ude je na srečanju govoril o bližajoči se 60-letnici bojev za severno mejo in o liku generala Maistra.

S. Š. foto: Janez Vidmar

JESENICE

Maistrovi borci na morju

Tri dnevni izlet prostovoljcev borcev za severno mejo 1918–1919 jeseniške občine v Pineto pri Novigradu bo gotovo vsem udeležencem ostal v lepem spominu. Harmonikar Janez Kobal je skrbel za prijetno počutje, pa tudi vreme nam je bilo naklonjeno.

Srečko Šorli

ŽALEC

Svečana seja vseh zborov

Na svečani seji vseh zborov skupščine občine Žalec, ki je bila ob praznovanju 7. julija, občinskega praznika, so bile podeljene plakete občine Žalec. Med drugimi je prejel plaketo tudi tovariš Anton Kotnik iz Prebolda, predvojni revolucionar in komunist ter borec NOB.

Plaketo je prejela tudi krajevna skupnost Vransko, za dobro delo in razvite samoupravne odnose. V tej KS so v preteklosti zgradili vrsto komunalnih objektov z aktivnostjo in pomočjo krajanov.

Franc Ježovnik

ROGAŠKA SLATINA

22. julija na Knežcu

Planinsko društvo Rogaska Slatina pripravlja proslavo, ki bo 22. julija na Knežcu ob deseti obletnici otvoritve »Štajersko-Zagorske male bratske transverzale«. Transverzala je speljana po delu Slovenije in delu Hrvaškega Zagorja. Žal za to pot ni nobenega pisanega vodnika, ki bi opozarjal na posamezne znamenitosti ob poti ter na dogodke in kraje, znane iz NOB. Na začetku transverzalne poti je Kidričeva domačija na Knežcu. Pot je polna prijaznih kmetij, kjer nam lahko domačini povedo marsikateri utrinek iz vojnih dni. Na tem področju se je rodil narodni heroj Janko Jutriša, tu je Vinogora, kjer je bil sedež partizanskega štaba...

Mala bratska transverzala je prav gotovo pot, na kateri se lahko sredi narave po prijetnih slovenskih in zagorskih krajih in gričih, poučimo o delu naše zgodovine NOB.

Franc Ježovnik

LITIJA

Obisk iz Bosne

Dan pred proslavo dneva borca je obiskala ZRVS v Litiji delegacija ZRVS iz Bosne in Hercegovine. Namen obiska je bilo medsebojno izmenjavanje izkušenj in tovariško spoznavanje.

Litijski starešine so pripravili za goste sprejem in poseben program v Ribčah. Tu so se ustavili tudi pred spomenikom NOB.

V sami Litiji je bila pred spomenikom padlim borcem kratka svečanost. Sledilo je tovariško srečanje na gradu Bogenšperk. Gostje so si z zanimanjem ogledali tudi muzej NOB.

Predstavniki družbenopolitičnih organizacij občine Litija so goste seznanili z gospodarskimi, socialnimi in političnimi uspehi ter nalogami občine.

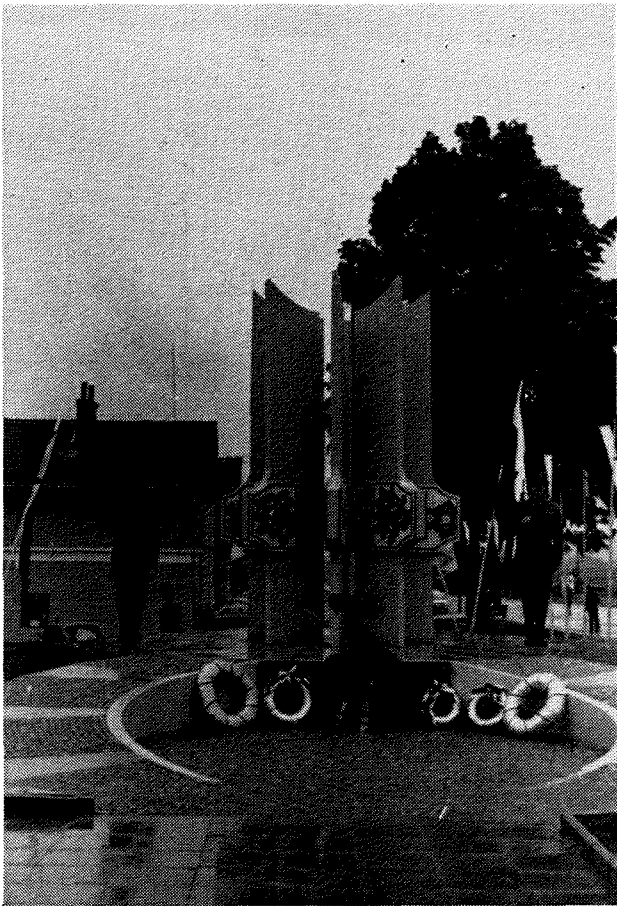
Ivo Kremžar

SLOVENJ GRADEC

Odkrili nov spomenik

Zaključek slovenjgraškega občinskega praznika smo imeli sredi junija v gornji Mislinjski dolini. Na svečani seji vseh zborov občinske skupščine, ki je zasedala v Mislinji, so predstavniki občinske skupščine, trgovske organizacije Merx, občinskega odbora ZZB NOV in kulturne skupnosti Slovenj Gradec podpisali listino o pokroviteljstvu nad spomenikom, ki smo ga odkrili pred poslovno zgradbo Merxa ob glavni cesti Slovenj Gradec – Velenje.

Ob odkritju spomenika je govoril Miha Butara – Aleks, nekdanji politkomisar Šerčerjeve brigade, ki je prišla na mislinjsko področje Pohorja februarja 1944 leta v sestavi slavne 14. divizije. Tovariš Butara je poudaril, da je Štajerska doživljala ves čas okupacije težke preizkušnje v boju proti nacističnemu zatiranju. Spomnil je na veliko vlogo narodnega heroja inž. Rada Iršiča, domačina, ki je imel velik pomen v organizaciji OF in narodnoosvobodilne vstaje tako v Mislinjski dolini kot tudi na Štajerskem. Po njegovem odhodu v Maribor je njegovo delo nadaljevala skupina Zdravka Čebularja. Prvi talci iz teh krajev so padli že spomladi leta 1942 v Mariboru. General Butara je poudaril velik pomen in junaštvo Pohorskega bataljona, v katerem je bilo tudi pet domačinov, ki so padli na Osankarici.

Pohod štirinajste divizije na Štajersko je prinesel vojaško, politično in moralno pomoč tudi prebivalcem Mislinjske doline. In prav v te enote, je vstopalo vedno več domačinov. Slavnostni govornik je povdaril, da prav iz NOB in ljudske revolucije črpamo izkušnje za vodenje SLO, družbeno samozaščito in za varnost naše samoupravne socialistične in neuvrščene Jugoslavije.

Zasnova za spomenik je delo arhitekta Jožka Frasa, mozaično umetniško obogatitev pa je izvedel slikar Ivan Seljak – Čopič. Umetnik je na osmih betonskih ploščah v mozaiku (teh je 16) upodobil planinsko cvetje in rastlinje ter tako označil značilnosti Pohorja, prostor partizanskega bojevanja, hkrati pa bo šopek cvetja stalno krasil ta partizanski spomenik v gornji Mislinjski dolini.

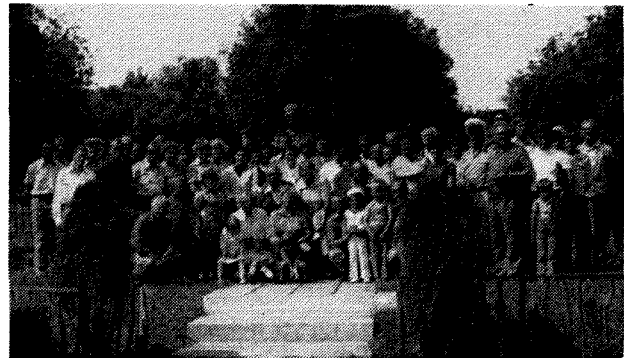
Jože Potočnik

PULA

Sodelovanje mornarjev in gostov

Že ob gradnji počitniškega naselja ZZB NOV »Pohorje« pri Puli so vojak-mornarji tamkajšnje vojne pošte pomagali pri delu, da bi borci čimprej dobili to potrebno naselje za rekreacijo in zdravljenje. To sodelovanje se nadaljuje tudi danes in skoraj ni državnega ali republiškega praznika, da vojak ne bi priredil v naselju kulturni program, ki je zares kvaliteten, saj je med vojak precej poklicnih umetnikov.

Pred kratkim so borce povabili na obisk v vojašnico narodnega heroja Sergeja Mašere, kjer so si ogledali tehnične pripomočke za vzgojo kadrov, ki delajo na kopnem ali na ladjah. Pred spomenikom narodnemu heroju pbl. Sergeju Mašeri je borcem njegov nekdanji sobojevnik pripovedoval o junaštvu Sergeja Mašere in Milana Spasića, ki sta ob kapitulaciji starojugoslovanske vojne mornarice razstrelila moderni rušilec »Zagreb« in skupaj z njim potonila. Pokroviteljstvo nad spomenikom ima občinska organizacija ZZB NOV Ravne na Koroškem, ki je spominsko obeležje skupaj z organizacijami iz Nove Gorice in Anihovega tudi postavila. Borci z Raven pogosto obiskujejo vojašnico, posebno pa na dan herojeve smrti 17. aprila. Njihova delegacija se je ob dnevu borca udeležila polaganja temeljnega kamna za zgradbo, v kateri se bodo lahko zadrževali svojci vojakov, ki služijo vojni rok v vojašnici. Delegacija borcev z Raven se bo v začetku avgusta udeležila tudi svečanosti v vojašnici.

Tudi druga vojna pošta v Puli sodeluje z gosti počitniškega doma in omogoča otrokom, ki imajo šolo v naravi, da obiskujejo vojaške ladje, ko pripeljejo v puljsko pristanišče.

Prav gotovo je, da je takšno sodelovanje mornarjev in borcev zelo koristno. Borci z veseljem poslušajo koračnice jugoslovanskih narodov in narodnosti, katere so peli že med bojem, pa tudi marsikateri mladinec se že ob teh srečanjih odloči, da bo služil vojni rok kot mornar.

J. P.

ŠEMPETER

Nova, pomembna pridobitev

Sempetersko turistično društvo, ki sodi po svoji dejavnosti med najuspešnejša tovrstna društva v Sloveniji, je minule dni slavilo spet eno pomembnih delovnih zmag. Pri jami Pekel, ki je bila raziskana leta 1969 in je od leta 1970 pa do danes postala pomembna turistična točka, so predali svojemu namenu nov turistični objekt, ki se izredno dobro vklaplja tudi v okolje.

V tem pomembnem objektu, ki so ga prizadevni turistični delavci že dlje časa pogrešali, bo prostora za 60 gostov; že dvajset jih bo našlo dovolj prostora na ploščadi z izrednim razgledom. Otvoritev novega objekta v Peklu je ravno sovpadla z občinskim praznikom, zato je bilo vzdušje še bolj slovesno.

Darko Naraglav

POSTOJNA

Memorialna strelska tekmovanja

Postojnska občinska strelska zveza prireja vsako leto pod pokroviteljstvom ZZB NOV Postojna strelsko tekmovanje z malokalibersko puško in pištolo. Tekmovanje je v počastitev dneva vstaje, vabljene pa so ekipe ZRVS, ZZB NOV, strelskih družin, lovskih družin, milice in JLA. Letos bo istočasno tudi streljanje s puško za osmi Jančkovičev memorial, čigar pokrovitelj je Gozdno gospodarstvo Postojna.

Na omenjenem tekmovanju strelcev v Postojni pa bo poleg že omenjenih, tudi občinsko tekmovanje v streljanju s pištolo.

E. P.

**SOCIALISTIČNA
REPUBLIKA
SLOVENIJA**

**SKUPŠČINA
IN IZVRŠNI
SVET
OBČINE
LJUBLJANA-
CENTER**

z vsemi družbeno-
političnimi
organizacijami čestita
borcem, aktivistom,
simpatizerjem NOB,
delovnim ljudem,
kolektivom in poslovnim
prijateljem ob dnevu
vstaje slovenskega
naroda – 22. juliju.

**SOCIALISTIČNA
REPUBLIKA
SLOVENIJA**

**SKUPŠČINA
IN IZVRŠNI
SVET
OBČINE
LJUBLJANA-
MOSTE-
POLJE**

z vsemi družbenopolitičnimi organizacijami
čestita vsem borcem delovnim ljudem in
kolektivom ob 22. juliju dnevu vstaje slovenskega
naroda.

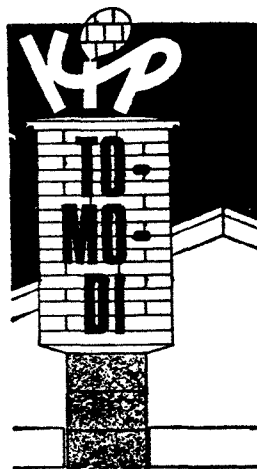
SLOVENIJALES
tovarna
»SORA« Medvode
P. O.
61215 Medvode

telefon:
(061) 71-334
(061) 71-327

Izdeluje predsobno in mladinsko
pohištvo.

V tovarni SORA smo uredili
razstavno prodajni salon in se
priporočamo za obisk.

Odprto od 6. do 16. ure
vsak delavnik, ob sobotah
od 8. do 12. ure.

TOPLI
MONTAŽNI DIMNIK
Z GIBLJIVO
KISLOODPORNO
OGNJESTALNO
ŠAMOTNO CEVJO

Uporablja se za peči in kotle od
4000 do 100.000 Kcal/h
Informacije in strokovni nasveti:

**Montažno
industrijsko
podjetje**

61000 Ljubljana, Opekarska 13
Tel. 22-113 in 20-641, Telex: 31 420 YU KIP

Borci, invalidi, rezervni vojaški
starešine!

Pri gradnji svojega doma se
posvetujte s strokovnjaki
Montažno industrijskega podjetja!

**Sonja
Frančeškin**

V začetku letošnjega leta smo se poslovili od Sonje Frančeškin. Rodila se je leta 1924 na Jesenicah. Med NOB je zelo zgodaj začela z aktivističnim delom. Pri njej doma so se shajali kurirji, vosovci, obveščevalci in aktivisti. Zaradi sodelovanja z NOG je postala sumljiva in odšla s sestro v partizane. Bila je dentistka v brigadah IX. korpusa.

Marija Medved

Maja smo v Spodnji Idriji pokopali partizansko mamo, Marijo Medved iz Srednje Kanomlje. Že v jeseni leta 1942 so se pri njej oglasili prvi partizani in aktivisti in dobili varno zavetišče. Kasneje so v njenem kozolcu zgradili bunker, kjer so se zadrževali aktivisti okrožnega komiteta.

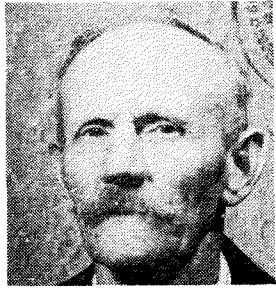

Jože Kos

V Ročinju smo se poslovili od Jožeta Kosa iz Kambreškega. Rodil se je pred 58 leti v malem zaselku pri Kosih. Bil je mobiliziran v italijansko vojsko v posebni bataljon. Po vrnitvi domov se je pridružil borcem 17. brigade Simona Gregorčiča. Bil je ranjen v roko in ostal invalid. Za vojne zasluge je bil odlikovan.

Jože Jež

Na pokopališču v Podnanosu smo se poslovili od Jožeta Ježa - Abramovca Pepeta iz Nanosa. Z NOG je začel delovati že leta 1942. Prenekaterega borca je nahranil in tudi vsestransko pomagal. V vojni je izgubil dva sinova. Bil je odlikovan z medaljo zasluge za narod.

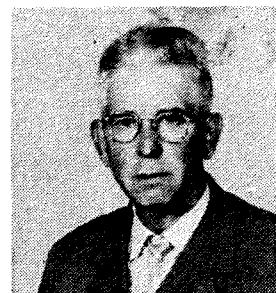
Grehčov oče

Na Uncu smo se januarja poslovili od Grehčovega očeta. Vsa njegova življenjska pot je bila eno samo trpljenje. Za časa NOB je bil aktivist od leta 1942. V njegovi hiši so se zadrževali borci IX. korpusa. Borci in prijatelji ga bomo ohranili v najlepšem spominu.

**Oskar Namar-
Milan**

Oskar Namar se je rodil leta 1920 v zaselku Pušno pri Srednjem. V NOV je stopil februarja leta 1943. Bil je hraber borec, ki se je boril na Dolenjskem in Notranjskem. Bil je komandir relejne karavle 25 b. Za svoje zasluge je prejel tri odlikovanja. Pokopali smo ga v Slavonskem Brodu.

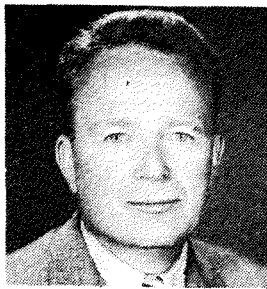
Ivan Ukmar

V mesecu marcu smo se poslovili od tovariša Ivana Ukmarja iz Zaloga pri Ljubljani. Med NOB je bil član odbora OF za Podgrad, kjer je kot aktivist in obveščevalec aktivno delal za partizane. Za svoje aktivno delo v NOB je prejel več odlikovanj.

Lovro Dagarin

Na litijskem pokopališču smo se poslovili od borca Lovra Dagarina, ki se je rodil pred 73 leti v Zgornjih Bitnjah pri Kranju. Po letu 1943 se je aktivno vključil v NOB ter preživel najtežje trenutke z borci Vojkove, I. proletarske in inženirske brigade. Ostal nam bo v trajnem spominu.

Ivan Ambrožič

Ivan Ambrožič se je rodil leta 1904 v Koprivniku. Že zelo mlad se je vključil v boj za pravice delovnega človeka. Pot ga je peljala v tujino med rudarje v Francijo, kjer se je vključil v sindikalno gibanje, med drugo svetovno vojno pa v francosko odporiško gibanje. Bil je član KP Francije. Po osvoboditvi domovine je bil med prvimi, ki se je vrnil domov. Bil je aktiven član družbenopolitičnih organizacij. Pokopali smo ga na pokopališču Dobračeva.

**Ernest Babič-
Očka**

Na pokopališču v Dolu pri Hrastniku smo se poslovili od Ernesta Babiča-Očka. Že pred vojno je sodeloval v naprednem delavskem gibanju. Zato se je takoj v začetku NOG vključil v aktivni odpor proti okupatorju, sodeloval je v vseh pomembnih akcijah, za kar je moral v začetku leta 1944 z vso družino v ilegalo. Odšel je na Dolenjsko, kjer je bil v centralnih partizanskih bolnišnicah v Kočevskem Rogu vse do osvoboditve. Bil je nosilec spomenice 1941 in več drugih visokih odlikovanj.

Ivana Klatzer

Umrla je Klatzerjeva mama. Rodila se je pred 83 leti na Bohinjski Beli pri Bledu. Za časa NOB je pomagala z vsem srcem našim borcem, velikokrat jih je nahranila in jim poročala o premiku sovražnika. Vsi njeni trije sinovi so bili med partizani. Najstarejši sin Ivan je padel v bojih pri Trebelnem v Gubčevi brigadi, hčerki sta bili aretirani in zaprti na Jesenicah. Hvala vsem, ki so jo v tako velikem številu pospremili na njeni zadnji poti.

Aleksander Gala-Peter

Te dni smo se poslovili od ene izmed najbolj zaslužnih osebnosti našega partizanskega zdravstva, sanitetnega polkovnika JLA v pokoju in izrednega profesorja ljubljanske medicinske fakultete dr. Aleksandra Gale. Partizani smo ga dobro poznali pod imenom doktor Peter.

Dr. Gala je bil rojen v avstrijskem Lienzu in je končal srednjo šolo v Mariboru. Leta 1942 je doktoriral na medicinski fakulteti v Zagrebu. Preselil se je v Ljubljano, kjer ga je zajel vrtnec naraščajočega narodnoosvobodilnega odpora. Pozivu matičnega zdravniškega odbora OF se je že maja leta 1942 odzvalo 15 zdravnikov. Odšli so v partizane v razne bojne enote. Skupaj z dr. Budičem in dr. Mravljakom, ki sta pozneje padla, ter pokojnimi zdravniki dr. Lunačkom, dr. Bidovcem, dr. Morelijem in Zupetom je odšel v notranjske partizanske enote tudi dr. Aleksander Gala. Oborožen je bil le s skromnim znanjem takratne jugoslovanske vojne medicine in na voljo je imel le skromno sanitetno opremo. Toda junaško in iznajdljivo se je prebijal skozi prve velike težave partizanske sanitete. Šele v juliju 1942 je glavno poveljstvo narodnoosvobodilne vojske izdalo prva navodila, kako naj ravna partizanski zdravnik.

Iz notranjskih partizanskih enot je odšel spomladi 1943 z Loškimi odredom na Primorsko. Tudi tu je začel ustvarjati temelje partizanske sanitete. Takrat se je za vedno povezal s primorskim ljudstvom, ki mu je skupaj z borci pomagalo ustanavljati zbirališča za ranjence. Sanitetne postaje je dr. Peter raztresel po vsej Primorski, od Idrije preko Čepovana do Matajurja. V njih je zdravil, vzgajal bolničarje in v težavnih okoliščinah z veliko požrtvovalnostjo spodbujal bojno moralo. Primorsko je takrat večkrat prekriznil po dolgem in počež; pozneje je v Branici našel tudi svoj drugi dom.

Ena izmed njegovih največjih preizkušenj je bila evakuacija ranjencev ob razpadu Italije. Več kot sto ranjencev je v nemški ofenzivi popeljal z goriške fronte preko Vipave, Predmeje, Zadloga, kjer je sprejel še ranjence, ki so bili žrtve nemškega prodiranja od Godoviča in Črnega vrha, v varno zavetje Čekovnika nad Idrijo. Z ustanovitvijo alpske cone in IX. korpusa v letu 1943 so mu zaupali začetek graditve tajne partizanske bolnišnice v Trnovskem gozdu, znane pod imenom partizanska bolnišnica »Pavla«. Skrbel je za usposabljanje partizanskih bolničarjev, saj je vodil več bolničarskih šol.

Nova naloga ga je čakala tik pred osvoboditvijo in po njej. Bil je sanitetni referent vojne oblasti in nato področja na Primorskem. Leta 1947 pa je odšel v Beograd na vojaško medicinsko akademijo in njen higienski inštitut, kjer se je razvil v pomembnega znanstvenika in fakultetnega učitelja. Kot predavatelj in kasneje predstojnik katedre za medicino dela je služboval od leta 1965 do 1972 na Medicinski fakulteti v Ljubljani. Objavil je kakih 80 zelo cenjenih strokovnih del.

Tudi po vojni je dr. Peter ostal nenehno povezan s svojimi nekdanjimi partizani. Napisal je dve zanimivi knjigi o življenju in delu partizanske sanitete ter več brošur in člankov. Za knjigo »Partizanski zdravnik« je prejel leta 1973 nagrado 22. julija za literaturo. Posebno v zadnjih letih je pisal hitro in skrajno intenzivno, kakor da bi vedel, da se mu življenje izteka. Bil je neumoren v ohranjanju tradicij partizanstva, prijateljevali smo na mnogih partizanskih proslavah in srečanjih, še pred kratkim je bil z nami na partizanskem domu na Kopah, v Klodiču v Benečiji in na Vrsnem.

Bil je človek neizmerne človeške topline, iztanjana, umetniško čuteča in snujoča osebnost, ki bo vsakomur, ki je kdaj prišel z njim v stik, ostala v neizbrisnem spominu. S svojo nadvse prijetno intelektualno naravo, zgledno doslednostjo, pa šegavostjo, dovtipnostjo pa spontano dostopnostjo je pomenil za nas vse veliko bogastvo in spodbudo.

Prim. dr. Pavla Jerina-Lah

Dešen 1943–1978

Dne 18. in 19. februarja 1943 je bila v Dešnu nad Moravčami pomembna partijska konferenca, ki so se je udeležili člani pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko, štaba 4. operativne cone in Kamniško-Zasavskega odreda ter nekaj političnih delavcev iz revirskega litijskega in kamniškega okrožja. **Ob petintrideseti obletnici zgodovinske konference bo v njej odkrita spominska plošča na Osoletovi hiši v Dešnu, v kateri je konferenca potekala.**

Družbenopolitične organizacije, skupščina občine Domžale in krajevni skupnosti Velika vas-Dešen ter Moravčevabijo borce narodnoosvobodilne vojske in aktiviste, še posebej tiste iz sosednjih občin Litija, Zagorje, Trbovlje, Hrastnik, Kamnik, ljubljanskih občin in štajerskih, mladine ter delovne ljudi in občane, **da se v čim večjem številu udeležijo slovesnosti v Dešnu, ki bo v soboto – 22. julija 1978 ob 12. uri.**

O pomenu konference bo spregovoril slavnostni govornik Viktor Stopar, član sveta republike in predvojni revolucionar.

Po kulturnem programu in odkritju plošče **bo na lepi razgledni točki pri Osoletovi hiši tovariško srečanje.** Že v dopoldanskem času, ob 9. uri, bo slovesnost v Moravčah, kjer bodo odprli novo telovadnico pri osnovni šoli »Jurij Vega«. Iz Moravč bo ob 10.30 organiziran odhod v Dešen. Dostop z avtomobilom prav do Dešna pa je mogoč tudi z litijske strani.

OK SZDL Domžale

Osoletova domačija, kjer je bila sredi vojne vihre leta 1943 partijska konferenca pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko

V Zapotoku – 22. julija

ZB NOV Zapotok–Visoko in kurirji relejne postaje TV 10a vabijo borce enot, ki so se borili na tem območju in kurirje na: **odkritje spomenika žrtvam fašizma in spominske plošče relejne postaje TV 10a, ki bo 22. julija 1978 ob 10. uri v Zapotoku.** Po odkritju obeh obeležij bo tovariško srečanje.

Pripravljalni odbor

Vabilo

ZB NOV Veliko Ubelsko bo 22. julija 1978 ob 10. uri dopoldne odkrilo spominsko obeležje padlim borcem in aktivistom narodnoosvobodilnega boja v vasi Strane, kjer je bil med vojno sedež komande mesta Senožeče–Postojna. Vabimo vse, ki so med narodnoosvobodilnim bojem aktivno delovali na tem terenu, da se odkritju obeležja in srečanja borcev udeležijo v čim večjem številu.

ZB NOV Postojna

Obisk partizanskih bolnišnic

V zadnji štev. TV-15 je bilo pod gornjim naslovom napačno objavljeno, da bo pohod po poteh partizanskih bolnišnic potekal iz Solčave na Olševo.

Zborno mesto za pohod je 22. julija ob 7.30 uri na kmetiji Žibolt »Pri Nežki« tj. na panoramski cesti Log. dolina–Podolševa.

V pohod se lahko vključijo ob 10.15 pri lovski koči v Matkovem kotu, kamor vodi gozdna cesta, ali ob 12.45 pri Plesniku v Log. dol. Prihod na kmetijo Knez in Havdej bo ob 19. uri, kjer bo večerja, taborni ogenj in prenočitev. Naslednji dan pa nadaljevanje mimo nekdanjih objektov partizanske bolnišnice v Robanov kot, kjer se obnavlja objekt I. komor naj bi prispeli ob 9.50.

Vse nekdanje paciente in osebje bolnišnice ter ostale, vabimo na pohod in srečanje v Robanovem kotu. Pohod bo ob vsakem vremenu!

Za odbor
Anton Ikovic-Dorko

V Selah pod Uršljo goro

Občani občine Slovenj Gradec bodo proslavili dan vstaje slovenskega naroda v soboto – 22. julija – na Selah pod Uršljo goro. Ob tej priložnosti bodo odkrili spomenik štirim padlim partizanom, ki so žrtvovali svoja življenja na tem območju. Sredstva za postavitev spomenika so prispevali krajanji Sel in Vrh, komisija za spomniško dejavnost pri kulturni skupnosti Slovenj Gradec, od tiske napisnih plošč in vsa druga kvalificirana dela, pa so opravili ravenški železarji, ki jim gre še posebna zahvala za njihov prispevek in vloženo delo.

Krajevna borcevska organizacija in vse družbenopolitične organizacije občine Slovenj Gradec vabijo občane, da se proslave udeležijo v čim večjem številu.

Iščem tovariša
»Miklavža«

Iščemo podatke o tovarišu z ilegalnim imenom Miklavž. Bil je načelnik VOS za področje Pivka in po nepopolnih podatkih 22. decembra 1943 ranjen pri vasi Sajevče. Nato so ga Nemci ujeli in odpeljali v kobilarno Prestranek, kjer so ga mučili in ustrelili. Želeli bi zvedeti njegovo pravo ime in pravi priimek, kje je bil doma. Zanima nas tudi, če so ga svojci prekopal in prepeljali na domače pokopališče, kam in kdaj.

ZB NOV Postojna

Obisk zamejskih borcev

Skupina 49 nekdanjih borcev NOV in POS ter aktivistov OF, članov sekcije VZPI (ANPI) iz Opčin pri Trstu, pod vodstvom Andreja Renarja, podpredsednika pokrajinskega odbora VZPI za tržaško pokrajino si je v nedeljo 16. julija ogledala v Ljubljani Muzej ljudske revolucije Slovenije in veličasten spomenik na Urhu. V muzeju je skupino pozdravil predstavnik RO ZB NOV Slovenije, na Urhu pa v imenu mestnega odbora ZB NOV Ljubljana tovarišica Slavka Kastelic, ki je podala tudi strokovno razlago. Po kosilu je skupina odpotovala v Dražgoše, kjer si je ogledala v prisotnosti oskrbnika Ludvika Jelenca še tamkajšnji spomenik.

Zahvalno pismo iz Italije

Po vrnitvi v Italijo s proslave 35-letnice ustanovitve divizij in korpusov NOV Slovenije, ki je bila ob dnevu borca 4. julija v Predstrugah pri Dobropolju je republiški odbor ZB NOV Slovenije dobil tudi zahvalno pismo od predsednika pokrajinskega odbora VZPI-ANPI za goriško pokrajino. V tem pismu se nekdanji komandant Fantini Mario-Sasso italijanske partizanske divizije »Gibaldi Natisone« v imenu številnih udeležencev proslave, nekdanjih borcev NOV in POS, Italijanov in Slovencev zahvaljuje organizatorju proslave za odlično organizacijo proslave in njim izkazano gostoljublje ter istočasno tudi za priložnost, ki jim je bila podana, da se v Dobropolju srečajo s soborci iz časa NOB ter obnovijo stara prijateljstva iz skupnega boja in prehojene poti v boju proti nacifašizmu.

D. Ž.

35 let priključitve
Primorske

Odločitev Avnoja bomo septembra slavnostno proslavili v Komnu

Odločitev Avnoja pred 35 leti, da se bo Primorska z Istro priključila Sloveniji in Jugoslaviji, je za Primorce pomenila veliko zmago in jim dala novih spodbud v boju do dokončne osvoboditve. Obletnico tega, za Primorce tako pomembnega sklepa, bodo zato proslavili z veličastno proslavo 17. septembra letos v kraški vasi Komen, ki so jo okupatorji pred 34 leti požgali.

Na tiskovni konferenci je bilo rečeno, da se je Primorcem v boju za nacionalno osvoboditev uresničila velika želja, zaživeli so svobodno, združeni v svobodni Jugoslaviji. Na proslavi naj bi poudarili ogromen napredek ki so ga dosegli vsi primorski kraji v svobodi ter zgledno sodelovali z vsemi demokratičnimi silami v sosednji Italiji. Prijateljstvo med Slovenci na Primorskem in naprednimi italijanskimi silami se je rodilo v najtežjih časih, takrat, ko so se skupno borili proti fašizmu. Sodelovanje se je v miru nadaljevalo, s podpisom osimskih sporazumov pa dobilo še nove možnosti, ki jih nameravajo prebivalci obeh strani »odprte« meje, tudi uveljaviti.

Pričakujejo, da se bo proslave v Komnu udeležilo blizu 50.000 ljudi, med njimi tudi Slovencev in Italijanov iz zamejstva.

Branko Podobnik

Osrednja proslava dneva
vstaje v Begunjah

Osrednja proslava dneva vstaje slovenskega naroda v radovljiški občini bo 22. julija v Begunjah pod pokroviteljstvom delovne organizacije ELAN Begunje. Prireditve so pripravile krajevna organizacija ZB NOV, aktiv borcev Kokrškega odreda in krajevne družbenopolitične organizacije z območja KS Begunje.

Slovesnosti se bodo pričele ob 13.30 uri s slavnostnim zborom vseh udeležencev proslave na športnem igrišču TVD Partizan Begunje nasproti gostilne Jožovec. Od tod bo krenila slavnostna povorka na čelu s prapori in godbo na pihala iz Gorij v dolino Drage, kjer bodo odkrili spominsko obeležje Kokršemu odredu, partizanski enoti, ki se je bojevala na tem območju in 4. maja 1945 osvobodila Begunje in jetnike zloglasne mučilnice v tamkajšnji graščini.

Slavnostni govornik bo Vinko Hafner, predsednik ZSS nekdanji sekretar OF za Gorenjsko, o zgodovini in dogodkih povezanih za boje Kokrškega odreda pa bo spregovoril nekdanji komandant tega odreda Stane Prezelj. Sledila bo slovesna otvoritev na novo asfaltirane ceste v Drago in bogat kulturni program. Po slovesnosti, ki bo pri spomeniku talcev, se bo povorka podala na prireditveni prostor na Krpinu, kjer bo tovariško srečanje za vse udeležence te velike proslave.

Organizatorji so na begunjsko proslavo povabili razen borcev Kokrškega odreda in drugih enot, ki so se borile na Gorenjskem tudi vse bivše borce, aktiviste, zapornike, člane družbenopolitičnih in družbenih organizacij, pa tudi druge občane in izletnike, ki bodo praznik izkoristili za obisk tega lepega kotička pod vznožjem Karavank.

JR

Iščem tovariše

Iščem tovariše, s katerimi smo skupaj sodelovali v narodnoosvobodilni borbi in sicer aktiviste osvobodilne fronte: **Marico Martinčič in njenega moža Alojza ter sestro Pepco, brata Jožeta in France ter svaka Jureta Bolteta ter Ivanka Martinčič.** Zadnjikrat smo se videli v Ljubljani v Slapnočarjevi ulici (?) v Mostah leta 1946.

Prosim, da se mi javijo ali pa naj javijo tisti, ki jih poznajo. Hvala!

Milan Krnjaič
IV. cvetno naselje 7
41000 Zagreb

Vabilo

KRAJEVNA ORGANIZACIJA ZB NOV IN
KRAJEVNA SKUPNOST
VELIKO UBELJSKO-STRANE
VABI

ob dnevu vstaje na slovesno odkritje spominskega obeležja padlim v NOV, ki bo v Stranah 22. julija 1978 ob 10.00 uri.

Pripravljalni odbor

GORIŠKE
OPEKARNE
TOZD
BUKOVICA

čestita ob 22. juliju – dnevu vstaje slovenskega naroda vsem borcem v kolektivu, krajevni skupnosti, novogoriški občini, delovnim ljudem in vsem borcem.

BRDICE

Obrambni dnevi na MDA »Kožbana 78«

Ob koncu druge izmene mladinske delovne akcije »Kožbane 78« je bila v opusteli šoli v Brdicah skupščina MDA, na kateri so sodelovali tudi: komandant mladinske delovne akcije, komandanti brigad, predstavniki nekaterih samoupravnih interesnih skupnosti, delovnih in družbenopolitičnih organizacij in organov občine Nova Gorica, kjer je delovna akcija že tretje leto zapored.

Osnovna ugotovitev je bila, da je tudi letošnja delovna akcija opravičila svoj namen. Bili so si edini, da prstovoljnega dela ne gre vrednotiti le po ekonomskih učinkih, saj prinašajo brigadirji v nerazvita področja med ljudi mladost in življenje ter krepijo vero v našo družbeno solidarnost. To je tudi dobra šola vzgajanja mladih, kjer se fizično delo prepleta s kulturnim in idejnim izobraževanjem.

Na tej delovni akciji republiškega pomena je občinska konferenca ZRVS Nova Gorica letos že tretjič zapored izvedla obrambne dneve za brigadirje prve in druge izmene. Pri organizaciji in izvedbi obrambnih dni je sodelovalo 32 rezervnih vojaških starešin in 160 brigadirjev ter občinski štab za teritorialno obrambo z upravnim organom za ljudsko obrambo in krajevna organizacija ZRVS Dobrovo. Prispevek in pomoč so nudile tudi druge organizacije in organi, med katerimi so zlasti uspešno opravili svojo nalogo pripadniki JLA in TO, člani ZZB NOV ter občinska strelska zveza.

Mile Gojković

Mentor, upokojeni podpolkovnik JLA Stanko Lisjak poučuje brigadirje, kako se uporablja kompas.

Foto: M. Gojković

MARIBOR

Priznanja za dolgoletno delo

Ob dnevu borca je v domu družbenih organizacij v Mariboru predsednik skupščine občine občine Maribor Rafael Razpet priredil sprejem, ki so se ga udeležili borci, predsedniki krajevnih organizacij ZB NOV, in družbenopolitičnih organizacij.

Ob tej priložnosti je Janez Hribar, predsednik združenja ZB NOV Maribor, izročil občinska priznanja dvajsetim zaslužnim borkam in borcem za dolgoletno in požrtvovalno delo v organizaciji ZB. Drago Sadžak pa je prejel red dela z zlatim vencem, s katerim ga je odlikoval predsednik republike tovariš Tito.

Iz Maribora so na republiško proslavo dneva borca v Dobropolju odpeljali trije avtobusi udeležencev. Med njimi je bil tudi moški pevski zbor Partizan, ki je nastopil na proslavi skupaj z ostalimi pevskimi zbori.

Drago Miklaveč

LJUBLJANA

Izlet na Tolminsko

Člani krajevnice organizacije ZB »Stadion« iz Ljubljane so bili tudi letos kot vsako leto doslej na izletu, poti po znamenitih krajih iz NOB. Razen tega so bili člani te krajevnice organizacije ZB na obisku v Breginju, kraju, s katerim jih vežejo prijateljske vezi že iz leta 1976. Krajevni organizaciji ZB Breginja in »Stadiona« sta ob potresu navezali prijateljske stike, ki niso bili le enkratni, ampak so se razvijali dalje, tako da spada letošnji obisk ljubljancev v Breginj med tiste, ki naj bi postali redna praksa. Domačini so goste sprejeli s prav tako prisrčnostjo in tovarištvom kot so jim le ti tovariško priskočili na pomoč ob potresu.

Josip Osredkar

SUHA KRAJINA

Dan borca nas je zbližal

Proslava 4. julija je neusahljiv vir spominov na slavne dni naše preteklosti in opomin vsem nam in mladi generaciji na dolg do ljudi, ki so dali svojo kri za današnji in nadaljnji razvoj Jugoslavije.

To so bile misli tisočih udeležencev osrednje slovenske proslave ob dnevu borca v Dobropolju. Predvsem pa je bila proslava izredno doživetje za vse tiste, ki smo te kraje poznali le iz zgodovinskih zapisov in javnih občil. Ob nekaterih spominskih obeležjih, posebno pred spomenikom padlim v Žuženberku, kjer nam je komandant 3. bataljona Gubčeve brigade Ivan Košir-Ris pripovedoval o težkih bojih v teh krajih, sem se nehote spomnil legendarne Kozare.

Mnogi so se s solzami v očeh spominjali svojih padlih tovarišev in prav ta ganjenost je v nas še bolj utrdila odločenost, da se bomo borili za našo družbo in za pot, ki jo je začrtal tovariš Tito in ZKJ.

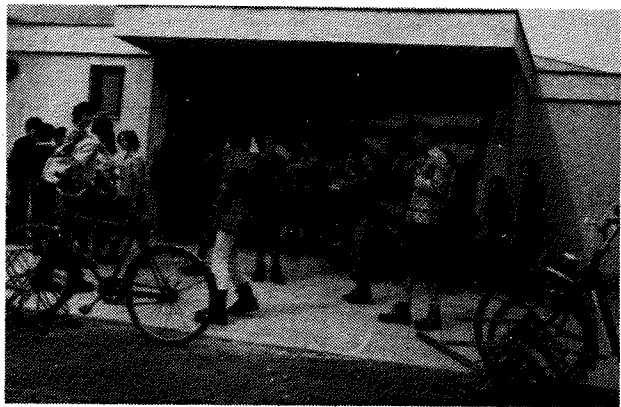
Vzdušje borcev in mladine v izletnikovem avtobusu št. 2 iz Celja je bilo še bolj prijetno, ker nas je vozil sofer, ki je tudi sam sodeloval v NOB na Dolenjskem ter znal prisluhniti našim željam, da smo spoznali in si ogledali še več krajev in spominskih obeležij NOB. V imenu krajevnice organizacije ZB NOV »Tone Grčar« in mladine iz Podgrada v Celju se mu iskreno zahvaljujem.

Peter Pregrad

PREBOLD

Orientacijski pohodi so pomembni za krepitev ljudske obrambe

Orientacijska tekmovanja so v žalski občini postala stalna oblika usposabljanja mladih v orientacijskih veščinah, ki so še kako pomembna oblika pri krepitvi naše vseljanske obrambe. Že nekaj let zapored organizirajo planinska društva, ki jih je na območju občine pet, najrazličnejša orientacijska tekmovanja, ki se med seboj razlikujejo po svoji specifičnosti glede na teren in naloge. Takšen način pa je nedvomno zelo uspešen, saj se morajo mladi tekmovalci znajti v vsakem položaju, če hočejo uspeti. Brez dvoma se na takšen način krepijo njihove orientacijske sposobnosti, ki prihajajo do izraza na vsakem novem tekmovanju.

Tako je bilo tudi na zadnjem tekmovanju, ki ga je organiziralo Planinsko društvo Prebold, saj so prav vsi tekmovalci pokazali veliko znanja in fizične sposobnosti. Pot, ki jo je skrbno pripravil Franci Kapus, je bila dokaj zahtevna in je od tekmovalcev terjala dobro poznavanje topografije in tudi primerno kondicijo. Potrebno je bilo namreč premagati kar preko 730 metrov nadmorske višine in prehoditi preko 13 km poti. Da pa bi bilo tekmovanje še bolj svečano je pot potekala tudi mimo Smiglove zidanice, kjer je bila 20. maja letos osrednja republiška proslava v počastitev 40. obletnice 1. kongresa KPS. In ker je bila tu tudi obvezna kontrolna točka, so imeli tekmovalci nekaj minut časa za počitek in ogled tega zgodovinskega pomnika, ki je z ureditvijo stalne razstave in okolice, postal zgodovinski objekt 1. kategorije in s tem tudi priljubljena izletniška točka. Sicer pa so bili tako tekmovalci kot tudi organizatorji z izvedbo tekmovanja zadovoljni. Ko so se zbrali v prijetni planinski postojanki pod Reško planino in svečano izročili pokale in priznanja najboljšim, so potrdili svoje zadovoljstvo z burnim aplavzom, s katerim so izkazali priznanje tekmovalcem in organizatorjem. Med njimi je bilo največ pionirjev, saj se je kar trinajst ekip potegovalo za prvo mesto. Največ znanja in morda tudi nekoliko športne sreče je imela ekipa domačinov, ki je osvojila prvo mesto. Enako je bilo pri mladincih in starejših članih, ki pa so osvojili prvo mesto v znatno manjši konkurenci. Med mlajšimi člani so zopet slavili tekmovalci jamarskega kluba »Črni galeb« Prebold, ki so v tej kategoriji skoraj nepremagljivi, saj zmagojujejo skorajda na vseh tekmovanjih. Sicer pa o tem dovolj zgovorno pričajo tudi dejstva, da so sedaj že kar tri leta zapored osvojili v skupnem seštevku za prvaka občinske lige največ točk.

DARKO NARAGLAV

RIBNO

Vaja za življenje v naravi

Taborniki velenjske občine iz odreda »Jezerski zmaj« ter tisti iz šoštanskega odreda »Pusti grad« so letos že trinajstič zapored v »Kajuhovem taboru« ob Savi Bohinjki.

Velenjčani in šoštanjčani bodo ostali v taboru do konca julija in približno isto število jih bo kasneje taborilo še v Savudriji.

Med taborenjem pri Ribnem so si mladi taborniki pridobili obilo novega znanja v taborniških veščinah. Dobili so tudi pohvalo občinske inšpekcije za izredno čistočo in red ki ga vzdržujejo v okolici. Ob lepem vremenu so mladi obiskovali tudi partizanska spominska obeležja in se podali na nekatere partizanske poti.

Branko Blenkus

Velenjski in šoštanski taborniki pri Ribnem

VOLČE PRI TOLMINU

Prijeten izlet na Dolenjsko

Krajevna organizacija ZB NOV Volče je za dan borca organizirala za svoje člane prijeten izlet v kraje, znane po dogodkih iz NOB. Peljali smo se skozi Idrijo in Ljubljano k spomeniku na Urhu, od tam pa na Muljavo, kjer smo obiskali rojstno hišo pisatelja in narodnega buditelja Josipa Jurčiča. V Žuženberku smo si ogledali spomenik žrtvam fašizma, nato pa še Kočevski Rog in bazo 20. Skozi Kočevje smo prišli v Ribnico, kjer smo obiskali grob našega rojaka Antona Majnika, ki je pred vojno pobegnil v Jugoslavijo in služboval v Ribnici kot učitelj, med vojno pa je padel kot partizan.

Na poti proti domu smo si ogledali še Ljubljano ter neopozabne Dražgoše. Veseli, da smo tako lepo praznovali dan borca in z željo, da bi bilo takih izletov še več, smo se v poznih urah vrnili domov.

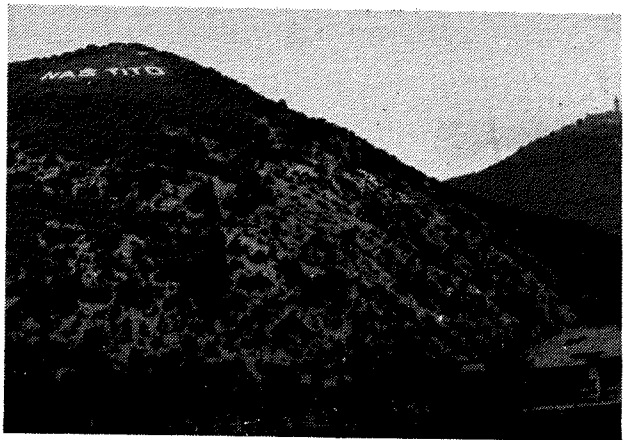
Jože Šavli

NOVA GORICA

»Naš Tito«

Prebivalci nove in stare Gorice lahko opazujejo velikanški napis »Naš Tito«, ki ga je sestavilo desetine rok mladih in pripadnikov JLA. Z napisom so želeli obeležiti 11. kongres ZKJ. Napis je bil sicer delno »dograjen« že 25. maja, za dan mladosti. Prenašanje barve pod sam vrh Sabotina je mladincem povzročilo nemalo težav. S pomočjo novogoriških delovnih in družbenopolitičnih organizacij pa so spravili mladi vkup 800 kg barve in z njo pobelili črke. Napis je znak ljubezni, znak nadaljevanja in razvijanja revolucionarnih tradicij ter dokaz spoštovanja do vsega, kar smo v Titovi Jugoslaviji dosegli.

Mile Gojković

»Naš Tito« pod vrhom Sabotina

foto: M. Gojković

Ivan Jan

15

Korenine in razvoj belogardizma in domobranstva na Gorenjskem

Po položaju takoj za KdS Oberbahnsturmführerjem SS Perstererjem, po pomembnosti in učinkovitosti pa še nevarnejši, je bil zviti gestapovec Hauptsturmführer SS Helmut Rosumek, rojen 1894 v Wehlanu. Imel je svoje agente po vsej Gorenjski, ki jih je bilo sredi 1942 najmanj 89. Bil je šef 4. oddelka – gestapa na Bledu. Večkrat je prihajal tudi v Kranj, Kamnik, Komendo, Medvode in drugam ter pletel svoje gestapovske mreže tako v dolini kot med partizani. Zaradi kritja in pretvarjanja pred partizani si je izmislil ime Rožca. A tudi med njim in njegovimi nadrejenimi je prihajalo do osebnih trenj. Moral je celo na raport v Berlin. Kako premeten in sposoben gestapovec je bil, je videti že po tem, da se je vrnil s povišanjem in celo z odlikovanjem. Persterer pa je bil odrinjen in decembra 1944, torej takoj po formiranju poveljstva gorenjskega domobranstva z Bleda poslan na vzhodno fronto. Rosumekovega imena med formalnimi voditelji gorenjskega domobranstva sicer ni zaslediti, a ker je na Bledu vodil »Urad za boj proti partizanstvu«, je na svojih tajnih nitih prek raznih agentov, tudi takih, kot je bil dr. Albin Šmajd, imel privezano tudi domobranstvo. Saj je bil navsezadnje tudi Erich Dichtl, poveljnik GD njegov človek – vodja 4. oddelka v Kranju.

Naslednji človek, ki je imel pomembno vlogo pri ustanavljanju gorenjskega domobranstva, je bil poročnik SS in šef varnostne službe v Kranju Obersturmführer Rudolf Messner, čeprav je bil vojaški poveljnik GD Erich Dichtl.

Rudolf Messner je bil rojen leta 1912 na Dunaju. Na to mesto je prišel konec leta 1943 in je imel svoje vohune v vseh domobrantskih postojankah.

Sele četrti na gestapovski lestvici je bil torej Erich Dichtl, ki je postal poveljnik GD, čeprav se je ta že od poletja 1944 na vse akte, ki so bili v zvezi z domobranstvom, podpisoval kot šef. Tudi Dichtl je bil rojen v Avstriji in sicer leta 1911 v Nickeldorfu pri Gründnu. Na Gorenjsko je prišel kmalu po okupaciji in je bil šef gestapa v Kranju vse od julija 1941 do konca leta 1943. Od začetka leta 1944 je bil v združeni izpostavi varnostne službe in gestapa v Kranju namestnik šefa Rudolfa Messnerja. V tej funkciji je bil hkrati vodja oddelka za boj proti partizanom, že prej pa je bil vodja skupine kranjskih raztrgancev, med katerimi so bili Miha Perko, Jože Dobnikar-Kobovs, Jožef Schauer iz Kočevja, Franc Erpič, Milan Amon, Anton Žakelj in drugi. Ti so bili jedro udarne čete domobranstva, s katero je razpolagal Dichtl osebno.

Tudi ime kranjskega okrožnega vodje NSDAP-Kreisleiterja dr. Walterja Hochsteinerja je pri ustanavljanju in delovanju GD redko omenjeno, vendar je bil s svojim političnim delovanjem neprestano prisoten. Hochsteiner je bil prej Kreisleiter radovljanskega okrožja. Tu spet ugotavljamo, da so pri ustanavljanju in širjenju gorenjskega domobranstva imeli pomembno besedo gestapovci, večinoma nacisti iz Avstrije.

Poveljnik gorenjskega domobranstva Erich Dichtl odlikuje ranjene domobrnce v Kranju septembra 1944.

V poveljstvo gorenjskega domobranstva so prišli še Slavo Krek, Janez Ovsenik, kmet Alojz Perne s Povelj, kmet Franc Senk-Kukovec iz Suhe ter Milan Amon z Blatnega vrha pri Laškem.

Ceprav je bilo sporočilo o ustanovitvi poveljstva gorenjskega domobranstva razposlano šele 4. decembra 1944, je bilo v resnici vse to dogovorjeno že prej. O tem so razpravljali na sedežu Kreisleiterja dr. Hochsteinerja v Kranju 16. novembra in tudi že prej.

V center, ki ga je neposredno vodil gestapo, je bilo imenovanih tudi nekaj domobrantskih oficirjev, ki so prišli iz Ljubljane. Da bi bil center videti bolj »domač«, je bil dopolnjen še z gorenjskimi organizatorji domobranstva, ki pa so bili kljub ambicijam na zadnjem mestu. Center je bil sicer videti enoten, v resnici pa ga je družilo le skupno sovraštvo do partizanov in KP ter želja po vladanju.

★

S podpisom poveljnika gorenjskega domobranstva – Führer des Oberkraner Selbstschutz – SS Oberscharführerja Ericha Dichtla, je 4. decembra 1944 izšlo povelje o ustanovitvi gorenjskega domobranstva. V tem aktu je Dichtl povedal, da ga je na to mesto postavil »KdS und SD z Bleda, SS Obersturmbahnführer Persterer«. Nadalje zvezo, da so prostovoljci gorenjskega domobranstva pripravljeni na skupni boj proti komunizmu za obrambo svoje domovine in svobode Evrope. To bodo dosegli le tako, da bodo uničili partizanstvo, ker bo le takrat na Gorenjskem nastopil red in mir. Dichtl nadalje pravi, da domobranci želijo, naj jih vodi varnostna policija, zato bodo domobranci v vojaškem in vseh drugih pogledih podrejeni njemu oziroma vodstvu varnostne policije. SD jih bo oskrbovala tudi z orožjem in vsemi drugimi potrebščinami.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Maks Zadnik

4

Okupatorski zločini v Rižarni in drugod ter vloga tržaške buržoazije

Torej v tedanjih vojnih razmerah niso mogle biti in tudi gotovo niso bile nemške priprave za priključitev Julijske Krajine, Furlanije in drugih krajev v Reichu temeljni, resni in odločilni razlog za napotitev Globocnika in Einsatzkommande Reinhard na Primorsko in izgradnjo edinega uničevalnega taborišča v Italiji (Rižarne), pač pa je to bilo množično in učinkovito partizansko diverzantsko ter bojno delovanje, pred katerim sta morali nemška vojska in policija braniti prometne zveze in postojanke, ker je, kot nam dokazujejo nemški vojaški dokumenti iz prve polovice 1944. leta (zlasti vojni dnevnik armadne skupine von Zangen), ne le ogrožalo nemške oskrbovalne zveze s fronto v Italiji, temveč tudi, kot so odgovorni nemški oficirji sami priznali – celo resno grozilo, da jim onemogoči obstoj in jih prežene iz Primorja in Istre. Prav gotovo pa so Globocnika poslali v Trst tudi zato, ker je bil tam rojen in je v mladosti v tem mestu živel in ga do neke mere poznal.

Množičnost in ostrina, ti dve pomembni bojni lastnosti, iz katerih je izhajala učinkovitost, pa je primorskemu partizanskemu gibanju dajala predvsem udeležba Slovencev in Hrvatov, šele od sredine 1944 dalje tudi številnih Italijanov.

Prav teh dejstev, ki so bistvenega pomena za realno ocenjevanje odločilnih tovrstnih nagibov, in ki so upogojila ustanovitev uničevalnega taborišča, v katerem so esesovski rablji pobijali predvsem slovenske in hrvaške partizane ter aktiviste, kar samo po sebi še posebej dokazuje tako namen taborišča kot razloge za prihod njegovih graditeljev v Trst in na Primorsko, pa nekateri italijanski pisci kljub očitnim dejstvom in priznanju njihovega predsednika republike ne le da ne morejo, pač pa nočejo razumeti.

Zelo mnogo pozornosti so posamezni odvetniki in publicisti posvetili tudi raziskavi problema, zakaj je prišlo do sojenja esesovskim zločincem iz Rižarne šele po 31 letih? Večina naprednih piscev in odvetnikov se je nagibala k mnenju, da sta bila za to dva temeljna vzroka:

– Zavezniška vojna uprava, ki je »vladala« v Trstu do 1954. leta, ne le da ni pokazala nobene volje, da organizira raziskavo in sojenje esesovskim zločincem in kolaboracionistom, temveč je v obdobju hladne vojne celo ovirala vsako tovrstno prizadevanje in uničila ali odnesla zbrano dokumentacijo.

– Tudi italijanska administracija ni kazala celih petnajst let nobene pripravljenosti, da organizira proces proti esesovskim zločincem, ker so se njeni najodgovornejši meščanski politiki in drugi dejavniki gotovo bali, da bi morali s sojenjem nemških esesovcev neizogibno razgaliti tudi medvojno kolaboracionistično delovanje – če že ne večine, vsaj pomembnega dela – tržaške buržoazije, ki je bila zaradi svoje tradicionalne protislovenske šovinistične opredelitve najprej tesno povezana z italijanskim iredentizmom in fašizmom, po njegovem polomu pa je ponudila koto logično, samo po sebi razumljivo svoje sodelovanje nemškemu okupatorju, in le temu, kot so ugotovili obveščevalci Istrskega odreda decembra 1944, celo neposredno finansirala ofenzive proti NOV. Do borečih se Slovencev in Hrvatov ter italijanskih antifašistov pa se je obnašala skoraj do konca vojne kot nekakšen »Herrenvolk«. Prav gotovo je bilo še več vzrokov za takšno zakasnitev sojenja, vendar jih tu ne kaže obravnavati, ker gre v svojem bistvu za mnogodimenzionalen razredno-političen problem, ki ga bo rešila preobrazba talij. družbe.

Raziskavo zločinov, storjenih v Rižarni, je vzpodbudilo šele uveljavljanje naprednih sil v Trstu po letu 1965 in izboljšanje odnosov z Jugoslavijo. Povod zanjo pa je dala preiskava proti Allersu idr. v ZR Nemčiji. Osebo je k zbiranju podatkov o zločincih in zločinih iz Rižarne največ pripomogel Albin Bubnič, novinar Primorskega dnevnika, slovenski rojak s Pregarja v Brkinih, ki je izgubil med NOB tri brate (Avgusta so mu decembra 1943 ubili prav člani Waltherjeve skupine iz EKR, izpostavljene v Podgradu) sam pa je bil še v začetku 1943. leta kot organiziran pristaš OF aretiran in interniran v taborišču Cairo-montenotte. Brez njegovega vztrajnega prizadevanja, s katerim si je zaslužil v letu 1976. Tomšičevo nagrado in visoko italijansko priznanje za življenjsko delo v novinarstvu, najverjetneje nikoli ne bi bilo prišlo niti do polovičarskega procesa, kakršen je bil izpeljan.

Ali bo organiziran proces proti esesovskim zločincem iz EKR tudi v Jugoslaviji?

Za v pravnih problemih nezadostno poučenega bralca utegne biti izredno zanimiv tudi odgovor na vprašanje, zakaj so bili esesovski zločinci obtoženi in obsojeni le za zločine, storjene proti tako imenovanim »nedolžnim« žrtvam, pobitim v Rižarni, četudi je znano, da so ti isti, pa tudi drugi zločinci iz istega Einsatzkommande pobili na stotine prav tako »nedolžnih« žrtev (celo več do 5 let starih otrok) na območju Brkinov, Čičarije, Istre in Kastavišine, ki so sedaj v okviru Jugoslavije.

Najpomembnejši vzrok za to je treba iskati v dejstvu, da je italijansko tržaško sodišče po mednarodnem pravu tako krajevno kot stvarno nepristojno za sojenje dejanj, storjenih na jugoslovanskem iurisdikcijskem območju, čeprav tedaj, ko so bili zločini storjeni, to območje pravnoveljavno še ni bilo del Jugoslavije. Če bi italijansko sodišče, ne da bi bil prej dosežen ustrezen mednarodni sporazum, obravnavalo oz. sodilo esesovce tudi za zločine, storjene na območju, ki so sedaj v Jugoslaviji, bi to predstavljalo nedopustno vmešavanje v jugoslovanske notranje zadeve in s tem kršitev državne suverenosti.

Mednarodni sporazum o skupnem preganjanju zločincev iz Einsatzkommande Reinhard pa med Italijo in Jugoslavijo o tem ni bil dosežen, čeprav smo si med vojno in po njej prisegali, da bomo fašistične in nacistične zločince zasledovali do »konca sveta«. Z jugoslovanske strani pa je bila dopuščena precejšnja toleranca v tem, da je tržaško sodišče neposredno zasliševalo priče – jugoslovanske državljane, obravnavalo v Rižarni pobite žrtve, bivajoče na sedanjem jugoslovanskem območju idr.

Navzlic vsemu se je ves čas sojenja čutilo in se še vedno čuti potrebo po mednarodnem sporazumu in skupnem ali ločenem, vendar usklajenem sojenju, kajti ob obravnavanju zločincev, ki so svoje žrtve pobijali v Rižarni, se je neizogibno – skoraj samo po sebi zastavljalo vprašanje, ali so bila življenja ljudi, pobitih s strani istih esesovskih zločincev po jugoslovanskih vaseh v Brkinih, Čičariji, Istri, Kastaviščini, na Krasu in drugod manj pomembna ali manj vredna kot življenja v Rižarni uničenih?

Na to vprašanje nam je naše pravosodje še vedno dolžno odgovor!

In če so bili do sedaj zločinci ne le nedosegljivi, pač pa tudi neznani, so sedaj znana imena še živečih najodgovornejših zločincev iz tega specializiranega morilskega odreda, kot so:

1. Arthur Paul Walther, esesovski poročnik, ki je bil poveljnik pododdelka SS v Podgradu in sedem njegovih esesovcev, ki so 30. aprila 1944 sodelovali pri pokolu 263 ljudi v Lipi na Hrvaškem, 69 ljudi v Brkinih 18. maja 1944 in še nestetih znanih in neznanih drugod;

(Nadaljevanje prihodnjič)

Bila sem v Ravensbrücku

Moj najbolj žalosten dan: ko je umrla Marija Potočnik

Stopili sva v prijetno opremljeno stanovanje. »Morda veste, kje stanuje Tončka Trampuševa?« sva tiho vprašali. »Kar naprej, tukaj je!« Za mizo ob kavi sta sedeli prijazni ženski. Ena je bila starejša, druga mlajša. Takoj sva vedeli, da sta mati in hči. »To je moja mati,« je z nasmehom povedala hčerka in pokazala na svojo mater. »Rada vam bo povedala, kaj vse je doživljala med vojno.« Žena je bila suhljata in na obrazu se ji je poznalo, da je preživela dosti hudega.

»Zakaj so vas odpeljali v taborišče?«

– Bila sem aktivistka osvobodilne fronte in povezana s Fricem Keršičem v Trbovljah. Kmalu sem bila izdana in aretirana so me. V Trbovljah sem bila zaprta samo eno noč, drugo jutro pa so me odpeljali v Maribor.

»Kako je bilo, preden so vas odpeljali?«

– Rekli so mi, da me peljejo na streljanje. Nič me ni bilo strah. Bila sem pogumna in še druge sem vzpodbujala.

»Ste imeli kakšne stike z družino?«

– Iz mariborskega zaporar niso dovolili pisati in tako nisem pisala. Mož sploh ni vedel, kje sem, otroci pa so bili še čisto majhni.

»Ali so pazniki v vas vzbujali strah?«

– Da. Posebno neka paznica. Spominjam se, da se je pisala Tuš. Ko je hodila po hodniku, je vedno rožljala s ključi. In vsako celico je odklenila, čeprav v njej ni bilo tistega, ki bi ga morali odpeljati na streljanje. To je bila res ženska, ki nas je vznemirjala. To je počela dan za dnem.

»Kakšna je bila hrana?«

– Zelo slaba, če je sploh bila.

»Kaj vam je iz Maribora najbolj ostalo v spominu?«

– Hudo je bilo, kadar so streljali talce. Morali smo stati na hodniku in gledati.

»Ali so ženske tudi streljale?«

– Naj povem, kako je bilo nekega dne. Paznica je prišla pome v celico in me nagnala ven. Zunaj so bile še tri ženske iz drugih celic. Postaviti smo se

morale po velikosti. Bila sem največja, zato sem stala prva. Ženskam sem zaklicala: »Korajža velja! Ne pustite si zavezati oči!« Sama pa sem name-ravala, preden bi puške počile, reči: »Živeli Jugoslovani, živel Sovjetska zveza!« Takrat pa je prišel neki komandant in ukazal: »Zaenkrat žensk ne bomo streljali!« Odpeljali so nas nazaj v celico in kmalu zatem v Graz.

»In kako je bilo tam?«

– Tam sem bila zaprta z kriminalkami in s prostitutkami. Drezale so vame in si šepetale: »Ta je pa politična.« Rekla sem jim, da ne vedo, kaj je življenje in da jim bodo politični kdaj še veliko pomnili.

»Kako je bilo v Grazu?«

– Moram priznati, da me je bilo v taborišču v Grazu prvič v življenju strah. Zvečer je tako pokalo, da nisem tudi za minuto zatislila očesa. Veste, le zvečer in ponoči so streljali ljudi. Sreča, da

sem tu prespala samo eno noč.

»Kam pa so vas potem odpeljali?«

– Bila sem na Dunaju. Zapornice sem vprašala, kako je kaj tukaj. Rekle so, da političnim sekajo glave. Zgrozila sem se. Po tednu dni so me odpeljali v Ravensbrück.

»Kakšna je bila hrana tam?«

– Imeli smo tri obroke. Zjutraj so nam dali črno kavo brez sladkorja, za kosilo pa zelenjavo s koreninami in blatom vred, skuhan v kotlu. Ob sobotah in nedeljah nismo dobivali hrane. Zato smo že v ponedeljek začeli shranjevati majhne koščke kruha, da smo imeli čez soboto in nedeljo kaj za pod zob.

»Ste se od tukaj javili domov?«

– Lahko sem pisala, vendar so vsako pismo cenzurirali. Zato sem se že prej, preden so me odpeljali, z domačimi dogovorila, kaj bo pomenil po-

samezni stavek in kakšno vprašanje se skriva v njem. Iz taborišča sem pisala na primer takole: »Kako pa kaj napreduje brat Jože v šoli?« In takoj so vedeli, da mislim s tem, kako napreduje Rusija. Nekega dne sem dobila paket. V njem so bile slike mojih in sestrih otrok, vendar jih nisem razumela. Zato sem prvič po štirih letih zajokala in zaklicala: »Zakaj mi pošiljate slike tujih otrok, mojih pa ne!« Potem sem obrnila sliko in videla, da so na sliki moji otroci.

»Ali ste imeli obleke označene s številkami?«

– Seveda! Mi smo bili številke, ne ljudje. Moja številka je bila 8282.

»Iz katerih držav pa so bile ženske?«

– Iz vseh evropskih, še celo dve črni.

»Kdaj je bil za vas najbolj žalosten dan, trenutek?«

– »Takrat, ko je umrla Marija Potočnik. Bila nam je vzor, pa tudi najboljše sva se razumeli. Pripravili sva več proslav za prvi maj in druge praznike. Imeli sva tudi politične ure.

»Kdaj ste se vrnili domov?«

– Domov sem se vrnila 18. julija 1945. Otroci me niso poznali, saj so več kot štiri leta živeli brez mene. Tehtala sem sedeminštirideset kilogramov.

»Ali vam je sedaj žal, da ste morali med vojno toliko pretrpeti?«

»Ne, to pa ne! Moral si se žrtvovati. Če se ne bi mi, bi se drugi. Tako je bilo. In vem, da bi se tudi vi borili za pravice tako, kot so se vaši starši ali stari starši. Pa se mi ob misli na to, da se spomnite na nas, ki smo trpeli in se bojevali za svobodo, zasolzi oko.

S temi besedami smo sklenili pripoved. Seveda nam ni povedala vsega. »Še živel ne bi prestala vsega, kar lahko človek,« je še rekla. »Mnogo stvari, ki sem jih doživela v taborišču, se ne da povedati z besedami.«

In tudi ni veliko takih, ki bi bili štiri leta po zaporih, v taboriščih, kajne, tovarišica Trampuševa?

ROMANA NOVAK
URŠKA PERME
Osnovna šola Trbovlje

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRA

To je praznična številka! Posvečena je dvaindvajsetemu juliju, dnevu vstaje slovenskega naroda. Tu, pred nami, pa je pisemce najmlajših iz osnovne šole v Loki, namenjeno borcem narodnoosvobodilne vojske. In z njim ponosno zadovoljstvo ob spoznanju, da raste rod, ki se zaveda svojih korenin, jih spoštuje.

Prisluhnimo jim:

– Titova mladina smo. Zato vemo, kaj so borci storili v boju za svobodo, za naš srečnejši dan. In narodnoosvobodilna vojna jugoslovanskih narodov nam je najsvetlejši dogodek in največje vodilo v vsakdanjem življenju, v naporih za ohranjanje in razvijanje tistega, kar so dobili kot dediščino. Mnogo vemo o herojski borbi partizanske vojske in srečni smo, ker smo potomci ljudstva, ki ni klonilo v najstrašnejših dneh, da smo del svobodne, s krvjo rojene domovine. In zavedamo se svojih nalog, ki rastejo z nami in tudi to vemo, da ne smemo (in nečemo!) nikoli pozabiti, kaj je vgrajeno v sleherni spominsko obeležje tega velikega časa.

Ker je naša mladost takšna, dragi loški pionirji, tudi naša prihodnost ne more biti drugačna. Močna bo, vesela in razigrana, revolucionarna. In partizanska pota ne bodo nikoli osamljena, kajne? Vedno več vas bo, ki boste z zaobljubo, čuvati to domovino, stopali po njih, jih širili.

V praznični okras naj bo fotografija avnojske brigade, ki je na dan borca krenila po poteh odposlancev slovenskega naroda:

Brez zamere, pionirji iz Loke. Misli so za trenutek pohitele v Dobropolje, čeprav še nisem povedala vsega, kar sem želela. Tudi tega ne, kdaj ste zapisali danes objavljene besede. Bilo je takrat, ko so vam zaupali v čuvanje spomenik narodnoosvobodilnega boja! Rekli ste, da vam to veliko pomeni, mnogo več kot samo obveznost in dolžnost. Pomeni vam priznanje in veselje nad ponujeno pravico, da razvijate in negujete tradicije revolucije in narodnoosvobodilnega boja na tako lep način, kot je skrb nad spominom padlih.

In pišite, kako skrbite zanj. Tudi v TV 15 za mladino.

Milena

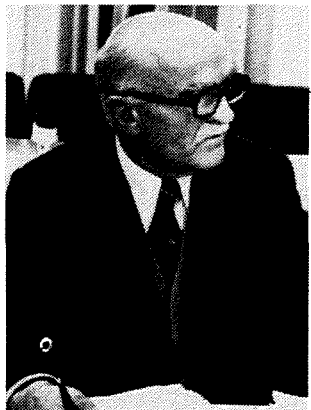
»Tovariš Tito, mi ti prisegamo!«

Tri članice našega novinarskega krožka smo obiskale Toneta Žiberta, predsednika skupščine občine Trebnje, ki je bil delegat na 11. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije.

Pripovedoval nam je, kako je kongres potekal in opozoril na njegove najpomembnejše sklepe. Govoril nam je o tem, kako jih uresničujemo v naši občini. Dejal je, da moramo vsi, še posebno mi mladi, skrbeti za bratstvo in enotnost med našimi narodi! Opisal je tudi nekaj najlepših vtisov s kongresa. Videl je tovariša Tita, prisluhnil njegovim besedam. Nepozabno je bilo, kadar se je v kongresnih dvoranah oglasila pesem »Tovariš Tito, mi ti prisegamo!« ... Beograd je bil praznično lep in izgledal je kot pravo »mesto heroj«.

MIHELA GREGL
Osnovna šola Šentrupert
Šentrupert

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KR

Potrebno bo še veliko časa in truda

Janez Petje-Jovan

Zavrstnik pri Litiji. Piše se leto 1916. Pri Petjetovih se je rodil Janez. »Križ božji,« je rekla ženička. »Deset otrok. Le kako jih bo oče preživel s čevljarškim kopitom. Pravijo, da bo šel za rudarja...!« Res je bilo, celo v Nemčiji je kopal in v litijski topilnici svinca si je »frdirbal« zdravje. Poslej je lahko opravljal le še vratarstvo službo. In tako do druge vojne, ko so ga februarja leta 1944 aretirali in poslali v taborišče. Zakaj? Sin Janez je bil v Zasavskem bataljonu pa Albin tudi. Doma, na Resi se je reklo, so imeli kurirsko in obveščevalno javko med Štajersko in Dolenjsko.

Proti koncu januarja 1944 je bilo, tistega dne, ko je prišel Albin domov z dvema aktivistoma. Zvečer so prišli litijski raztrganci z gestapom in šmarsko policijo. Z Albino in tovarišema sta se tiste noči prebila v gozd tudi sestrji Mila in Hela ter najmlajši brat Marjan, ki niti štirinajst let ni imel. Mesec dni pred tem je bila aretirana sestra Mimi. Odpeljali so jo v delovno taborišče na Koroško, od koder je s še eno tovarišico pobegnila in se pridružila partizanom.

Janez je bil star 26 let, ko je odšel med partizane. Pred tem ga je oče poslal v uk za brivca, fant pa se je raje lesu zapisal. Na žagi je delal do aprila leta 1943, ko je odšel med partizane. Za njim je ostalo šest razredov osnovne šole, sodelovanje v naprednih delavskih gibanjih, pri Sokolu, pevskem društvu, pri Vzajemnosti...

Začelo se je novo, najpomembnejše obdobje njegovega življenja; postal je partizan v Zasavskem bataljonu. Prvega maja so imeli na Zasavski gori miting. Bilo je po tistem, ko so partizani na Savi zažgali vlak in v Češnjicah graščino. Popoldne tega dne so Janeza imenovali za vodnika. Sredi maja je dobil posebno nalogo. Z bataljonskim obveščevalcem je moral na območje med reko Savo in mejo odkrivati belogardistične poti. Po opravljeni nalogi je odšel v patroljo Zasavskega bataljona, kjer je postal politdelegat. In tako do ustanovitve Šlandrove brigade ter njenega preboja na Dolenjsko v prvih dneh septembra leta 1943. Za Korotanom je

postal komandir patrolje Tine Poglajen Blisk. »Z njim sem odšel iz našega bivaka na Jančah proti Sitarevcu, pravzaprav proti Tujem grmu,« se spominja Janez, »pa sva padla v zasedo raztrganec in gestapovcev ter policije iz Litije. Blisk je padel.«

Kasneje je postal Janez v 15. diviziji, v Novem mestu, komisar zaščitne čete in z zaščitno četo tovariša Poglajna, ki je bil imenovan za komandanta 4. operativne cone, se je vrnil na Štajersko. Na Moravškem je bil imenovan za komisarja čete, ki je zbiral borce, ki so se med nemško ofenzivo z brigado prebijali čez Savo. Po nekaj dneh, ko se je vrnil preostali del borcev Šlandrove brigade, je bila 29. septembra 1943 na Limbarski gori ponovno formirana brigada. Janez je bil nekaj časa komisar čete pa namestnik komisarja drugega bataljona. Novembra je dobil enako nalogo v prvem bataljonu, kjer je ostal do konca septembra 1944, ko je bil imenovan za namestnika komisarja Bračičeve brigade. Marca meseca je bil imenovan za komisarja štajerske grupe, ki je bila po treh tednih razformirana. Janez je postal komisar Bračičeve brigade, ker je odšel Ivan Dolničar-Janušek za komisarja 14. divizije. V začetku maja so rekli: postal boš komisar koroškega vojnega področja in mesta Celovec, kamor je prišel 10. maja 1945. Dobro štirinajst dni kasneje se je vrnil v Maribor. Dodeljen je bil k državni varnosti, kjer je ostal na raznih dolžnostih, najdlje kot upravnik zaporov v Ljubljani, vse do upokojitve.

»Po vojni smo mnogi želeli nadoknaditi izgubljeno; tudi znanje in načitanost. Po letu 1945 se mi je zdel sleherni dan prekratek. Zanimalo me je marsikaj in še predvsem zgodovina, zgodovina našega narodnoosvobodilnega boja. Kako sem začel raziskovati to zgodovino? Pred leti smo imeli litijski borci, ki živimo v različnih krajih, navado, da smo se enkrat na leto sešli. Takrat smo se zavzemali za uresničitev ideje, po kateri naj bi zgodovino NOB s tega območja zapisali v ustreznih monografijah. Tovariši so me zadržali za vodenje ure-

dništva, ki naj bi pripravilo in izdalo litijski zbornik NOB. To nam je uspelo leta 1969. Takrat pa smo se dogovorili, da se lotimo zbiranja podatkov za monografijo NOB litijskega okrožja. Spet sem bil imenovan za predsednika komisije, ki se je lotila uresničevanja te naloge. Moram reči, da je narejenega že kar precej. Zbranih je veliko osebnih spominov in dokumentiranega gradiva iz inštituta za zgodovino delavskega gibanja, iz muzeja revolucije, litijskega muzeja NOB ter iz raznih okupatorjevih poročil. Monografija bi morala biti že v javnosti, toda nikakor nam ni uspelo dobiti avtorja. Na predlog litijske komisije za zgodovino NOB smo se dogovorili, da v sestavi Poglajen, Praprotnik in jaz pristopimo k urejanju zbranega gradiva, pri čemer iščemo tehničnega urednika in mentorja.

Kaj je najtežje pri zbiranju gradiva? Brez dvoma to, da se ljudje motijo o času in vsebini posameznih dogodkov, da ne govorim o udeležencih. Večina se moti nehote, čeprav so tudi drugačni primeri. Posamezniki hočejo včasih na vsak način imeti največ zaslug pri izpeljavi določenih akcij. Pri tem so nekritični, neobjektivni in na tak način samo škodujejo zgodovini in zgodovinski resnici. Toda pri množici raznih spominov se le da izluščiti resnica o posameznem dogodku.

Predvsem v Sloveniji nas je precej, ki skušamo raziskovati dogodke iz obdobja narodnoosvobodilnega boja in s tem v zvezi je že veliko narejenega, vendar še premalo. Gre vendar za zgodovino, ki pomeni renesanso slovenskega naroda.

Včasih se postavi vprašanje o objektivnosti pisanja tistega dela zgodovine, v katerem je pisec tudi sam vključen. Da, dogajalo se je, da so se posamezni pisci nekaterim dogodkom zavestno izognili; tega je vse manj. Napak, ki smo jih delali med NOB, brez izkušenj kot smo bili, se nam ni treba sramovati. Sicer so vse to, kar pišemo danes, le osnovni podatki za bodoče zgodovinarje. Toda ti podatki so izvirni! Potrebno bo še veliko časa in truda, da bo ta del naše zgodovine v celoti odkrit.

Silvo Teršek

Ni brezizhodnih situacij

Predsednik republike Josip Broz Tito je napisal predgovor za knjigo »Sutjeska – dolina herojev«, ki je izšla ob petintrideseti obletnici velike epopeje. Ko, med drugim, pripominja, da so se neustrašni borci s Sutjeske zavestno žrtvovali za rešitev svojih ranjenih tovarišev, svobodo svojega naroda in zmago ideje, ki jih je navdihovala, tovariš Tito piše:

– V najbolj usodnem obdobju naše narodnoosvobodilne vojne so s svojimi življenji hrabro obranili pridobitve dotedanjih zmag in omogočili uspešno nadaljevanje naše revolucije. **Osnovno sporočilo Sutjeske je v tem, da ni brezizhodnih situacij za ljudi, ki vedo, za kaj se bore, ki so s svojo zavestjo in z visoko moralno sposobnostjo upreti se vsem izkušnjam.** Sporočila Sutjeske, kot tudi drugih bitk narodnoosvobodilne vojne, so neizčrpen vir navdahnjenja naši mladi generaciji za nadaljnji razvoj naše zamisli splošne ljudske obrambe.

Trajno negovanje spomina na heroje s Sutjeske je ne samo naš dolg, marveč tudi večna zaobljuba revoluciji.

DUGA – 8. julija 1978

Če mlad komunist ne dela...

Franc Setinc, sekretar predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, v pogovoru za sobotno prilogo Dela:

– Če se nekdo dvakrat ali trikrat ne odzove na poziv, da bi kot mlad komunist delal med mladimi, potem mu je treba povedati, da je prezgodaj prišel v zvezo komunistov. Pri tem ni potrebna kakšna posebna procedura, ampak mu moramo samo pojasniti, da zaenkrat ne sodi v zvezo komunistov. Ko pa bo začel aktivneje delati v zvezi socialistične mladine in drugod, ga pozneje lahko ponovno sprejmemo...

MLADINA – 8. julija 1978

Še več takšnih pohodov!

Albinca Mali-Hočevar, narodna herojka:

– Pot po avnojskih poteh je prava šola tovarištva! Mladi se spoznavajo, krepijo med seboj, zblížujejo jih vezi in navade, ki jih terjata takšno skupno naporno življenje. Še več bi bilo treba takšnih pohodov in to ne eno ali dvodnevih. **Dan ali dva sta premalo, šele na dolgi poti lahko ljudje zadihajo kot eden.** Ob poti se takšno kolono, je človek lahko ponosen na naš mladi rod.

VEČER – 1. junija 1978

Zakaj razlika?

Sem borec, partizan, Blaž Lojkovič iz Gibine pri Ljutomeru. Zdravim se v laških toplicah in iz dolgočasje se s sotrpini odpravim sem in tja na sprehod. Šli smo tudi za dan borca. **Laško je bilo lepo okraшено z zastavami, kakšen kilometer od Laškega pa ni bilo nobene zastave več.** Zakaj tako? Ali smo vsi državljani SFRJ ali ne in v čem se razlikujemo?

VEČER – 8. julija 1978

Borci ponosni na mladino

Kosta Nadj, predsednik ZZB NOV Jugoslavije:

– Za nas, borce narodnoosvobodilne vojske, je važno vedeti, da niti ene izmed nalog, ki jih nalaga revolucija danes, ne bi rešili in niti ne bi mogli

Kosta Nadj v pogovoru z Ivankom Kuljšićem, glavnim in odgovornim urednikom »Poruke boraca«

rešiti, če ne bi sodelovali z mlado generacijo. Za vsako obdobje revolucije je usodna mladost te revolucije. Da, in tudi izkušnje. Samo mladost je tista, ki nosi. **Človek ne more skriti ponosa, ko vidi polet mladosti, ki je tudi v najnovejšem času uresničila nove pridobitve revolucije – vse, kar ustvarjamo na osnovi zakona o združenem delu in v organiziranju novega političnega sistema socialistične samoupravne demokracije, v kateri je delavski razred postal vladajoča ekonomska in politična moč.**

PORUKA BORCA – 4. julij 1978

Pot se šele začneja

Jutri mladinska pohodna enota AVNOJ 78 ne bo več na pohodu. Ne bomo več občutili vročega sonca, pa tudi žuljev ne bo več. Ostali bodo spomini, ki se bodo kot kristali svetili na vseh koncih Slovenije... In naslednje leto bodo stopali po avnojskih poteh mladinke in mladinci, ki so zanje danes komajda slišali. Prav zato **mislim, da moramo z našimi pohodi nadaljevati, jim odstraniti pomanjkljivosti in jih zgraditi v resnično življenjsko šolo, katere znanje bomo s pridom uporabili v našem vsakdanu,** še posebno v izpopolnjevanju naše dolžnosti do obrambe domovine. Naša pot je torej končana. Jutri pa se nam, v osnovnih sredinah, kjer živimo, pravzaprav ta pot šele začneja.

»AVNOJSKI« BILTEN – 14. julija 1978

Dan tankistov

Sestnajstega julija je minilo štiriintrideset let od ustanovitve prve tankovske enote v NOV. V tej prvi koloni so bili najrazličnejši tanki, ki se dandanes ne uporabljajo več. In danes? Dolge so naše jeklene kolone, brnijo naši sodobni oklopniki domače proizvodnje, izvidniški avtomobili in sodobni tanki. Vodijo jih mladi večji komandirji in komandanti. Taktična načela so usklajena z najnovejšimi dosežki in s spoznanji. Oklopniki sejejo iz jeklenih nedrij ogenj na cilje trikrat dlje kot pred tridesetimi leti. Pa vzgoja? Reka novih in svežih spoznanj, izkušenj, rezultatov preizkušenj je omogočila sodobno raven vzgoje za sodobno vojskovanje.

FRONT – 14. julija 1978